

MATEU

Niuqui 'Aixüa Manuyüne Que Mütiu'üxasitacai

*Quesusi Cürisitu 'inüarieya, que mü'ane
münu'ayatücai*

(Rucaxi 3:23-38)

¹ 'Inüari canihücütüni 'icü. Nuivarite mecani'inüarini, Quesusi Cürisitu que mü'ane müxiüyarieyatücai. Raviri canitusieyatücaitüni, 'Apurahami meta.

² 'Apurahami 'Isahaqui cani'uquiyarieyatücaitüni. 'Isahaqui meta Cacuvu pü'uquiyarieyatücai. Cura pü'uquiyarieyatücai, 'ivamamata.

³ Cura meta Parexi Sara püva'uquiyaritücai, Tamari vavarusitücacu. Parexi Hesirumi pü'uquiyarieyatücai. Hesirumi 'Arami pü'uquiyarieyatücai.

⁴ 'Arami 'Aminaravi pü'uquiyarieyatücai. 'Aminaravi Nahasuni pü'uquiyarieyatücai. Nahasuni Sarumuni pü'uquiyarieyatücai.

⁵ Sarumuni Puhuxi pü'uquiyarieyatücai, Xahavi varusieyatücacu. Puhuxi Huveri pü'uquiyarieyatücai, Xuti varusieyatücacu. Huveri Quisahi pü'uquiyarieyatücai.

⁶ Quisahi Raviri pü'uquiyarieyatücai, que mü'ane cuiepa müti'aitametücai. Raviri Sarumuni pü'uquiyarieyatücai, heitivitüca que mü'ane Huriyaxi mü'üayatücai.

7 Sarumuni Xupuhami pü'uquiyaríeyatücai. Xupuhami 'Aviyaxi pü'uquiyaríeyatücai. 'Aviyaxi 'Asa pü'uquiyaríeyatücai.

8 'Asa Cusapati pü'uquiyaríeyatücai. Cusapati Curami pü'uquiyaríeyatücai. Curami 'Usiyaxi pü'uquiyaríeyatücai.

9 'Usiyaxi Cutami pü'uquiyaríeyatücai. Cutami 'Acaxi pü'uquiyaríeyatücai. 'Acaxi 'Esequiyaxi pü'uquiyaríeyatücai.

10 'Esequiyaxi Manasexi pü'uquiyaríeyatücai. Manasexi 'Amuni pü'uquiyaríeyatücai. 'Amuni Cusiyaxi pü'uquiyaríeyatücai.

11 Cusiyaxi Quecuniyaxi pü'uquiyaríeyatücai, 'ivamamata quepauca vaüríyarica memevitüqui Vaviruniyasiepaitü.

12 Mehevitüquieca Vaviruniya, Quecuniyaxi Saratieri pü'uquiyaríeyatücai. Saratieri Suruvaveri pü'uquiyaríeyatücai.

13 Suruvaveri 'Aviyuri pü'uquiyaríeyatücai. 'Aviyuri 'Eriyaquimi pü'uquiyaríeyatücai. 'Eriyaquimi 'Asuru pü'uquiyaríeyatücai.

14 'Asuru Saruqui pü'uquiyaríeyatücai. Saruqui 'Aquimi pü'uquiyaríeyatücai. 'Aquimi 'Eriyuri pü'uquiyaríeyatücai.

15 'Eriyuri 'Erehasari pü'uquiyaríeyatücai. 'Erehasari Matani pü'uquiyaríeyatücai. Matani Cacuvu pü'uquiyaríeyatücai.

16 Cacuvu Cuse pü'uquiyaríeyatücai. Cuse Mariya pücünayatücai. Mariyasie caniyenuiva Qesusi, Manayexeyarie mütitevacai Cürisitütütü.

17 Mücü 'Apurahamisie memüyecü nuivarite xiüyarimama tamamata heimana nauca

xiüyariyari mecaniyupaümecaitüni Raviri 'amuyeicacaique. Tamamata heimana nauca xiüyariyari mepüyupaümecai Ravirisie memüyecü Vaviruniyapai memevitüquieque xiüyarimama. Tamamata heimana nauca xiüyariyari mepüyupaümecai Vaviruniyapai memevitüquie vaxiüyarima Cürisitu mutinuivaxüque.

*Quesusi Cürisitu que mütiunuivaxü
(Rucaxi 2:1-7)*

18 Mericüsü müpaü catiniuyüni quepau-cua Quesusi Cürisitu mutinuivaxü. Mariya müvarusieyatücaimatü Cusematü mepüyutivitüniquecai, peru mecatineneüquivavetü cuxi, mücü nayehucacaitüni, 'Iyari Mütiyupata ya'ane 'ipitüacu.

19 Cuse cünaya mayaniquecai, mücü heiseriemecü yacatinicamiecaitüni, peru pücayuvaüriyacai mixaneticü. 'Ayumieme pi'eirimüccai 'avie.

20 Mericüsü müpaü püreuyutimaixüa. Hicü Ti'aitamesüa mieme niuqui tuayame niuxeiya yuheinüsita müpaü 'utaineme, Cuse 'acu Raviri pemünu'aya. 'Axa pepücati'acühüaveni Mariya pemütivitünicü 'a'üya. 'Iyari Mütiyupata ya'ane 'ipitüacu, hesiena püyeya 'icü nunusi.

21 'Uquitüme pütiniveni. Mücü canivatavicueisitüamücü yuteüterima, tita 'axa memüteyurie canivanavairiemücü. 'Ayumieme pepitaterüva Quesusi, taniuquicü Tiyuviceisitüvame maine.

22 'Icū naitü müpaü catiniuyüni, maye'anicü tita mütixatacai Ti'aitame, tixaxatame müpaü 'utainecacu,

23 Camüsü 'üimari müyuxevi payehucani,

'Uqui pütiniveni.

'Emanuheri pütaterüvarienu.

Mücü taniuquicü, Cacaüyari Tahesüa Muca paine.

24 Mericüsü Cuse yatiuheinüca 'anutaniereca müpaü pütuyuri que mütita'aitüa Ti'aitamesüa mieme niuqui tuayame. Canitivitüni yü'üya.

25 Peru püca'icumaüvacai, 'ariqueque 'uqui 'utinivecuque. Pitaterüvaxü Qesusi.

2

Temaivavemete que memüte'u'axüa

1 Mericüsü Qesusi Verenipai canetinuiva Cureya cuieyarisie, quepaucua Herurexi mana müti'aitametücai. 'Ana yucuiempa meheyecüneca temaivavemete tayeta mepayenexüa, tahixüapa mepu'axüa quiecarisie Querusareme müracuseva,

2 müpaü me'utiyuatü, Haqueri peca Huriyusixi teüteriyari tiva'aitüvame metinuivaxü. Tame xurave tepexei 'anatineximecacu, pü'inüarieya. Nenevieri te'ipitüanique tepu'axüa.

3 Hicü ti'aitame Herurexi tiutamariECA niyuxamuriecaitüni, yunaitü Querusaremetarita hepaüna.

4 Varucuxeürieca mara'acate memühüritüariecai, müme meta 'inüaricü memüte'üquitametetücai teüteri vasata miemete yunaime, nivaruta'ivaviya haque metinuivaquecai Cürisitu.

5 Müpaü metenicühüaveni, Verenipai vaniu
Cureya cuieyarisie. Tamüsü tixaxatame müpaü
tiniu'utüani,

6 Vereni quiecatari 'acu,
Cureya cuieyarisie xemütitei,
Que memütexexeiya,
Te'aitamete Cura cuieyarisie miemete,
Canimarivani xequiecari.
Xesata quiecametütü
Cananucuquemücü ti'aitametütü,
Neteüterima va'üviyanique,
'Ixaherisixi teüteriyari.

7 Hicü Herurexi temaiyavemete nivaruta'inieni
'avie. Nivaruta'ivaviya heiseriemecü quepaucua
masiücütü matüa xurave.

8 Nivarenü'ani Verenipai müpaü 'utayüca,
Mana xequenehu, heiseriemecü xequetivava
nunusi hepaüsita. Quepaucua xemeitaxeiya yax-
equeteneneutahüavi, mana nemineneviyamiecü
neta.

9 Me'i'enioca ti'aitame menecüne. Camüsü
xurave memexei 'anatineximecacu, мүcü
vahüxie neutamiecaitüni. Heta'aca haque
müyecatei nunusi, heimana niyuhayeva.

10 Me'ixeiyatü xurave cuini mieme
meniyutemamaviecaitüni yemecü.

11 Quita meheutahaxüaca nunusi meniuxeiya
varusieya meta Mariya Me'utihüxima'uca
nenevieri meneipitüani. Yupinite mana
mete'ucupica, 'imiquieri metenimini huru, 'ücu
visi mu'üa, mixaxi.

12 Hicü yuheinüsita mete'utaxatüarieca
quename Herurexisüa tavari mecaheuhuni,
xeime huyeyari 'utüa meniucacüne yucueipapai.

*Que memüte'uyuta'unaxü Equipitu
cuieyarisiepaitü*

¹³ Mericüsü mehecünecu müme, Cuse yuheinüsita canixeiya Ti'aitamesüa mieme niuqui tuayame. Müpaü niutayüni niuqui tuayame, Quenanucuquexi, quenivaranuvitüqui nunusi varusieyamame. 'Equipitupai xequeneyuta'una. Mana xequene'uvani, 'ariqueque nematitahüave xemahunicü. Herurexi canitivaumücü nunusi 'imienique.

¹⁴ 'Anucuqueca Cuse, yüvicüta nivarevitüni nunusi varusieyata. 'Equipitupai menecüne.

¹⁵ Mana mene'uvacaitüni mexi camüvecai Herurexi. Müpaü tinaye'ani que mainecai Ti'aitame, tixaxatame ya'utainecacu, Nenitahüave nenive, 'Equipitu cuieyarisie müvayeyanicü.

*Herurexi cuyaxi que mütivarenü'a türi
memüvarecuinicü*

¹⁶ Hicüsüari tiutamariECA Herurexi memicua-manaxücü temaivavemete, cui niuyeha'ani. Nivarenü'ani cuyaxi memüvarecuinicü türi yunaima haica viyari memücahücai cuxi, Vereni memütitecai naisarie 'auriena memütitecai, que memüte'itahüavixü temaivavemete tucari hepaüsita.

¹⁷ 'Anari catinaye'ani tita mütitaxatacai Cacaüyari, tixaxatame Queremiyaxi müpaü 'utainecacu,

¹⁸ Xevitü pe'enierie Xamasie

'Utasuatü yuheiverietü cuini mieme,
Xaqueri 'utasuatü yunivema vacü
Cayunütüarinüatü 'amemüca'u'uvacü.

19 Mericüsü Herurexi 'umücu, Cuse yuheinüsita canixeiya Ti'aitamesüa mieme niuqui tuayame 'Equipitu cuieyarisie heyeicatü.

20 Müpaü niutayüni, Quenanucuquexi, queni-varanuvitüqui nunusi varusieyata. Mana quene-mie 'Ixaherisixi vacuieyarisie. Menecuiniri müme memivautüveci nunusi memimiecucai.

21 Hicüri 'anucuqueca nivarevitüni nunusi varusieyata. Mana caneta'ani 'Ixaheri cuieyarisie.

22 TiutamariECA quename 'Ariquerau ti'aitametücai Cureya cuieyarisie 'uquiyarieya que müti'aitacai Herurexi, peumacai mana munuanicü. Müpaü tiutahüavarieca yuheinüsita, Carereya cuieyarisie püta caneuti-yune.

23 Mana heta'aca quiecarisie nayerüni Nasareti müracutevasie. Müpaü catinaye'ani Ti'aitame que mutayü, texaxatamete yame'uti-yuanecacu, quename Nasaretitanaca titevacaquecai.

3

Ti'üyame Vani que müticuxatacai
(*Maricuxi 1:1-8; Rucaxi 3:1-9, 15-17; Vani 1:19-28*)

1 Mericüsü Cureya cuieyarisie caninuani Ti'üyame Vani macumavesie ticuxatatü

2 müpaü 'utaitü, Xequeteneuhayeva que xemüteyuriecai. Canayehuraniri, que mü'ane taheima müti'aita cuitü canisutüamücü 'ena ti'aitatü.

3 'Icü canihücütüni que mü'ane müxasivacai, quepauca tixaxatame Quisariyaxi müpaü mutayü,

Xevitü mahiva macumavesie 'uветü
 Xequeneucuha'aritäa Ti'aitame huyeya haitü,
 Xexeuravime xequeneutivevi huyeya haitü.

⁴ Mücü Vani cameyu huxariyari
 cananacatüçücaitüni, navi hüyameyaricü
 rayühüacai. Tüpuxi nivacuacaitüni yeuta mieme
 xiete ti'iecai.

⁵ 'Ana yunaitü Querusaremetari, yunaitü
 Cureya cuie quiecatari, yunaitü Curutani
 hatuxame tesita quiecatari meni'axecaitüni
 hesüana.

⁶ Mücü nivaruca'üyacaitüni Curutani hatuxame-
 sie, meyuhecüatacacu 'axa que memüteyuriecai.

⁷ Hicü yumüireme vaxeyatü Pareseusixi
 Saruseusixi hesüana memü'axecai 'üyarica
 hepaüsita, müpaü tinivarutahüave, Cari
 xeme terücaxi xepüva'ivama. Quepaicü
 pütixehécüatüa xemüyuta'unacü capa 'uxa'a varie
 xe'uyehecarienicü.

⁸ Müme memüte'uhayevaxü que memüteyuriecai,
 vahepaü püta xequeteneyurieca, 'uximayasica
 que müreyevece.

⁹ Müpaü xepücateyücühüaveni quename
 xeyüvave müpaü xemutiyuanenicü yuliyarisie,
 Tame tepünaqui'eriva ta'uquiyari temexeiyacü
 'Apurahami xe'utiyuatü. Müpaü nepütixecühüave,
 Cacaüyari caniyüveni 'icü tetexi teüteri
 müvarayeitüanicü, 'Apurahami nivemama
 memacüneccü.

¹⁰ Hasa caniucaha'aritäarieni cüyexi
 maxüriyanicü. 'Ayumieme naitü cüye
 'aixüa 'anenetü müca'utixuxuavere, mücü 'ari
 canaxüriyamücü, taipa caneuxüriyamücü.

11 Neri necanixe'uca'üyani hacü, xemüte'uhayevaxücü que xemüteyuriecäi. Que mü'ane ne'utüma 'umamie, mücü cui pütürücaüye, necatürücaüyecacu ne. 'Aixüa nepüca'ane nehesie müтинаquenicü ni nemiparevienicü. Mücü püta que mütixe'uca'üyani, 'Iyari Mütiyupata canixepitüamücü, canixe'itimücü tai que mütiyu'itiva.

12 Cuxari 'itivame pacue'e, cuini mieme pütiveque yutüricu. Niti'utamücü yu'icuaxi caxetunisie, cuxariyari püta pütataiyani tai mücatüvesie.

*Quesusi que mütiuca'üyarie
(Maricuxi 1:9-11; Rucaxi 3:21-22)*

13 Mericüsü 'ana Quesusi caninuani Carereya cuieyarisie heyeyaca. Curutani hatuxamesie caninuani Vanisüa, 'iya mica'üyacü.

14 Vani masi niyucu'imavacaitüni müpaü 'utaitü, Neuyeveca masi 'ecü püta pemünesica'üya ne. Queri titayari nehesüa petinua.

15 Quesusi müpaü tinitahüave, Müpaü pütüyüni hicü. 'Aixüa cani'aneni yatemütecahunicü naime 'aisicasie, 'ipaü teteyurietü. Hicü Vani müpaü piyuri.

16 'Uca'üyarieca Quesusi, hapa nanatiyani cuitü cuiepa. Hicü muyuavi nanacatenire. Nixeiya Cacaüyari 'Iyarieya heimana 'acamiecacu cucurupaü 'anetü, hesiena yuhayevaque.

17 Xevitüta müpaü netayüni taheima, 'Icü caninenivetüni münaqui'eriva. Mücücü necaninaqui'aca.

4

*Quesusi que mütiuta'inüasie
(Maricuxi 1:12-13; Rucaxi 4:1-13)*

¹ Hicüsüari 'Iyari caneivitüni Quesusi macumavesiepai. Mana Cauyumarie ni'inüatamücücaitüni, siparasü xüca 'axa tiuyurieni, haitü.

² Huta teviyari tucari huta teviyari tucari 'uyuhaquieca, caneuhacamücücaitüni Quesusi.

³ Hicü Cauyumarie nuaca 'ita'inüataque müpaü tinitahüave, Tamüsü, 'ecü Cacaüyari xüca penu'ayatüni, müpaü quetineutahüavi 'icü tetexi, pa mayuyeitüanicü.

⁴ Mücü müpaü tinita'eiya, 'Utüarica müpaü paine, Tevi xüca pa cuaca xEICÜA, Mücücü püca'ayeyurini. Cacaüyari que mutayü, Niuquieya naitü peuyeveseta Mayeyurinicü tevi.

⁵ Hicü Cauyumarie Querusareme neivitüni Cacaüyari quiecarienapaitü. Vatuqui yecürita nenu-tivitüni.

⁶ Müpaü tinitahüave, 'Ecü Cacaüyari xüca penu'ayatüni, vatipai queneucasuna. 'Utüarica müpaü paine, Yuhesüa miemete niuqui tuayamete Pütiva'aitüaca 'ahepaüsita. Yumamacü mepümasituicani Capa tetesie pe'uti'ücamürecü.

⁷ Quesusi müpaü tinita'eiya, Müpaü paineta 'utüarica, Pepüca'i'isipaneni Ti'aitame mü'acacaüyari, haitü.

8 Hicü tavari Cauyumarie neivitüni yemuri cui manutitevasie. Cuiepa memütama vacuie xexuime nixeiyasitüani visi mü'ane.

9 Müpaü tinitahüave, Nepümasimini 'icü naime, xüca nenevieri penesi'upitüani pe'utitunumaqueme.

10 Quesusi müpaü tinitahüave, Quenemie Cauyumarie. 'Utüarica müpaü paine, Nenevieri pecanipitüaca Ti'aitame Mü'acacaüyari hücüame. Mücü hücüa pecanayexeyacamücü.

11 Hicü Cauyumarie nicu'eirieni neyani, niuqui tuayamete me'u'axüaca menipareviecaitüni.

Quesusi que mütisutüa ti'uximayatü Carereya cuieyarisie

(Maricuxi 1:14-15; Rucaxi 4:14-15)

12 Mericüsü tiutamariECA quename Vani heviyarie, Carereyapai neyani Quesusi.

13 Nasaretisie 'uyupataca, Caperünaume hen-uaca haracuna tesita maniere, mana nayerüni Savuruni Nepütari vacuieyari müracutivasie.

14 Müpaü tinaye'ani tita mütixasivacai quepaucua tixaxatame Quisariyaxi müpaü mutayü,

15 Savuruni cuieyari

Nepütari cuieyari,

Haracuna mananiere

Curutani 'anutaüye meta,

Carereya haque memetitei müme

memücatateüterima,

16 Teüteri yüvipa memütitecai

Müme hecüariya meniuxeiya cui müxavatü.

Müme 'etüripa memütitecai

Haque memücuiximecai,
Müme vahesie mieme
Hecüarivivame cananatineni.

¹⁷ Mericüsü 'ana Qesusi nisütüani ticuxatatü,
müpaü 'utaitü, Xequeteneuhayeva que
xemüteyuriecai. Canayehuraniri, que mü'ane
taheima müti'aita cuitü canisütüamücü 'ena
ti'aitatü.

*Qesüteveyamete Qesusi que mütivarutahüavixü
yunaucame*

(Maricuxi 1:16-20; Rucaxi 5:1-11)

¹⁸ Hicüsüari haracuna tesita 'uyemietü
Carereya cuieyarisie, nivaruxeiya yuhutame
yu'ivamacame. Xevitü Simunitütü Pecuru
catinitevacaitüni, 'ivaya meta 'Atürexü. Mana
taxaya meneutavivivacaitüni haracunasie,
memüquesüteveyametetücaicü müme.

¹⁹ Hicü müpaü tinivarutahüave, Cümü,
nehesie xequeteneviani. Teüteri xevacux-
exeürivame necanixe'ayeitüamücü, quesüte
xemütevaruxexeürivapaü hicü.

²⁰ Müme yapaucua yutaxaya me'ucu'eirieca hes-
iena meteniuvia.

²¹ Mericüsü 'uma 'uyemietü hipame
nivaruxeiya yuhutame yu'ivamacame,
Cacuvu Vani, Severeu nivemama. Canuvasio
meniyetecaitüni Severeumatü va'uquiyarimatü
yuvipi memanesiquitüatü. Hicü nivaruta'inieni
hesiena memüteviyanicü.

²² Cuitü me'icu'eirieca canuva, yu'uquiyari
me'ucu'eirieca, hesiena meteniuvia.

*Qesusi que mütiva'üquitüacai yumüireme
(Rucaxi 6:17-19)*

23 Mericüsü naisarie Carereya cuieyarisie caniuyeicacaitüni, ti'üquitatü vatuquiteta, ticuxatatü niuqui 'aixüa manuyüncü, que müti'ane Cacaüyari ti'aitametücacu ticuxatatü, varanayexürüvatü teüteri naime cuiniyacü naime veranariyacü.

24 Naisarie Siriya cuieyarisie tiniutamariva que mütiyuriencai. Meni'atüirivacaitüni yunaime 'axa memü'itüariecai, müireme cuiniya müvaviyacai, müiremecü memü'uximatüariecai, müme cacaüyarixi 'axa memü'anene memüvaviyacai, quierixiecate, huriecate. Nivaranayexürüvacaitüni.

25 Cui yumüretü meneiveiyacaitüni, Carereyasie Tamamata Quiecaritiesie Qerusaremesie Cureyasie Curutani 'anutaüyesie meheyecüneca.

5

Xasicaya, yemurisie 'anutiyaca que müticuxatacai

1 Mericüsü teüteri yumüireme vaxeiyatü, mana yemurisie neutiyune. Muva 'anacayacu teyü'üquitüvametemama 'auriena meniu'axüani.

2 Mücü tinivaruti'üquitüani ya'utaitü,

Müme 'aixüa memü'itüarie vaxatatü (Rucaxi 6:20-23)

3 'Aixüa mecani'itüarieca Müme vaüca memüteheuyehüva yu'iyarisie que memüteyumate.

Que mü'ane taheima macave mecanexeyacuni tiva'aitüvametüme.

4 'Aixüa mecani'itüarieca Müme memüyuheiverie.

Mepünütüarieni.

⁵ 'Aixüa mecani'itüariECA
Müme memüca'ayu'eririya.

Vahesie pütinaque cuie naitü.

⁶ 'Aixüa mecani'itüariECA
Müme memüyuvaüriya
Heiseriemecü yamemütecahunicü

Yaxeicüa tevipaü

Meuhacamücüpaü meuharimücüpaü.

Yamepütepitüarieni mepütihuxani.

⁷ 'Aixüa mecani'itüariECA
Müme memüteyucanenimaya.

Mepütinenimayasieni.

⁸ 'Aixüa mecani'itüariECA
Müme memü'itiyatüca va'iyari müyuxevinicü.

Mepixeiya Cacaüyari.

⁹ 'Aixüa mecani'itüariECA
Müme memüvanütüani teüteri, 'aixüa
memüteyuxeiyanicü.

Mepümasiücünü Cacaüyari nivemama que
memütehüme.

¹⁰ 'Aixüa mecani'itüariECA
Müme memuveiyarie memüyuvaüriyacü
heiseriemecü yamemütecahunicü.

Que mü'ane taheima macave mecanexeyacuni
tiva'aitüvametüme.

¹¹ 'Aixüa xecani'itüariECA xeme
Quepaucua memüxeta'uxive'erieni, quepaucua
memüxe'uveyani,

quepaucua mete'itavatü 'axa memutiyuaneni xe-
hepaüsita naimecü nehesie xemümiemetecü.

¹² Xequeneyutemamavieca 'ana xequene-
naqui'aca müpaü xetemaitü, 'aixüa 'aneme
xecanipitüariECUNI vaüca taheima mieme.

Müpaüta metenivaruveiyacaitüni texaxatamete xehetüa memü'axecai.

*Cuiepa memütama va'una vahecüarivivamete
(Maricuxi 9:50; Rucaxi 14:34-35)*

13 Xeme cuiepa memütama va'una xecanihümetüni. 'Una xüca hamuritü 'ayanique, titacü ha'usivitü rayaniqueyu. 'Asipücayüve. Panuyevivivaniqueyu xEICÜA, teüteri mepicaquesinaniqueyu.

14 Xeme cuiepa memütama vahecüarivivamete xecanihümetüni. Yemuri heima quiecarı pücayüve müti'aviesieni.

15 Mücü meta, 'ititaiyame cüxeme, cacunicü püca'enucanani, masi vapaitü neitiyemücü. Nivahecüariyacamücü yunaime quita memayetei.

16 Yaxeicüa xeme, hecüariya xehesüa mieme müpaü quetihecüaca teüteri vahüxie, memüxexeiyanicü 'aixüa que xemüteyurie, 'aixüa memutiyuanenicü xe'uquiyari taheima macave hepaüsita.

Quesusi que mutayü 'inüari niuquiyari hepaüsita

17 Müpaü xepücatecu'erivani quename nenua ne'ica'unaque 'inüari niuquiyari, texaxatamete vaniuquiyari. Que nemütinua, ne'ica'unaque necapunua, ne'eye'atüanique püta necaninuani.

18 'İcü niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, mexi cataxüve muyuavi cuie, xei hüxiyari xei tuniyari pücatatümayarieni 'inüari niuquiyarisie mieme, naitü mexi ca'aye'ave.

19 Que mü'ane mitixani'erieni 'icü 'aisica sepa 'imatüme, yativa'üquitüatü teüteri, mücüta 'imatüme pütaterüvarieni, que memütemariva

müme memeixeiya que mü'ane taheima macave tiva'aitüvametüme. Perusü que mü'ane yamüticamie yamüti'üquita, mexüacame püta pütaterüvarieni.

²⁰ Müpaü nepütixecühüave, xeme xepüyuvaüriya heiseriemecü yaxemütecahunicü. Mümeta 'inüaricü memüte'üquitamete, Pareseusixi meta, müme yaxaicüa vaniu mepüteyuvaüriya. Mericüte, peuyevese xeme masi yemecü yaxemütecahunicü. Me xüca catixaütüni, tixaü xepücaheutahaxüani haque müra'aita que mü'ane taheima macave.

*Quesusi que mutayü memüha'a vahepaüsita
(Rucaxi 12:57-59)*

²¹ Xepu'enana quename meripai miemetexi müpaü mete'utahüavarie, Pepücati'amemivani. Que mü'ane mütiyumemivani, 'isücame hesiena 'apürahüpani.

²² Ne masi müpaü nepütixecühüave, que mü'ane miheca yu'iva, 'isücame hesiena 'apürahüpani. Que mü'ane 'axa müticühüaveni yu'iva, mücüsie mepüte'uhüpani ta'uquiyarima. Que mü'ane müpaü mütitahüave, Cari pepüca'amate, mücü panutahüiyani xasi taiyariyarisie.

²³ 'Ayumieme xüca 'a'imiquieri pe'atüani mürayutimavatüre, mana xüca yapera'erivani quename 'a'iva tixaütücü 'aixüa camatixeiya,

²⁴ mana mürayutimavatüre queneucu'eiri 'a'imiquieri. Quenemie meri, 'aixüa xeteyuxeiyatü xequenacüni yu'ivamatü. 'Ariqueque muva pe'ayeneme queneutimava.

²⁵ Cuitü quenehamicutani que mü'ane mümasixaneta mexi huyeta pe'uyeica hamatüana,

capa masiyetuanicü 'isücomesüa masixanetame, 'isücame capa masiyetuanicü tupirisüa, capa pe'anutahüiyanicü.

²⁶ 'Icü niuqui caniseüyeni que nematicühüave, muva pepücavayeyani mexi pecati'atuave naimecü.

Quesusi que mutayü, que mü'ane micumaüva xeime 'üyaya xeime cünaya, mücü hepaüsita

²⁷ Xepu'enana quename müpaü metecühüavarüvacai, Xeime 'üyaya cünaya pepücacumaüvani.

²⁸ Ne masi müpaü nepütixecühüave, que mü'ane mixeiya 'uca 'ihive'erietü, mücü canicumaüvani yu'iyarisie.

²⁹ 'Ayumieme 'ahüxicü 'aserieta miemecü xüca 'axa petiyurieneni, mecuxi quenivatitu'i quenehüva. 'Aixüa caniyümücü masi tixaütü müreyevenicü 'avaiyarisie mieme, capa pe'axevitü peheucahüiyanicü xasi taiyariyarisie.

³⁰ 'Amama 'aserieta mieme xüca 'axa 'ane matiu-mayüisitüvani, mecuxi quenavitequi quenehüva. 'Aixüa caniyümücü masi pemanupurunicü capa pe'axevitü peheucahüiyanicü xasi taiyariyarisie.

Quesusi que mutayü, 'uqui yü'üya mucu'eirie hepaüsita

(Mateu 19:9; Maricuxi 10:11-12; Rucaxi 16:18)

³¹ Müpaüta mepüte'utahüavarie meripai mieme-texi, Que mü'ane micu'eirie yü'üya, 'eiriya xapayari que'ihuritüani.

³² Ne masi müpaü nepütixecühüave, que mü'ane micü'eiri yü'üya, mücü xeime cünaya cumaüvame canayeitüani yü'üya me xüca 'uca 'icumayüirieni

que mü'ane mücayücüna xeicüa. Que mü'ane mitiv-itüni 'uca mucu'eiriva, mücüta picumaüvani xeime 'üyaya.

Quesusi que mutayü, memüyühürütüa vahepaüsita

³³ Mücü meta, xepu'enana quename meripai miemetexi müpaü metecühüavarüvacai, Pepüca'ahürütüani peti'itavatü, masi que pemüti'ahürütüa yapepüticamieni Ti'aitame masixeiyacacu.

³⁴ Ne masi müpaü nepütixecühüave, yemecü xepücayühürütüaca. Taheima mieme muyuavi xexatatü xepücayühürütüaca Cacaüyari muva yu'üvenisie 'acaitü müti'aitacü.

³⁵ Cuie xexatatü xepücayühürütüaca cuie 'uve-niyatüa mieme quetayatüa mieme mühücücü. Querusareme xexatatü xepücayühürütüaca ti'aitame mütürücaüye quiecarieya mühücü.

³⁶ 'Amu'u pexatatü pepüca'ahürütüaca pemücayüvecü tuxame yüvime pemeyeitüanicü ni xei cüpayari.

³⁷ Xüca xeyuvaüriyani, hü xequeneutiyuaneni xeicüa, me xüca xecayuvaüriyani, tixaü xequeneutiyuaneni. Tavari xei niuquiyari panayuhayeva, que mü'ane 'axa mütiyuruvasüa canimiemetüni.

Quesusi que mutayü, 'axa memüvayurie 'axa me'itüarica vahepaüsita

(Rucaxi 6:29-30)

³⁸ Xepu'enana quename müpaü metecühüavarüvacai, Yühüxicü pürapica rahüxicü, yutamecü ratamecü.

39 Ne masi müpaü nepütixecühüave, müpaü xeteyurietü xepüca'inenaca que mü'ane 'axa müxeyurie. Masi que mü'ane 'a'apucuesie mümasicuvaya 'aserieta, ta'aurie pe'aveme queneupitüa tapata.

40 Que mü'ane masixanetatü mümasinavairiemücü 'acamixa, queneutauniri 'a'ücarita.

41 Que mü'ane masiviya hesiena mieme tixaütü pemüranutünicü xei queyari, huta queyari queneumieni 'utüana.

42 Que mü'ane tixaütü mümativaviri, queneupitüa, que mü'ane mümasiniüviriemücü pepüca'ixani'erieca.

Que müreuyevese müvanaqui'eriecü müme mem-eye'unie

(Rucaxi 6:27-28, 32-36)

43 Xepu'enana quename müpaü metecühüavarüvacai, Pepinaqui'erieca 'auravatanaca, pepi'uxive'erieca que mü'ane mümasi'aye'unie.

44 Ne masi müpaü nepütixecühüave, xequenivanaqui'erieca müme memüxe'aye'unie, xequeneyunenevieca müme memüxe'uveya vahesie mieme.

45 Müpaü xeyüatü püyuritüni yu'uquiyari taheima maçave nivemama xemühümecü. Mücü canenatinetüvani yutau 'axa memüteyurie vahesüa 'aixüa memüteyurie vahesüa. Viyeri panacanü'ava müme heiseriemecü yamemütecahu vahesie müme heiseriemecü yamemücatecahu vahesie yaxaicüa.

46 Xüca xešanaqui'erieca müme memüxenaqui'erie, que xete'a'iva mücücü. Camü, 'asita müme cuviyexunusie mieme memüteyetuiriyari yaxaicüa mepüteyurie.

47 Xüca yu'ivamarixi xevavaüritüaca hücüa, titasü xeteyurie hipatü yamemücateyurie. Camü, müme memücatateüterima yaxaicüa mepüteyurie.

48 Xeme püta yemecü xequenaye'axüa, maye'avepaü xe'uquiyari taheima macave.

6

Quesusi que mutayü, müme 'aixüa memüteyurie vahepaüsita

1 Xequeneyucuerivayurieca capa xete'ayexeyanicü teüteri vahüxie, müme memüxe'ixüariecacü xEICÜA. Me xüca vahüxie xEICÜA yaxeteyurieca, tixaütü xepücatepitüarieni, yu'uquiyarisüa taheima macavesüa.

2 Quepaucua pemiparevie puvüre, cuxineta pepüca'aitani 'ahüxie mühüsieriecacü pemüxeiyarienicü, tuquipa caye 'utüa que memüteyurie müme yacü xEICÜA memüteyurie, teüteri 'aixüa memütiyuanenicü vahepaüsita. 'Icü niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, 'ari meheixeyatü mepacü tita memütepitüarieni.

3 'Ecü püta quepaucua pemiparevie, 'asipepücatayüni, sepa 'amama 'aserieta mieme 'asimücatimate que mütiyuriene 'a'utata mieme,

4 'avie pemiparevicü. 'Ana 'a'uquiyari 'ixeyatü tita müti'aviesie pümatipitüani 'a'ivarica yunaime vahüxie.

*Quesusi que mutayü nenevieri hepaüsita
(Rucaxi 11:2-4)*

⁵ Quepaucua xemüyunenevie, müme yacü xeicüa memüyüa vahepaü xepücayüaca. Cui püvanaque tuquipa memüti'unicü 'isiquinasie memüti'unicü meyunenevietü teüteri memüvaxeiyanicü. 'Icü niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, 'ari meheixeyatü mepacü tita memütepitüarieni.

⁶ 'Ecü püta quepaucua pemü'anenevie 'aquita queneutahaca. Quitenie pereuname nenevieri quenepitüaca 'a'uquiyari mana muyeica muye'aviesie. 'A'uquiyari 'ixeyatü tita müti'aviesie pümatipitüani 'a'ivarica yunaime vahüxie.

⁷ Xeyunenevietü xepüca'imüiriyani niuqui hipame nuivarite vahepaü. Vaüca memutiniucacü, me'enieriecame mepüyu'erie.

⁸ Vahepaü xe'anenetü xepüca'acüne. Cacaüyari müxe'uquiyari yapütimate tita xemüteheuyehüva, yaxecate'itavavirievavecacu cuxi.

⁹ 'Ayumieme 'ipaü püta xequeteneyunenevieca xeme,

Ta'uquiyari taheima pemacave,
Pequereuyehüviyarieni que pemütipasie.

¹⁰ 'Enata queneusutüa peti'aitatü,
Yamequeteyurieca que mümatinaque
Taheima que memüteyurie, cuiepata
yaquetiuyüni.

¹¹ 'Icuai hicü mieme que temüteheuyehüva,
Yaquetatineumicuanani hicü.

¹² Quetatineuyehüvirieca 'axa temüte'uyuricü
Tameta temütevareuyehüviricü müme 'axa
memütasi'uyuri.

13 **Pepücatasipitüaca temüta'inüasienicü,**
 Masi quetaneutavicueisitüa 'axa
 temüca'itüarienicü.
 'Ecüsü 'aheyemecü pecatini'aitametüni
 Pecanitürücaüyeni
 Visi pecani'aneni 'aheyemecü.
 Müpaü xEICÜa cani'aneni.

14 Xüca xetevareuyehüvirieca teüteri 'axa
 memüteyurie, xe'uquiyari taheima macave
 püxereuyehüvirieca xemeta.

15 Me xüca xecatevareuyehüvirieca teüteri,
 xe'uquiyari pücaxereuyehüvirieca xemeta 'axa
 xete'uyurieyu.

Quesusi que mutayü haquiya hepaüsita

16 Quepaucua xemüyuhaquiva müme yacü
 xEICÜa memüteyurie vahepaü xepücaYÜaca. Müme
 yuheiveriecate vahepaü meteyuxexeyame
 mepayuyeitüva yacü xEICÜa, yuhaquivamete
 vahepaü memüteyuxexeyanicü teüteri que
 memütevaxeyia. 'IcÜ niuqui caniseüyeni que
 nemütixecühüave, 'ari meheixeyatü mepacü tita
 memütepitüarieni.

17 'Ecü püta quepaucua pemü'ahaquiva,
 quene'acaviri 'amu'usie, quenanacahütaima,

18 tiyuhaquivamepaü pemücati'axexeyanicü,
 teüteri que mematexeyia. 'A'uquiyari mana
 muyeica muye'aviesie, mücÜ püta que matixeyia
 pepümasiücüni. 'A'uquiyari 'ixeyatü tita
 müti'aviesie, mücÜ pümatipitüaca 'a'ivarica
 yunaime vahüxie.

*Que mütiti'uta taheima mieme
 (Rucaxi 12:33-34)*

19 Xequeteneuhayeva cuiipa timieme xetixeürietü xeicüa. Cuiipa timieme pütüyusevixima ticümiyarietü tiyucuitamatü, tenavayamete qui vari mepeuhaque, mepinava.

20 Taheima mieme masi xequetenexeürieca. Mücü pücatiyusevixima caticümiyarietü catiyucuitamatü, tenavayamete mepücaheutahaque mepüca'inava.

21 Haque pemeitixeürie, manata 'a'iyari püyecani.

Tavaiyari cüxemeya
(Rucaxi 11:34-36)

22 Tahüxie canihücütüni tavaiyari cüxemeya. 'Ayumieme xüca 'ahüxi yuxevini que pemütixeiya 'apini, 'avaiyarisie naime pepühecüariviyarieca.

23 Me xüca 'ahüxi 'axa 'aneni peti'acahive'eriecacu, 'avaiyarisie pecaniyüriyariecamücü. Mericüte, 'acüxeme xüca 'uyüre, yemecü pepüyüriyarieni.

Cacaüyarisie tiviyatü, yupinisie tiviyatü püçayüve müti'uximayaca 'axeicüa
(Rucaxi 16:13)

24 Tevi püçayüve 'axeicüa yuhutame vahesie tiviyatü müti'uximayaca yucusiyarima. Ni'uxive'eriecamücü xeime 'inaqui'erietü xeime, mesü xeimesie pütiviyani 'ixani'erietü xeime. Xepüçayüvave 'axeicüa xemüte'uximayaca Cacaüyarisie xeteviyatü yupinisie xeteviyatü.

Cacaüyari que mütiva'üviya yunivema
(Rucaxi 12:22-31)

25 'Ayumieme müpaü nepütixecühüave, xequeteneuhayeva xeyu'iyaritüatü yutucari

hepaüsita, tita tetecuani tita tete'ieni xecateyücühüavetü, yuvaïyari hepaüsita xepücayu'iyaritüaca tita tete'anacatüxüani xecateyücühüavetü. 'Icuai xEICüa que titucari, 'ixuriqui ravaiyari que tihücütüni.

²⁶ Xequenivaru'ixüari viquixi taheima miemete. Mepüca'uca'esa mepüca'uca'isana, caxetunisie mepücateti'uta. Sepanetü, xe'uquiyari taheima macave pütivamicua. Mericüte, xeme cuini mieme masi xepeuyevese ni que müme.

²⁷ Xeme quepaicü püyüve yu'iyaritüatü 'a'utevitü mayuyeitüani xüca 'esi'utevini, sepa xei sicuriyari.

²⁸ 'Ixuriqui hepaüsita titayaricutaxi xeteyu'iyaritüa. Xequeteneyü'üquitüaca xehe'erivatü texuxuri 'üsita mieme que mütiuyüraxüa. Capüti'uximaya capüvita.

²⁹ Siepüre müpaü nepütixecühüave, Sarumuni sepa naimecü marivetü mayuyeitüvacai visi pücatiyuquemaritüvacai texuxuripaü.

³⁰ Xüca müpaü 'aneni, xüca Cacaüyari müpaü tiquemaritüaca 'üxa 'üsita mieme hicü meuti'u 'uxa'a huxunuta meucahüiva, masi yemecü catix-equemaritüaca xeme sepa haveri mieme xEICüa yuri xemüte'erie.

³¹ Ayumieme xepücayu'iyaritüaca yaxex'utiyuatü, Queri tetecuaca, titari tete'ieca, titacü tetetaquemaritüaca, xex'utiyuatü.

³² Müme memücatateüterima mepivautüve mücü naime. Xe'uquiyari taheima macave yapütimate xemeiyehüvacü 'icü naime.

³³ Xeme masi xequeneyuvaüriyani mücü

tixe'aitüvame mühücütünicü, heiseriemecü
yaxemütecahunicü. Müpaü xeteyurietü,
xepütemiquienita mücü naime.

³⁴ 'Ayumieme xepücayu'iyaritüaca 'uxa'a
miemecü. 'Uxa'a puxuaveni 'iyaritüarica
yücümana. Tita 'axa müti'ane 'ari pütiunaquixü
hicü miemecü xemüyu'iyaritüacacü.

7

Hipame vahesie xepücate'uhüpani, que mutayü (Rucaxi 6:37-38, 41-42)

¹ Hipame vahesie xepücate'uhüpani, xehesie
capa rahüivanicü.

² Hipame vahesie que xemüte'uhüpa, yaxaicüa
xeme xehesie pürahüivani. Que xemüteva'inüasirie
hipame, yaxaicüa xepüte'inüasiyarieni.

³ Titayari cui petixeiya xasi 'a'iva hüxita meuta-
vivi, pecahe'erivatü queuruvi mana meutave 'ecü
'ahüxita.

⁴ Que petitahüaveni 'a'iva, Tamüsü
nepümasivaye'itirieni xasi 'ahüxita meutavivi,
queuruvi heutavecacu cuxi 'ecü 'ahüxita.

⁵ Yacü peputaine xEICÜA. 'Ahüxita meri queni-
vayehüva queuruvi, 'arique 'aixüa peheunieretü
pecanayeimücü pemivaye'itirienicü xasi 'a'iva
hüxita meutavivi.

⁶ Tita Cacaüyarisie mieme mütipasie
xepücatevamicuani süicüri. Cuca cuini müraye'atüca
xepüca'acaxürüvani tuixuri vahüxie, capa
me'itiquesinanicü, capa ta'aurie me'axürieme
mexe'utisanacü süicüri.

*Xüca xeteta'ivauni, xüca xetecuvautüveni, 'itu-
pari xüca xe'uyuitüani, 'aixüa püyüni*

(Rucaxi 11:9-13; 6:31)

⁷ Xecatehayevatü xüca xeteta'ivauni,
yaxepütemiquieni. Xüca xetecuvautüveni
xecatehayevatü, yaxepüte'itaxeiya. 'Itu-
pari xüca xe'uyuitüani xecatehayevatü,
xepüteheuyepiyarieni.

⁸ Que mü'ane mita'ivau pitanaqui'erieni
yu'ivaurica, que mü'ane mivaune pitaxeiyani,
que mü'ane 'itupari mücuyuitüva püreuyepiyarüva.

⁹ Xevitü xeme xüca nu'aya 'itavavirieni pa, tete
que timini pa xatatü.

¹⁰ Xüca quesü 'itavavirieni, cu que timini quesü
xatatü.

¹¹ Xemesietü sepa 'axa xemü'anene, xüca
'aixüa 'anemecü xetevamicuani yutüriyama,
masi vaücavamecü xe'uquiyari taheima
macave 'aixüa 'aneme catinivamimücü müme
yamemüte'itavavirieni.

¹² 'Ayumieme nai que mütixenaque
teüteri memüxeyurienicü xeme, mücü
canixe'inüaritücamücü, yaxaicüa xemüvayurienicü
müme meri. Müpaü tiyurienetü canitaxe-
viriyamücü 'inüari niuquiyari texaxatamete
vanuquiyari naime.

Quitenie 'esimayeva

(Rucaxi 13:24)

¹³ Quitenie 'esimayevasie xequeneutahaxüa.
'Epayeva quitenie, 'epatayeva huye meucayune
haque memeuyexürüve. Mepüyümüire mana
memeutahaque.

14 'Esipayeva quitenie, püyusaipüna huye tucarispai meutiylene. Hipatü xEICÜA mepicaxex-eiya.

Cüye que mütimasiücü yu'icuaaxisie
(Rucaxi 6:43-44)

15 Xequeneyucuerivayurieca texaxatamete memüte'itava vahepaüsita. Xehesüa mepatahaque muxasi vahepaü meteyuxexeyatü, masi tetüata mepü'üravesixi püta memütenavaya.

16 Que memüte'utixuxuavere xepüvaretimani que memü'anene. Caxie que tica'inüiva xuyasie. Pini que tica'inüiva visexasie.

17 Naitü cüye münararani 'aixüa pütiutixuxuavere. Naitü cüye mütixainirüme 'axa pütiutixuxuavere.

18 Cüye münarani püca'yüve 'axa mütiutixuxuavereni. Cüye mütixainirüme püca'yüve 'aixüa mütiutixuxuavereni.

19 Naitü cüye 'aixüa mücatiutixuxuavere canavite-quiemücü, taipa caneuxüriyamücü.

20 'Ayumieme que memüte'utixuxuavereni xepüvaretimani que memü'anene.

Yunaitü muyuavisie mepüca'aye'axüani que mutayü

(Rucaxi 13:25-27)

21 Müme müpaü memünetecühüave, Ti'aitame 'acu, Ti'aitame me'utiyuatü, yunaitü müme mepücaheutahaxüani haque müti'aita que mü'ane taheima macave. Müme xEICÜA yamemütecahu que mütinaque ne'uquiyari taheima macave, müme mecaneutahaxüacuni.

22 Mücü tucarisie yumüiretü müpaü mepünetetahüave, Ti'aitame 'acu, Ti'aitame,

neuxei tame temasixatatü tetenicuxatacaitüni, temasixatatü cacäyarixi 'axa memü'anene tepüvareutanü'axüa, temasixatatü marivemecü tepüteyuriecai.

²³ 'Anari ne müpaü nepütivatahüave, Hasuacu nepücaxematecai. Nehesüa xepücamiemete, xequeneutayeixüa. Cari yaxepüteyurie que mücatiheiserie.

*Simiyenitu 'aixüa mü'ane 'axa mü'ane
(Rucaxi 6:47-49; Maricuxi 1:22)*

²⁴ 'Ayumieme nepaine, que mü'ane mi'enie 'icü neniüqui que nemutayü, yamüticatüa, mücü tevi mütimaivepaü cani'aneni. Mücü niyutaquitüani tetesie.

²⁵ 'Ucaviyecu, hatuxame vayenecu, 'ucu'ecacu, mücü quisie 'uquexüacu 'eca, cacanativeni, tetesie mutaquicaicü simiyenituyari.

²⁶ Masi que mü'ane mi'enie 'icü neniüqui, yacati-camietü, mücü tevi 'asimücatimatepaü cani'aneni. Mücü niyutaquitüani xiecaripa.

²⁷ 'Ucaviyecu, hatuxame vayenecu, 'ucu'ecacu, mücü quisie 'uquexüacu, niucaveni. Carima niu-tayuanü 'ativeximetü.

²⁸ Hicüsüari Qesusi quepaucua minü 'icü xas-ica, teüteri mecaniuhüxiyani 'uquisicayacü.

²⁹ Que mü'ane heiserie mexeyapaü tiniva'üquitüacaitüni. Müme 'inüaricü memüteva'üquitüvacai vahepaü pücati'üquitacai Qesusi.

8

Quesusi que mürenayehüa tevi cuiniyacü müca'itiyacai

(Maricuxi 1:40-45; Rucaxi 5:12-16)

¹ Mericüsü quepaucua yemurisie macane, teüteri yumüretü mecaniveiyacaitüni.

² Hicü tevi cuiniyacü müca'itiyacai hesüana nuaca nenevieri canipitüani ya'utaitü, Ti'aitame xüca pe'avaüriyani pepüyüve pemünesi'itienicü.

³ Mücüri yumama 'utaseraca nimayüani ya'utaitü, Nepünevaüriya. Pecaniu'itivaniri. Cuiniyaya yapaücu neunuani, 'itiyatü nayani.

⁴ Hicü Quesusi müpaü tinitahüave, Neuxe, xeimetüme pepücaraxaxatüvani. Mara'acamesüa quenemie püta quene'ahecüata masixeiyacü. 'Imiquieri quenanutimava que mütiu'aitaxü Muisexi yapemütivatahecüatüanicü.

Quesusi que mürenayehüa cuya nu'aya

(Rucaxi 7:1-10)

⁵ Mericüsü Caperünaumesie heutahacu cuya hesüana caninuani xei sienituyari cuyaxi tiva'aitüvame. Mücü vaüriyarica nipitüani

⁶ müpaü 'utaitü, Ti'aitame 'acu, nenive muva nequita pacaca hurietü cui yüanetü cuiniyacü.

⁷ Mücü rehüave, Ne netiyemie neme-nayehüanicü.

⁸ Cuya rehüave, Ti'aitame, 'aixüa nepüca'ane nequita pemeutahanicü. Niuqui xEICÜA queneutayüqui. Mücücü panayehüiyani nenive.

⁹ Nesiere necatini'aitüarieca necuyatütü, cuyaxita nepütiva'aitüvame. Xüca müpaü netitahüave xeime, Quenemie ne'utaitü, mücü

püyemie. Xeimeta müpaü xüca netitahüave, Quenaye'a ne'utaitü, mücü canayeimücü. Xüca müpaü netitahüave nehesüa mieme ti'uximayatame, 'Ipaü quetineyurieneni, müpaü pütiyurieneni.

¹⁰ Qesusi 'lenieca nihüxiyacaitüni. Müpaü tinivarutahüave müme memiveiyacai, 'Icü niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, ni xeime 'Ixa-herisixi vasata 'icüpaü 'aneme nepücahetaxeiyave yuri ti'eriecame.

¹¹ Müpaü nepütixecühüave, yumüiretü meni'axüacuni tau matineicasie miemete macayuyuipiquesie miemete. Mexa 'aurie mecanayaxicuni 'Apurahamimatü 'Isahaquimatü Cacuvumatü haque müre'aita que mü'ane taheima macave.

¹² Peru müme mana memeutahaxüaniquecai müpaü me'ananetü memutinuiavaxücü, müme püta mecanayeveiyariexüacuni tacua, yüvipa yemecü memu'uvanücü. Mana meniutisuanacuni meniyutaquevecuni.

¹³ Hicü Qesusi müpaü tinitahüave cuyaxi tiva'aitüvame, Quenemie. Yuri que pemütiuta'eri, yapeque'itüarieni. 'Anatütü nanayehüiyani nu'aya.

*Qesusi que mürenayehüa Pecuru varücaüya
(Maricuxi 1:29-31; Rucaxi 4:38-39)*

¹⁴ Mericüsü Qesusi Pecuru quie nuaca, nixeiya varücaüya 'ucacaime hüiyacame.

¹⁵ Mamayasie nimayüani. Hüiya nihayeva. 'Anu-cuqueca tinivarumini.

*Yumüireme que mütivaranayexüri
(Maricuxi 1:32-34; Rucaxi 4:40-41)*

16 Hicü 'ucutaicarecu mecani'atüirieni yumüireme teüteri, cacaüyarixi 'axa memü'anene memüvaviyacai. Cacaüyarixi nivaranyenü'axüani niuquicü, yunaime püvaranayexüri memütecucuyecai.

17 Müpaü tiuyuriecu, paye'a Cacaüyari que mutayü, tixaxatame Quisariyaxi ya'utainecacu, Mücütütü cataniunavairieni taveranariya, peitü tacuiniya.

*Teüteri Qesusisie memüteviyaquecai
(Rucaxi 9:57-62)*

18 Mericüsü Qesusi vaxeyatü teüteri que memüteyuxeüriecai 'auriena yumüiretü, tinivaruta'aitüani yuteüterima 'anutaüyepai memenuyevitünicü.

19 Hicü xevitü 'inüaricü müti'üquitametücai hesüana nuaca, müpaü tinitahüave, Ti'üquitame 'acu, 'ahesie necatiniviyamücü. Haque pemeyemie, neta necaniyemieni 'a'utüma.

20 Qesusi rehüave, Cauxaisi yuterü mepexeiya, viquixi taheima miemete yu'itua mepexeyata, peru ne, Yuri Tevi que nemütiteva, haquevasü nepücarexeiya haque nemünetamuritaritüani.

21 Xevitüta tiyü'üquitüvame müpaü tinitahüave, Ti'aitame, queneneupitüa merie nemüyemiecü, nemicateucucü ne'uquiyari 'umüyu.

22 Qesusi rehüave, Nehesie quetineviyanisü. Müquite quenivaruhayeva, müme püta memüvacateucucü yuhesüa miemete müquite.

*Qesusi que müreinütüa 'eca hamevari
(Maricuxi 4:35-41; Rucaxi 8:22-25)*

²³ Mericüsü canuvasie 'acayerüca neyani Quesusi, hesüana miemete teyü'üquitüvamete yunaitü me'acayaxeca 'üaritü mepecü.

²⁴ Hicü haracuna nenutivayacaitüni, Canuva pücahahecüacai hamevarisata. Quesusi masi canicusucaitüni.

²⁵ Hicü teyü'üquitüvamete 'auriena me'uyuxeürieca menenutahütüani müpaü me'utiyuatü, Ti'aitame quetaneutavicuesitüa tepeuyeveixime.

²⁶ Mücü müpaü tinivarutahüave, Titayari xeteheumama. Cari haveri mieme xeicüa yuri xepüte'erie. Hicü 'anucuqueca nitatieni 'eca haracuna. Cui cayuvatü caniutamare.

²⁷ Teüteri menihüxiyacaitüni müpaü me'utiyuatü, Queri 'ane 'icü. Cari 'asita 'eca yapüticamie que maine, haracuna meta.

*Cacaüyarixi que memütevaviyacai Catarenatari
(Maricuxi 5:1-20; Rucaxi 8:26-39)*

²⁸ Mericüsü 'anutaüyepai meheta'axüacu Catarenatari vacuiepapai yuhutatü menencunaque teuquiyapa meheyecüneca, cacaüyarixi 'axa memü'anene memüvaviyacai. Cuini mieme metenayu'eririyacaitüni. Hipatü mepücayüvavecai mana memu'uvanicü mücü huyeta, müme vacümana.

²⁹ Mericüsü müpaü metenihiva, Que petasiyurieni 'ecü, Cacaüyari pemünu'aya. 'Uva petinua petasi'uximatüanique tucari ca'aye'avecacu cuxi.

³⁰ Mericüsü memanu'uvacaisie tevapai metenicuacaitüni tuixuri yumüiretü.

³¹ Cacaüyarixi 'axa memü'anene menitavavirieni müpaü me'utiyuatü, Xüca petasi'anuyenü'axüani, mana püta quetananunü'a cuerietü tuixuri temüvaviyacü.

³² Müpaü tinivarutahüave, Xequenehu manapaitü. Mana mehecüneca menivarutiviyaxüani tuixuri. Yunaitü tuixuri meniutinausa. 'Axa 'anecüa meneucanausaxüaximeni haracunapa. Hapa meniucuini.

³³ Hicü vahüvemete meniyuta'unaxüani. Quiecarisie meheta'axüaca metenicuxatacaitüni naimeteüteri cacaüyarixi 'axa memü'anene memüvaviyacai vahepaüsita.

³⁴ Hicü quiecatari yunaitü mecanivayecüne meheinaquiyuca Quesusi. Me'ixeyiatü vaüriyarica menipitüacaitüni müyemiecü vacuiepa mücayuhayevanicü.

9

Quesusi que mürenayehüa huriecame (Maricuxi 2:1-12; Rucaxi 5:17-26)

¹ Mericüsü canuvasie 'acayerüca 'anutaüyepai neyani. Yuquiecarisie ninuani.

² Hicü huriecame meni'atüirieni 'itarisie yecaimete. Quesusi vaxeyiatü yuri que memüte'eriecai müpaü tinitahüave huriecame, 'Aiyari queneucayesa nenive. 'Ari pepüreyehüviyari 'axa pemütiuyuricü.

³ Hicü hipatü 'inüaricü memüte'üquitametetücai müpaü meteniyücühüavecaitüni yu'iyarisie, Cari 'icü pisevixima Cacaüyari 'axa 'utaitü.

4 Qesusi va'iyaritüarica maitü, müpaü niutayüni, Titayariri 'axa xeteyu'iyaritüatüve yu'iyarisie.

5 Tita masi caticuanive. Que ticuanive müpaü mütayünicü, pepüreuyehüviyari 'axa pemütiuyuricü 'utaitü. Caticuanive masi müpaü püta mütayünicü, quenanucuquexi quenecuyeicani 'utaitü.

6 Para yaxemütemaicacü quename heiserie nehexeiya cuiepa nemütivareuyehüvirienicü 'axa memüte'uyuricü, Yuri Tevi nehücütütü, hicü müpaü tinitahüave huriecame, Quenanucuquexi, 'a'itari quenacuetü, 'aquié quenemie.

7 Hicü 'anucuqueca yuquié neyani.

8 Teüteri me'ixeyaca menimamacaitüni. 'Aixüa meniutiyuanecaitüni Cacaüyari hepaüsita, heiserie müvarupitüacü teüteri müpaü memüteyurienicü.

*Que mütita'ini Mateu hesiena mütiviyanicü
(Maricuxi 2:13-17; Rucaxi 5:27-32)*

9 Hicü Qesusi 'uma 'uyemietü nixeiya tevi Mateu titevacame mana 'acaime memüte'ayutituayasie. Müpaü tinitahüave, Nehesie quetineviyani. 'Anucuqueca hesiena tiniuviya.

10 Mericüsü Qesusi mana catinicuacaitüni quita. Yumüiretü cuviyexunusie mieme memüteyeturiyari, 'axa teyuruvamete meta me'u'axüaca Qesusimatü teyü'üquitüvametemama vahamatü metenicuacaitüni 'axeicüa.

11 Pareseusixi mevaruxeyaca müme, müpaü metenivarutahüave teyü'üquitüvametemama, Titayaricutaxi müme cuviyexunusie mieme memüteyeturiyari vahamatü 'axa teyuruvamete vahamatü ticua'a mücü tixe'üquitüvame.

12 'Iya varu'eniaca müpaü niutayüni, 'Aixüa memüteheu'erie mepücaheiyehüva tiyu'uhayemavame. Müme memütecucuye püta mecaneiyehüaca.

13 Peuyevese cuxi yaxemüteyü'üquitüanicü que maine mücü niuqui müpaü manuyüne, Nepünaqui'a xüca xeteyucanenimayaca, peru mavari xeicüa pücanesinaque, manuyüne. Ne que nemütinua, nepücanua nevata'inienique müme heiseriemecü yamemütecahu. Müme 'axa memüteyurie püta nevata'inienique nepunua, memütehayevanicü que memüteyuriecai.

*Que mütiuta'ivaviyarie haquiya hepaüsita
(Maricuxi 2:18-22; Rucaxi 5:33-39)*

14 Hicüsüari Vani teyü'üquitüvametemama Qesüsisüa meniu'axüani müpaü me'utiyaütü, Tame, Pareseusixi meta, titayari tete'utatihaquiwa, 'ahesüa miemete teyü'üquitüvamete mecayutihauiv-acacu.

15 Qesusi müpaü tinivarutahüave, Neüquiyapa que meteyüvave 'ixüaramete memüyuheiveriecacü mexi neneüqueme vahamatü 'a'uca. Tucari canaye'amücü quepaucua neneüqueme mütihanieni vasata. 'Anari meniyuhaquicuni.

16 Tevi 'ixuriqui mücayutatutuvecü püca'imesiqüitüani 'ixuriqui müye'i. Manesiquiyari müpaü mü'ane 'ixuriqui pütahana, sanimeyari masi 'axa 'anetü payeica.

17 Yaxeicüa sixai müyeye'isie pücacatuariva caxie vinuyari mücuanacü. Me xüca müpaü tiuyurienique, sixai nitisaniqueniqueyu. Vinu nitayeuriveniqueyu, sixai neuyeveniqueyu. Masi

sixai mühehecuasie pücatuariva caxie vinuyari mücuanacü. Mücücü naitü püyuhayevani.

Cairu nu'aya que müranucuquetüarie, 'uca ticiuicame Qesusi 'ücarieya 'umayüacu (Maricuxi 5:21-43; Rucaxi 8:40-56)

¹⁸ Müya tivacuxaxatüvacacu, teüteri va'uquiyari xevitü nuaca nenevieri canipitüani ya'utaitü, Nenive nemüni xique 'uca. Masi quenemie queneutime'i hesiena, nanutanierimücü.

¹⁹ Qesusi 'anucuqueca neiveiya, teyü'üquitüvameteta 'üaritü.

²⁰ Hicü 'uca 'aura caniyuani müticuyecai, tamamata heimana huta viyari müyuriecail xuriyaya caheunuavecacu. Varitana 'uyemietü nimayüani 'ücarieya putuniyarisie.

²¹ Yu'iyarisie müpaü tiniyücühüavecaitüni, Xüca ne'imayüani siqueresü 'ücarieya xeicüa, nepanayeveni.

²² Qesusi ta'aurie 'aveca 'ixeyaca müpaü niutayüni, 'A'iyari queneucayesa nenive. Yuri pemüti'eriecü pepanayehüiyari. 'Anatütü nanayeveni 'uca.

²³ Hicü Qesusi va'uquiyari quie henuaca, cürautavivamete varuxeyaca teüteri meyuxamuriecame meta,

²⁴ müpaü tinivarutahüave, Xequenanyecüni. Üimari pücamüqui. Pucusu masi. Meninanimacaitüni.

²⁵ Peru varanuyenü'axüacu teüteri, mana heutahacu, 'iviyacu mamayasie, nanucuqueni 'üimari.

²⁶ Müpaü pütiutamarivaxü mücü cuiepa naisarie.

Yuhutatü memacücepai meheunenieretü que memüte'ayeitüarie

²⁷ Mericüsü mana 'anuyeyacu, yuhutatü meniveiyacaitüni Qesusi memacücepai, meniutihivacaitüni müpaü me'utiyuatü, Raviri pemünu'aya, quetanenenimayaca.

²⁸ Quita heutahacu müme memacücepai 'aura menacüne. Qesusi müpaü tinivarutahüave, Yuri xete'erie quename müpaü neyüve. Müpaü mete'icühüave, Hü Ti'aitame.

²⁹ Hicü nivaramayüaxüani vahüxita müpaü 'utaitü, Yuri que xemüte'erie yaxequ'eitüarieni.

³⁰ Meheunenieretü menacüne. Hicü Qesusi cuini mieme nivarupitüani yuhaxüama ya'utaitü, Neuxei, xevitü tüma pücaretimani.

³¹ Müme masi mehecüneca metenicuxatacaitüni mücü cuiepa naisarie.

Nenurietü niuветü que mürayeitüarie

³² Hicü mehecünecu müme hesüana caniu'atüarieni tevi münenuriecai cacaüyari 'axa mü'ane miviyacaicü.

³³ 'Enuyenü'acu cacaüyari 'axa mü'ane, nenurie niutaniuni. Teüteri menihüxiyacaitüni müpaü me'utiyuatü, Hasuacu müpaü 'anetü pücamarivacai haitüarie 'Ixaheri cuieyarisie.

³⁴ Perusü Pareseusixi müpaü meniu-tiyuanecaitüni, Cacaüyarixi 'axa memü'anene tiva'aitüvame miparevicü, 'ayumieme ni-varanuyenü'axüani cacaüyarixi 'axa memü'anene.

Qesusi que mütivanenimayacai teüteri

35 Mericüsü Quesusi naimē quiecaritesie 'emacuyeyeusie 'esimüyeyeusie canicuyeica-caitüni ticu'üquitānetü vatuquiteta, ticuxatātü niuqui 'aixüa manuyüncü, que müti'ane Cacaüyari ti'aitametücacu ticuxatātü, varanayexürüvatü müme naimē cuiniyacü naimē veranariyacü memütecucuyecai.

36 Teüteri yumüireme vaxeyatü, ni-varutinenimayata, memü'uximatüaricaicü mematixürüvecaicü, muxasi memücaheixeya yühüveme vahepaü.

37 Hicü müpaü tinivarutahüave yuhesüa miemete teyü'üquitüvamete, 'Isanari püvaücava, 'isanamete mepücayumüire.

38 'Ayumieme xequeneutavaviri 'isanari cusiyari, 'isanamete müvatanü'axüanicü yu'isanarita.

10

*Tamamata heimana yuhutame que müti'aranayexei nü'arisixi
(Maricuxi 3:13-19; Rucaxi 6:12-16)*

1 Mericüsü teyü'üquitüvamete varuta'inieca yu'aurie tamamata heimana yuhutame hesüana memümiemetetücai, heiserie nivarupitüani cacaüyarixi memüca'itiyatüca vahepaüsita memüvaranuyenü'axüanicü, memüvaranayexürüvanicü müme naimē cuiniyacü naimē veranariyacü memütecucuyecai.

2 Nü'arisixi tamamata heimana yuhutatü müpaü mecatenitetevaca. Simuni meri Pecuru müтитеvaca, 'Atürexitari mü'ivayatücai, Cacuvu Vani meta mü'ivayatücai, Severeu memünivemamatücai,

³ Piripe Parüturume meta, Tumaxi Mateu meta cuviyexunusie mieme mütiyetuiriyarüvacai, Cacuvu 'Aripeu münu'ayatücai Reveu meta Tareu mütitetevacai,

⁴ Simuni mücananisitätücai Cura meta 'Isicariuti-tanaca 'arique miyetua Qesusi.

Tamamata heimana yuhutame que mütivareutanü'axüa

(Maricuxi 6:7-13; Rucaxi 9:1-6)

⁵ Mericüsü 'ime Qesusi nivareutanü'axüani tamamata heimana yuhutame müpäü tivaruta'aitüaca, Müme memücatateüterima vahuyeta xepücaheuhuni. Samariyatari vaquiecarisie xepücaheutahaxüani.

⁶ Masi muxasi memeuyexürüve vahesüa xe-queneuhuni, 'Ixaherisixi teüteriyari vahesüa.

⁷ Xe'uyehütü 'ipäü xequetenecuxatani, Canayehuraniri, cuitü que mü'ane taheima müti'aita 'enata pisütüani ti'aitatü, müpäü xe'utiyaütü.

⁸ Xequenivaranayexürüvani tecuicucate, xequenivaranutanieritüvani müquite, xequeniva'itieca müme cuiniyacü memüca'itiatüca, xequenivaranuyenü'axüa cacäyarixi 'axa memü'anene. 'Asixecatecuetatüarietü xepüte'umiquie, 'asixecateyucuetatüatü xequetenivamicuani.

⁹ Xepücahenu'üveni ni huru ni pürata ni cuvüre tuminiyari yuvivurasie.

¹⁰ Xerai xepüca'anuhuruvani huyeta mieme. Huta 'ücyari ya cacai xepüca'anu'üni. Mumuxi xepüca'anucueni. Ti'ivamesie pütinaque yu'icuai mümiquienicü yu'ivarica.

11 Quiecarisie quepaucua xemeutahaxüani 'amacuyevasio ya 'esimüyevasio, xequenecuvava que mü'ane mana meca 'aixüa mütiuca'iyari. Hesüana xequeneyuhayevani 'asita quepaucua que xemüyehu.

12 Quita xeheutahaxüaximetü vaürisica xequenepitüaca quiecame.

13 Xüca quiecame 'aixüa tiuca'iyarini, xe vaürisica queyuhayevani hesiena. Me xüca 'aixüa catiuca'iyarini, xe vaürisica que'acunuani xehesie.

14 Que mü'ane mücaxetanaqui'erieni, que mü'ane mücayuvaüriya xeniüqui mü'enienicü, quita xevayenexüaximetü, mücü quiecarisie xevayenexüaximetü, xequeneucasixüa tumuanari yu'ücasie, mana mücayuhayevacü.

15 'Icü niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, tucari 'aye'ayu quepaucua 'isücame müvatahüave, Surumatari Cumuxatari 'esiva cuanivemecü meni'itüariecuni, peru mana quiecatari püta cui cuanivemecü mecani'itüariecuni.

'Arique xepuveiyarieca, que mutayü

16 Neri que nemütixehentanü'axüa, muxasi vahepaü xecaniyüacacuni 'üravesixi vasata xe'u'uvatü. 'Ayumieme xequetenemaivaveni cuterixi vahepaü, xepüca'inüca tita 'axa müti'anene cucuruxi vahepaü.

17 Xequeneyucuerivayurieca teüteri vahepaüsita. Müme mepüxeyetuani yu'uquiyarima vahesüa. Mepüxetavayani yutuquiteta.

18 Cuvexunarurisixi te'aitamete vahüxie xecananuhapaniecuni nehesüa xemümiemetecü.

Müpaü xe'itüarietüvetü xecanivatahecüasitüiyacuni müme hipameta memücatateüterima.

19 Quepaucua memüxeyetuani, müpaü xepücateyu'iyaritüaca que xemutiyuaneni, quepaü xemütevacühüaveni. 'Anaque yaxecatenipitüariecuni que xemutiyuaneni.

20 Xemesü xepücahümetüni que mü'ane yamütayüni 'ana, masi xe'uquiyari 'Iyarieya canihücütücamücü que mü'ane yamütayüni xecuyuitätü.

21 Ra'iva pürayetuani mümierienicü. Ra'uquiyari niyetuamücü yunive. Türi meniyeha'acuni yu'uquiyarima vahepaüsita, metenita'aitacuni memücüi'ivacü.

22 Yunaitü mecanixe'uxive'eriecacuni nehesüa xemümiemetecü. Que mü'ane tiuca'enivatü 'amuyeicani heutipareyuque, mücü canitavicueisitüariemücü.

23 Quepaucua memüxe'uveyani xeime quiecariyarisie, 'uma püta xeimesiepaitü xequeneyuta'unaxüa. 'Icü niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, quiecarite 'Ixaheri cuieyarisie miemete xepüca'ayenüvaveni mexi necanuaveni, Yuri Tevi que nemütihücü.

24 Tiyü'üquitüvame que tiyüve me'ivacü ti'üquitame ve'emetütü. Ti'uximayatame que tiyüve me'ivacü yucusiyari ve'emetütü.

25 'Aixüa caniyümücü xüca tiyü'üquitüvame ti'üquitamepaü 'anetü 'ayani xeicüa, xüca ti'uximayatame yucusiyaripaü 'anetü 'ayani xeicüa. Mericüte, qui cusiyari xüca Peheresepuri me'itaterüva masi vaüca yamepütevataterüva hesüana miemete quiecatari.

*Que mü'ane meuyevese mimacarüca
(Rucaxi 12:2-9)*

²⁶ Xepücavamacarüca. Naitü müranucaname, xei-yarietü catinayeimücü. Tita mütiu'aviesie, мүcüta masiücütü payani.

²⁷ Que nemütixetahüave tahücüate tetecuxatatü yüvipa, yaxequetenecuxatani hecüta. Tita xemüte'enie yanetixecuxaxatüvacacu xenacata, vapai yunaime vahüxie xe'uti'utü yaxequeteneuhivani.

²⁸ Xepücavamacarüca мүme memüyüvave vai memümieni xeicüa, mecayüvavetü memimieni ra'iyari. Masi xequenemacarüca que mü'ane мүyüve mica'una ra'iyari ravaiyari naime xasi taiyariyarisie.

²⁹ Tamüsü 'üxaviquixi que memütetuiya, yuhutatü xei senitavuyari mecate'aye'atüca. Ni xevitü мүme cuiepa pücacaveni, xe'uquiyari yacatimaicacu.

³⁰ Xeme xecüpa xemu'usie mieme xexuitü puti'inüasie que мүtipaüme.

³¹ 'Ayumieme xepücaheumamaca. Yümüretü 'üxaviquixi que memüte'aye'atüca, masi vaüca xepüte'aye'atüca xeme.

*Mүme memüyuhecüata Quesusi Cүrisitusüa
memiemetetütü teüteri vahüxie
(Rucaxi 12:8-9)*

³² Que mü'ane мүyuhecüata teüteri vahüxie que-name nehesüa mieme 'utaitü, neta quename hesiena netiviya nepünehecüata ne'uquiyari hüxie taheima macave hüxie.

³³ Que mü'ane masi мүyuhecüata teüteri vahüxie quename nehesüa camieme 'utaitü, neta

quename hesiena necativiya nepünehecüatani ne'uquiyari hüxie taheima macave hüxie.

*Quesusi hixüata que mütivasana
(Rucaxi 12:51-53; 14:26-27)*

³⁴ Que nemütinua, müpaü xepücatecu'erivani quename cuiepa memütama 'aixüa meteyux-eiyame nemüvarayeitüanicü nenua. 'Aixüa meteyuxeiyame nemüvarayeitüanicü necapunua, cusiracü memüyutacucuyanü püta necaninuani.

³⁵ Nepunua meta vahixüata nemüvatasanacü, tevi yu'uquiyari maye'uniecacü, 'uca yuvarusi maye'uniecacü, viquivame yumu'e maye'uniecacü.

³⁶ Müme memeye'unieca tevi, quiena quiecatari mecanihümetücacuni.

³⁷ Que mü'ane vaüca müvanaqui'erie yu'uquiyari yuvarusi 'esiva nesinaqui'erietü ne, 'aixüa püca'ane münesihexeianicü. Que mü'ane vaüca müvanaqui'erie yunive 'uqui 'uca 'esiva nesinaqui'erietü ne, mücüta 'aixüa püca'ane münesihexeianicü.

³⁸ Que mü'ane yeme mücayuvaüriya 'asita curux-isie mümierieni, sepa nehamatü muyeica nehesie tiviyatü, mücüta 'aixüa püca'ane münesihexeianicü.

³⁹ Que mü'ane yutucari mütaxeiya pitatümaiya. Que mü'anesü mitümaiya yutucari nehesüa mümiemecü, mücü heixeyatü payani.

*Ivarica
(Maricuxi 9:41)*

⁴⁰ Que mü'ane müxetanaqui'erie pünesitanaqui'erie neta. Que mü'ane münesitanaqui'erie canitanaqui'erienita 'iya münesiheyenü'a.

41 Que mü'ane mitanaqui'erie tixaxatame, he'erivatü tixaxatame mühücücü xeicüa, мүcü tixaxatamepaü pütüpitüarieni. Que mü'ane mitanaqui'erie tevi heiseriemecü yamüticamie, he'erivatü yamüticamiecü xeicüa, мүcüta tevi heiseriemecü yamüticamiepaü yapütüpitüarieni.

42 'Ime sepa memücamamarivave, que mü'ane miharitüani мүme xeime, sepa xei vasuyaricü häütümecü xeicüa miharitüa, he'erivatü tiyü'üquitüvame mühücücü, niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, yemecü yu'ivarica püpütüarieni.

11

Vani Ti'üyamesüa miemete niuqui tuayamete que memüte'u'axüa Quesusisüa (Rucaxi 7:18-35)

1 Mericüsü Quesusi quepaucua mütiutahayevaxü tiva'aitüatü yuhesüa miemete teyü'üquitüvamete tamamata heimana yuhutame, mana caneyeyani quiecaritiesie müti'üquitanicü müticuxatanicü.

2 Mericüsü Vani casariyanata 'ayecaitü tiniutamarieni Cürisitu que mütiyurienecai. Nivaretanü'ani yuhesüa miemete teyü'üquitüvamete.

3 Vacümana Quesusi müpaü tiniutahüave, 'Ecü petihücü que mü'ane 'umamieniquecai, nusu xeime cuxi tepücuevieca.

4 Quesusi müpaü tinivaruta'eiya, Xequeneuhuniri, xequetenetaxatüa Vani tita xemüte'u'eni tita xemüte'uxei hepaüsita,

5 memacücüpe que memüte'anutaneniere, huriecate que memüte'anucu'uve, мүme memüca'itiyatücatei cuiniyacü mete'itiyatü

que memüte'acüca, memünacatuxietücatei meheu'enanatü que memüte'acüca, müquite que memüte'anucu'uitüariva, puvüresixi que memütecuxaxatüariva niuqui 'aixüa manuyüne hepaüsita.

⁶ Mücü meta, 'aixüa cani'itüarieca que mü'ane necümana müca'ucununuitüariva.

⁷ Mericüsü mana me'uyehuximecacu, Quesusi canisütüani tivacuxaxatüvatü teüteri Vani hepaüsita müpaü 'utaitü, Titayari xetehecucünixüa macumavesie. Haca 'ecacü 'uyuaneme que xetehecu'ixüari. Tixaü xüari.

⁸ Mesü tita xetehecu'ixüari. Xicu 'ixuriqui müyumeni manacatücü xetehecuxei. Tixaü xüari. Tamüsü müme müyumemeni memanacatücü masi te'aitamete vaquita mepayetei.

⁹ Mesü titayari yemecü xetehecunenierixü. Tixaxatame xexeiyaque püta xecatehecücünixüa 'acu. Hü müpaü nepütixecühüave, tixaxatame xepuxei yemecü mütixaxatame hipatü yamemücatehüme.

¹⁰ 'Icü canihücütüni 'utüarica mixatacai müpaü 'anuyütü,

Camü, neniuqui tuayame.

Necanenunü'amücü 'ahüxiepai

Micuha'aritüanicü 'ahuye

Pecanuavecacu cuxi.

¹¹ Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, teüteri vanivema vasata ni xevitü püca'anucuqueve Vani Ti'üyamepaü ve'emetütü. Perusü que müti'ane mücü taheima macave ti'aitametücacu, sepa tevi mücave'eme, mücüsie tiviyatü masi yemecü püve'eme, Vani hepaüna cave'emetücacu.

12 Vani Ti'üyame munuasie hicüque, tita temütehexeiya que mü'ane taheima macave tati'aitüvametücacu, mücü naitü püviyariexime tüma. Me'iviyacutü mepüyucuitüve memeixeianicü yuhesie mieme.

13 Texaxatamete yunaitü, 'inüari niuquiyarita metenicuxatacaitüni 'arique que mütiyüniquecai Vani munuaque.

14 Xüca xeyuvaüriyani xemitanaqui'erienicü 'icü niuqui, mücü Vani canihücütüni 'Eriyaxi 'umamieniquecai.

15 Xaütü netü mu'enaxü.

16 Titapaü mete'aneneme netivaxatani hicü miemete teüteri. Türi vahepaü mecani'aneneni quiecari hixüapa memütitei memüvahivi yu'ivama

17 yame'utiyuatü,

Cari yacü xeicüa tepüxecürautaviya,

Xepücateneitüve.

Yacü xeicüa tepütahiveriecai xehesie mieme,

Xepüca'utisuanacai.

18 Vani caninuani caticua'atü caye'etü. Müme müpaü meputiyuane, Cari cacauyari 'axa mü'ane pinü'ü.

19 Ne püta Yuri Tevi nehücütütü necaninuani neticua'atü necu'ienetü. Müme müpaü meputiyuane, 'E'e, mücü tevi 'icuaicü xeicüa püyüane, vinücü xeicüa püyüane, püvanaqui'erie müme cuviyexunusie mieme memüteteyuiriyari 'axa teyuruvamete yunaimé. Sepanetü mücü, Cacaüyari timaivetü que mütiyuriene, mücücü yacatinimasiücünü heiserie que mürexeiya.

*Que memücateyuvaüriyacai quiecaritiesie
quiecatari*

(Rucaxi 10:13-15)

20 Hicü nisutüani varutate'atü teüteri quiecaritiesie memayetecai haque türücaüyemecü mütiyuriencai müiremecü, quiecatari memücatehayevacaicü que memüteyuriecäi.

21 Müpaü niutayüni, Xüa 'ui Curasini quiecatari, xüa 'ui Vesaira quiecatari. Tirusie Sirunisie xüca türücaüyemecü tiuyüni que que mütiuyü xehesüa, vana quiecatari meripai mepütehayevaquoyu que memüteyuriecäi, mepüyuheiveriecaquoyu maixa me'anacatütü heiverica 'inüariyari, naxi meyucavirivatü.

22 Müpaü xEICÜa nepütixecühüave, Tirutari Sirunitari vahesie mieme pücuani veni quepauca 'isücame müvatahüave, peru xeme xehesie mieme cuini mieme pücuani veni masi.

23 Xemeta Caperünaumetari, que xeteyu-tituicani queyu muyuavisiepai. Müquite vahesüa xepeucaxüriyani püta. Xüca Surumasie türücaüyemecü tiuyüni que que mütiuyü xehesüa, mücü quiecarari püraniereniqueyu cuxi hicü.

24 Müpaü xEICÜa nepütixecühüave, Suruma cuieyarisie quiecatari vahesie mieme pücuani veni quepauca 'isücame müvatahüave, peru xeme xehesie mieme cuini mieme pücuani veni masi.

*Nehesüa xequeneu'axüa, xequene'uxipieca, que
mutayü*

(Rucaxi 10:21-22)

25 Mericüsü 'ana Qesusi müpaü niutayüni, Ne'uquiyari taheima pemüti'aita

cuiepa meta, pamüpariyusi nepümasipitüa 'ecü, pemütiuti'avietaxücü 'icü naime memücaheitimanicü müme memüteyü'üquitüavave memütemaivave, türi püta vahesie mieme masiücüme pemayeitüacü.

²⁶ Hü ne'uquiyari, pepü'avaüriyacai müpaü pemütiyurienicü.

²⁷ Nai netiniyetuiriyarieni, ne'uquiyari yanetip-itüacacu. Xevitü püca'imaive mücü nu'aya, 'uquiyarieya xeicüa pimate. Xevitü püca'imateta 'uquiyarieya. Nu'aya xeicüa pimate mücü, me xüca nu'aya yuvaüriyani masiücüme meyeitüani xeicüa, peitimani 'uquiyarieya.

²⁸ Nehesüa xequeneu'axüa xemüte'uximayatatüve xemu'ica yunaitü. Ne nepüxe'uxipitüaca.

²⁹ Neyucu xequenanutecani, xenesi'enietü xequeteneyü'üquitüaca. Ne nepüca'ane'eriya, nepücatinecatave'erie ne'iyarisie. 'Uxipiya xecanetaxeyacuni yu'iyarisie.

³⁰ Neyucu 'aixüa pü'ane, ne'ica pa'exani.

12

Teyü'üquitüvamete que memüte'itihurucacai türicu 'uxipiya tucarisie

(Maricuxi 2:23-28; Rucaxi 6:1-5)

¹ Mericüsü 'ana Qesusi türicu ma'iviyanecaisie niuyemiecaitüni 'uxipiya tucarisie, teyü'üquitüvametemamata yunaitü. Hicü mepeuhacacuicacai teyü'üquitüvamete. Menisutüani me'itihurucatü müayari, meteniuticuatücüne.

² Hicü Pareseusixi mevaxeyatü müpaü metenitahüave Qesusi, Neuxei, 'ahesüa

miemete teyü'üquitüvamete yamepüteyurie que mücatitauniva yamütiyurienicü 'uxipiya tucarisie.

³ Mücü müpaü tinivarutahüave, Cari xepüca'iterüvavave que mütiuyuri Raviri quepauca meuhacamücai, müme 'utümana memu'uvacaita quepauca memeuahacacuicai.

⁴ Cacaüyari quita neutahani, pa Cacaüyari hüxie mamanecai niucuanı. Heiserie pücahexeyacai miticuanicü, mümeta 'utümana memu'uvacai heiserie mepücahexeyacai memiticuanicü, mara'acate xEICÜA heiserie mepexeyacai.

⁵ Mücü meta, xüari xepüca'iterüvavave que maine 'inüari niuquiyari, mara'acate que memüte'itisana 'uxipiya tucari 'inüariyari tuquipa me'u'uvatü 'uxipiya tucarisie, peru vahesie pücarahüiva mücücü.

⁶ Ne masi müpaü nepütixecühüave, 'ena catinixuaveni tita cui mütive'eme, tuqui 'amüpa cave'emetücacu hepaüna.

⁷ 'Icü niuqui müpaü manuyüne, Nepünaqui'a xüca meteyucanenimayaca, peru mavari xEICÜA pücanesinaque, manuyüne, xüca xemaivavenique xepücate'uhüpaniqueyu müme 'asimemücate'uyuri vahesie.

⁸ Mericüte, Yuri Tevi nehücütütü, 'uxipiya tucari hepaüsitata necatini'aitani.

Tevi mümamavaquicai

(Maricuxi 3:1-6; Rucaxi 6:6-11)

⁹ Mericüsü mana heyeyaca vatuquipa nenuani.

¹⁰ Hicü tevi mana nayecateitüni mümamavaquicai. Müme müpaü metenita'ivaviya Qesusi, Sipara, titauniva 'uxipiya tucarisie

menayehüanicü ticuicame, mehaitücaitü memitaxanetacü.

¹¹ Mücüsü müpaü tinivarutahüave, Que mü'ane xeme xüca muxa hexeyani, muxa xüca 'uxipiya tucarisie xavata heucaveni, cativiyani mivati-hanacü. Xüari piviyani.

¹² Mericüte, tevi cuini mieme caraye'axe, muxa mücaraye'axepaü. 'Ayumieme nepaine, canitaunivani 'aixüa mütiyurienicü 'uxipiya tucarisie.

¹³ Hicü müpaü tinitahüave tevi, 'Amama queneutasera. 'Itaseracu, 'aixüa 'anetü nayani yuxevitü tapa miemepaü.

¹⁴ Hicü Pareseusixi mevayecüneca meni-uyu'enieni hepaüsitana, que memüte'imieniquecai.

Niuqui matüaripai mixatacai Quesusi

¹⁵ Quesusi müpaü retimaica xaüsie neyani. Yümüretü meniveiyacaitüni. Yunaime nivananayexürieni.

¹⁶ Vaüriyarica nivarupitüani capa masiücüme meheyetitüanicü.

¹⁷ Müpaü catinaye'ani Cacaüyari que mutayü, tixaxatame Quisariyaxi ya'utainecacu,

¹⁸ Camü nesiparevivame

Nepenayexei

Nepinaqui'erie

Mücücü nepünaqui'a ne'iyarisie.

Nenipitüamücü ne'iyari.

Hipame nuivarite tinivataxatüamücü

Tita mütiheiserie hepaüsita.

¹⁹ Mücü pücayumieneni

Püca'utahivani.

Xevitü püca'i'enieni

Caye 'utüa 'utaniucame.

²⁰ Haca mutapünarie püca'anumura.

Cüxeme vitayari sepa mücuauniya püca'icutüsani

Mexi 'e'ivarüme naime

Mücü yatipitüacacu

Tita mütiheiserie.

²¹ Müme memücatateüterima

Yuri mepüte'erieca

Que mü'ane mühücüsie.

*Que memüte'ixanetacai Quesusi, müpaü
me'utiyuatü quename cacaiyari 'axa mü'ane 'inücai
(Maricuxi 3:19-30; Rucaxi 11:14-23; 12:10)*

²² Hicüsüari hesüana caniu'atüarieni tevi
cacaiyari 'axa mü'ane minücai macüpecai
mücaniuecai. Quesusi nenayehüani.

Nenuriecame niuветü nayani, heunieretü ratüa.

²³ Memüyumüirecai yunaitü menihüxiyacaitüni.
Müpaü meniutiyuanecaitüni, Cari 'icü Raviri
Nu'aya catihücü.

²⁴ Pareseusixi masi me'u'enanaca müpaü
meniutiyuani, 'Icü xüca Peheresepuri cacaiyarixi
'axa memü'anene mütiva'aitüva ca'inücaque
pücavaranuyenü'axüaveniqueyu cacaiyarixi.

²⁵ Peru Quesusi va'iyaritüarica maitü müpaü
tinivarutahüave, Naime cuipepa xüca quiecatari
yuhixüata meysana, mana pacumavere.
Naime quiecarisie, naime quita xüca quiecatari
yuhixüata meysana, quiecarari 'epücareutevini.

²⁶ Xücarari Cauyumarie 'anuyuyenü'ani yücümana,
yuhixüata nisane. Que reutevini ti'aitametütü.

²⁷ Mücü meta, xüca Peheresepurisie xeniu
netiviyatü nevaranuyenü'avani cacaiyarixi
'axa memü'anene, que mü'anesie meteviyatü

metevarunuyenü'ava xeme xenivema.
'Ayumieme müme xehesie mepüte'ahüpani.

²⁸ Mesü Cacaüyari 'Iyarieya xüca hücütüni que mü'ane münesiparevie nevaranuyenü'avacacu cacaüyarixi 'axa memü'anene, cari Cacaüyari 'ari canisütüani ti'aitatü xehesüa.

²⁹ Mücü meta, quepaü tiyüve tevi mütürücaüye quita meutahaque mütinavanicü piniteya, me xüca ca'ihüani meri mücü mütürücaüye. 'Thüame pütitinavani tita mütixuave quitana.

³⁰ Que mü'ane nehesisie mücativiya, mücü pünesi'aye'unie. Que mü'ane nehamatü müca'icuxeürie, mücü pitaxürüva.

³¹ 'Ayumieme müpaü nepütixecühüave, naime 'axa que memüteyurie 'axa que memutiyuane teüteri, mepüyüvave memüteheuyehüviyarienicü. Peru müme memisevixima 'Iyari 'axa me'utiyaatü, müme mepücateheuyehüviyarieni.

³² Que mü'ane niuqui yamütayüni nehepaüsita, Yuri Tevi que nemütihücü, mücü püyüve müreuyehüviyarienicü, peru que mü'ane 'axa 'utaitü misevixima 'Iyari Mütiyupata, mücücü pücareuyehüviyarieni 'ena cuiepa, 'umamiesieta.

Cüye yu'icuaxicü pümasiücü
(Rucaxi 6:43-45)

³³ Cüye xüca xemaica quename narani 'icuaxieyata 'aixüa caniyümücü. Me cüye xüca xemaica quename xainive, 'icuaxieyata xaxainitü canayeimücü. Cüye yu'icuaxicü pümasiücü.

³⁴ Cari xeme terücaxi xepüva'ivama, quepaü xeyüvave 'aixüa xemütecuxatanicü 'axa

xete'u'iyaritü. Que müranayuhayeva ra'iyari tihünecaçu, yacatinicuxatamücü yutetacü.

³⁵ Tevi 'aixüa mütiuca'iyari 'icuxeürieme tita 'aixüa müti'anene yuhesie, tita 'aixüa müti'anene canivayehanimücü. Tevi 'axa mütiuca'iyari 'icuxeürieme tita 'axa müti'anene yuhesie, tita 'axa müti'anene canivayehanimücü.

³⁶ Müpaü nepütixecühüave, naime niuqui yacü xeicüa memutiniuca teüteri, мүcü hepaüsita mepütiniuni quepaucua 'isücame müvatahüave.

³⁷ Que pemutayücü, мүcü heiserie pecanipitüariecamücü, mesü que pemutayücü, мүcü pepanutahüiyani.

'Ana miemete 'axa mete'u'iyaritü 'inüari que memüte'itavaviri Quesusi

(Maricuxi 8:12; Rucaxi 11:29-32)

³⁸ Mericüsü 'ana hipatü 'inüaricü memüte'üquitametetücai, Pareseusixi meta hipatü müpaü metenitahüave, Ti'üquitame 'acu, 'inüari tepüxeiyaqueyu yapetatixeisitüacacu.

³⁹ Mücü müpaü tinivaruta'eiya, Hicü miemete teüteri 'axa xepüte'u'iyari, xepüvacumaüva hipame va'ütama. 'Ayumieme 'inüari xenivautüveni, peru 'inüari xepücapitüarieni. Cunasi 'inüari que müratüa tixaxatametütü, müpaü xeicüa xecatenipitüari ecuni 'inüari.

⁴⁰ Cunasi quesü 'amüpasie que mütiyecatei haica tucari haica tucari, müpaürita yaxecüa Yuri Tevi que nemütiteva, cuieta nepüyecani haica tucari haica tucari.

⁴¹ Ninivesie quiecatari 'amepüti'uni metetahecüataque hicü miemete teüteri

vahepaüsita quepaucua 'isücame müvatahüave. Hicü miemete vahesie pürahüiyani 'ana, Ninivetari memüte'uhayevaxücü que memüteyuriecäi, Cunasi tivarutaxatüacu. Camüsü, Cunasi que mücatitürücaüyecäi, que mü'ane cui mütürücaüye püta 'ena puyeica.

⁴² 'Uca taserie mecatei müti'aitametücaï yucuiepa, mücü 'apütaqueni titahecüataque hicü miemete vahepaüsita. Vahesie pürahüiyani 'ana, mücü meyetüacü cuie manunierepaitü, mi'enienicü Sarumuni que mütimaivecai. Camüsü Sarumuni que mücatimaivecai, que mü'ane cui mütimaive püta 'ena puyeica.

*Cacaüyari 'axa mü'ane tavari que mütiviya tevi
(Rucaxi 11:24-26)*

⁴³ Xevitü cacaüyari müyusevixima 'ixüname tevi, macuvaquisie pücuyeicani 'uxipiya cuvaunetü, yutexienetü.

⁴⁴ 'Ana müpaü pütayüni, Nequie nepüyemie nemüvayetüasie. Nuame heutaniereme xüca 'ixeiya 'uyemaveme vaye'itiyacame 'aixüa tiuye'aneme,

⁴⁵ 'ana püyemie, hipame püvata'inieni cacaüyarixi 'atahutame masi cuini mieme 'axa memü'anene. Meheutahaxüame, muva me'ayetetü mepacüne yunaitü. 'imatürieca mücü tevi masi yemecü 'axa 'itüarienetü payani, müca'itüarieneipaü matüaripai. Müpaüta mecani'itüariyecuni 'icü teüteri hicü miemete 'axa memüteyurie.

*Qesusi 'ivamama varusieya
(Maricuxi 3:31-35; Rucaxi 8:19-21)*

⁴⁶ Tivacuxaxatüvacacu cuxi teüteri yumüireme, varusieya 'ivamama tacua meniti'ucaitüni me'ihüavicutü.

⁴⁷ Xevitü müpaü tinitahüave, Neuxei, 'avarusi 'a'ivama tacua meniti'uca memasihüavicutü.

⁴⁸ Qesusi müpaü tinita'eiya niucame, Que ha-teri nevarusi ne'ivama.

⁴⁹ Yumama 'utaseratü yuhesüa miemete teyü'üquitüvamete vahepa, müpaü niutayüni, Camü nevarusi ne'ivama.

⁵⁰ Que mü'ane yamütiyuriene que mütinaque ne'uquiyari taheima macave, mücü canine'ivatüni caninevarusitüni.

13

Ti'ivivame 'üxasieya hepaüsita ticuxatatü, que müti'üquitacai

(Maricuxi 4:1-9; Rucaxi 8:4-8)

¹ Mericüsü 'ana Qesusi quita hayeneca, haracuna tesita niutayerüni taniunique.

² Hicü teüteri yumüiretü meniuyucuxeürieni 'auriena. 'Ayumieme canuvasie püta nicayerüni, mana yecaitü tini'üquitacaitüni, teüteri xiecaripa meti'ucacu.

³ Vaüca tinivaruti'üquitüani 'üxasi hepaüsita ticuxatatü, ya'utaitü, Mericüsü ti'ivivame neyani, ni'ivienecaitüni.

⁴ Mericüsü 'imüari 'ivienecacu, hipatü huye tesita niucaxürieni. Viquixi me'ucaxürieca menicuteüxü.

⁵ Hipatüta ayeparisie tiucaxüri vaüca müca'acucueiyasie. Cuitüva niutinene cuie 'emücasuicaicü.

6 Tau hanecu maxürixü niucuini, niutivani mücahananayatücateicü.

7 Hipatüta xuyasata mucaxüri, xuya tupiriya-yari 'utiyüraca heimana puyetüa.

8 Masi hipatüta cuie 'aixüa mü'anesie niucaxürieni. Putixuaverixü, hipatü xei sienituyari nayani, hipatü haica teviyari ratüa, hipatü xei teviyari heimana tamamata ratüa.

9 Xaütü netü mu'enaxü.

*Titayari müpäü müti'üquitacai Quesusi, 'üxasi hepaüsita ticuxatatü xEICÜA
(Maricuxi 4:10-12; Rucaxi 8:9-10)*

10 Mericüsü teyü'üquitüvamete 'aura me'acüneca müpäü metenita'ivaviya, Titayari 'üxasi hepaüsita peticuxatatü xEICÜA petiva'üquitüa.

11 Mücü müpäü tinivaruta'eiya, Xeme xecaniupitüarieni xemimaicacü tita müti'aviesiecai, xemütemaicacü que müti'ane ti'aitametücacu que mü'ane taheima macave. Müme püta müpäü mepücatepitüarie.

12 Que mü'ane tixaütü mürexeiya tavari cuxi pütimiQuieni, manayuhayevanicü. Que mü'ane mümave, sepa que mütitita mürexeiya, pütinavaiyarieni.

13 'Ayumieme 'üxasi hepaüsita neticuxatatü nepütiva'üquitüa, memücaheunenierecü sepa cui memütaneniere, memücaheu'enanacü sepa cui memüta'enana, 'asimemücatemaivavecü.

14 Vahesie pütinaquixü tita mütixatacai tixax-atame Quisariyaxi ya'utaitü, Cui xepüta'enanaca peru xepücatemaivaveni. Cui xepütaneniereni peru tixaütü xepücatexeyani.

15 'Icü teüteri yu'iyarisie mepüyü'üraraxie,

Yunacacü haveri mieme xeicüa mepeu'enana.

Vahüxie pü'itutupe.

Me xüca müpaü meca'anenique

Yühüxicü mepeuneniereniqueyu

Yunacacü mepeu'enanacaqueyu

Yu'iyarisie mepütemaivaveniqueyu,

Ta'aurie mepaxürerieniqueyu,

Nepüvaranayexürerieniqueyu ne.

¹⁶ Xeme masi 'aixüa xepu'itüarie xeme-unenierecü yühüxicü, 'aixüa xepu'itüarie, xemeu'enanacü yunacacü

¹⁷ Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, yumüiretü texaxatamete, yumüiretü teüteri heiseriemecü yamemütecahucai, müme mepixeyacucai tita xemütexeyia xeme, peru mepüca'ixei. Mepi'eniecucacai tita xemüte'enie, peru mepüca'i'eni.

*Quesusi que mütihecüatacai yü'üquisica, ti'ivivame
'üxasieya hepaüsita que müti'üquitacai
(Maricuxi 4:13-20; Rucaxi 8:11-15)*

¹⁸ Mericüte, xequeneu'enana 'üxasi hepaüsita, ti'ivivamesie que mütimasiücü 'üquisica.

¹⁹ Que mü'ane mi'enie 'icü niuqui que müti'ane 'Iya ti'aitametücacu maine, peru 'asimücaretimaive, que mü'ane 'axa mütiyuruva nuame pinavairieni tita 'iyarieyasie mütiuca'iviya. Müpaü cani'itüarieca huye tesita muca'iviypaü.

²⁰ 'Ayeparisie muca'iviya, mücü canihücütüni que mü'ane mi'enie niuqui, yutemavietü mitanaqui'erie xei mieme.

²¹ Yücümana pücahananatave, 'apücareutere masi. 'Ayumieme quepauca mü'uximatüarie, quepauca muveiyarie 'icü niuqui hepaüsita, yapauca niucunitüarivani.

²² Mücü meta xuyasata muca'iviya, mücü canihücütüni que mü'ane mi'enie niuqui, peru püyu'iyaritüa tita cuiepa mütimieme ra'erivatü, pütüyu'irüviya tuminicü yutemavietü. 'Ayumieme niuqui panunamiyari cacaniutixuavere.

²³ 'Aixüa mü'anesie muca'iviya, mücü canihücütüni que mü'ane mi'enie niuqui, meitima. Mücü niutixuxuavereni, hipatü xei sienituyari pacü, hipatüta haica teviyari racü, hipatüta xei teviyari heimana tamamata racü.

Türicu hepaüsita hamürixa hepaüsita, ticuxatatü que müti'üquitacai

²⁴ Mericüsü tavarita 'üquisica nivarumini 'üxasi hepaüsita ticuxatatü, müpaü 'utaitü, 'Ipaü catini'aneni, que mü'ane taheima macave ti'aitametücacu. Tevi 'imüari 'aixüa mü'anene puca'ivi yuvasiyata.

²⁵ Perusü mecusucacu xevitü mana caninuani 'eye'unietü. Hamürixa 'uca'ivieca türicusata, neyani.

²⁶ 'Utinecu sisiüravitü, tixuaverirümecacu, 'anari masiücütü nayani hamürixa.

²⁷ Hicü te'uximayatamete me'u'axüaca yucusiyarisüa, müpaü metenitahüave, Cusiyari 'acu. 'Imüari 'aixüa cati'anenecai pemica'ivi 'avasiyata. Haqueri pemieme hamürixa.

²⁸ Mücü müpaü pütivaruta'ei, Tevi münesi'aye'unie müpaü pütüuyuri. Te'uximayatamete müpaü

metenitahüave, Mericüte, pecati'avaüriya temuhu, temicuxeürieni hamürixa.

²⁹ Mücü müpaü niutayüni, Tixaüsü, xücate xe'icuxeürieni hamürixa, 'axeicüa xepivatixünaxüani türicuta yünücame.

³⁰ Xequeneuhayeva 'axeicüa müvaverenicü 'isanaxaque. 'Isanari 'aye'ayu, 'ana müpaü nepütivatahüave 'isanamete, Hamürixa xequeneucuxeüri meri, xequenanahüaxüa xemititaiyacü. Türicu xequeneuti'uta necaxetunisie.

Musitasa 'imüariyari hepaüsita ticuxatatü, que müti'üquitacai

(Maricuxi 4:30-32; Rucaxi 13:18-19)

³¹ Hicü tavari 'üxasi hepaüsita ticuxatatü 'üquisica nivarumini müpaü 'utaitü, 'Ipaü püti'ane ti'aitametücacu que mü'ane taheima macave. Musitasa 'imüariyaripaü cani'aneni tevi mica'epaü yuvasiyata.

³² 'Imüarite pücaxuave hepaüna 'anenetü 'esipepetü, peru quepaucua mütineni, tupiriyate pücaxuave hepaüna 'anenetü 'epapatü. Cüye payeica 'epatü, taheima miemete viquixi mepüyüvave hesiena memü'axüani memüyuti'ituatüani.

Pa cuxanariyame hepaüsita ticuxatatü, que müti'üquitacai

(Rucaxi 13:20-21)

³³ Tavarita tinivaruta'üquitüani 'üxasi hepaüsita ticuxatatü, müpaü 'utaitü, 'Ipaü püti'ane ti'aitametücacu que mü'ane taheima macave. Pa cuxanariyamepaü cani'aneni. 'Uca 'ivatituca nenutinüitüani pa mütüxiyarisie haica 'axuvayarisie, 'ariqueque niuticuxanare naitü.

Que mütiyurienecai Quesusi, 'üxasi hepaüsita ticuxatatü ti'üquitatü

(Maricuxi 4:33-34)

³⁴ Müpaü naimecü Quesusi tinivacuxaxatüvacaitüni teüteri, 'üxasi hepaüsita ticuxatatü tivati'üquitüanique. 'Üxasi hepaüsita caticuxatatü, 'asipücativacühüavecai.

³⁵ Müpaü püraye'a, Cacaüyari que mutayü, tixaxatame ya'utainecacu,

'Üxasi hepaüsita neticuxatatü nepütaniuni.

Nepütitaxata tita müti'aviesiecai

Cuie munetüariepai hicüque.

Quesusi que mütihecüatacai yü'üquisica, hamürixa hepaüsita ticuxatatü que müti'üquitacai

³⁶ Mericüsü varenü'aca teüteri quita neutahani. Teyü'üquitüvamete 'auriena meniti'uni müpaü me'utiyuatü, Quetaneutahecüasitüiya mücü 'a'üquisica hamürixa hepaüsita peticuxatatü que pemüti'üquitacai vasiyata mieme.

³⁷ Mücü müpaü tinivaruta'eiya, Que mü'ane mica'ivi 'imüari 'aixüa mü'anene, Yuri Tevi que nemütihücü ne necanihücütüni.

³⁸ Vasiya cuie canihücütüni naitü. 'Imüari 'aixüa mü'anene, müme mecanihümetüni memeixeiya que mü'ane taheima macave tiva'aitüvametüme.

³⁹ Hamürixa, mücü 'axa mütiyuruvasüa miemete mecanihümetüni. Tevi meye'uniecai quiecame, hamürixa muca'ivi, mücü Cauyumarie canihücütüni. 'Isanari, mücü tucari canihücütüni quepauca meutipare. 'Isanamete niuqui tuayamete metehüme.

40 Hamürixa que mütiucuxeüriya que mütiutitaiyari taipa, müpaürita catiniyümücü quepauca maye'ani.

41 Yuri Tevi que nemütihücü, nepüvatanü'axüani nehesüa miemete niuqui tuayamete. Müme mepüvacuxeürieni teüteri memüteyucununitüva, teüteri yamemüteyurie que mücatiheiserie, mevanücacu müme memünesihexeiya netiva'aitüvametücacu.

42 Memücuxeüriyani, müme mepüvareucaxürieni huxunuta müvatitatavesie. Muva meputisuanani mepüyutaqueveni.

43 Müme heiseriemecü yamemütecahu püta memamarivavetü mecanacünicuni 'ana haque va'uquiyari müra'aita, tau que mütimerücaüye. Xaütü netü mu'enaxü.

Tumini mü'aviesiecai

44 Mericüsü 'ipaü catini'aneni que mü'ane taheima macave ti'aitametücacu. Vaücava tuminipaü cani'aneni mü'aviesiecaipaü cuieta. Tevi heitaxeyaca tavari niti'avieta. Cui yutemavietü, mana neyani, catinetuani nai mürexeiyacai neinaneni mücü cuie.

Perüra visi mü'ane cuinie müraye'axe

45 Tavarita 'ipaü catini'aneni que mü'ane taheima macave ti'aitametücacu. Tituayame picuvaunecai perüra visi mü'anene.

46 Xeime perüra hetaxeyaca cuinie müraye'axecai, mana neyani, tinetuani nai mürexeiyacai, mücü tuminiyaricü neinaneni perüra.

Vipi

47 Tavarita 'ipaü catini'aneni, que mü'ane taheima macave ti'aitametücacu. Vipipaü cani'aneni haramarasie meucahanivapaü. Mücücü ha tesita mepüvaratinetüa quesüte yücü me'aneneme yusata.

48 Quepaucua memutahünixü, menenatihana haramara tesita. Mana metitetü 'aixüa memü'anene menivaranuyeteüxü, menivareucaxürieni quirivasie, 'axa memü'anene mepüvarexüri.

49 Müpaürita catiniyümücü quepaucua meutipare. Niuqui tuayamete meneutayeixüani, menivaranuyeteüxicuni 'axa teyuruvamete memüvanü'ü müme heiseriemecü yamemütecahu,

50 mepüvareucaxürieni huxunuta müvatitavesie. Muva meputisuanani mepüyutaqueveni.

Rapini xique mütimieme meripai mütimieme

51 Hicüsüari müpaü tinivarutahüave, 'Icü xetehetima naime. Hü mete'icühüave.

52 'Iya müpaü tinivarutahüave, Mericüte, 'ayumieme nepaine, que mü'ane 'inüaricü müti'üquitame, quepaucua yamüretimanicü que müti'ane ti'aitametücacu que mü'ane taheima macave, mücü tevipaü caniyüaneni quicü mühüritüariepaü. Yayüanetü, yupinisata pütivayehapa tita xique mütimieme tita meripai mütimieme meta naime.

*Quesusi que mütiuyuri Nasaretisie
(Maricuxi 6:1-6; Rucaxi 4:16-30)*

53 Mericüsü Quesusi tiuhayevaca müpaü ti'üquitatü 'üxasi hepaüsita ticuxatatü, mana heyeyaca niuyupata.

54 Yuquiecarì nuaca tiniva'üquitüacaitüni vatuquita. Müme 'ayumieme menihüxiyacaitüni. Müpaü meniutiyuanecaitüni, 'Icü meixeiya, haque pemieme que mütimaive türücaüyemecü que mütiyuriene.

55 'Icü carüpiniteru catinu'aya. Varusieya Mariya catiteva, 'ivamama meta Cacuvu Cuse Simuni Cura mecateteteva.

56 'Ivamama 'ucari yunaitü 'uva mecatetitei tahesüa. Haquesüari pemieme 'icü naitü que mütiyuriene.

57 Menitixeümani. Hicü Qesusi müpaü tinivarutahüave, Tixaxatame naisarie ve'eme cani'erivani. Yucuiépa xEICÜa yuquita ve'eme püca'eriva.

58 Mana vaüca pücatiuyuri türücaüyemecü, müme yuri memücate'eriecaicü.

14

Ti'üyame Vani que mütiumierie (Maricuxi 6:14-29; Rucaxi 9:7-9)

1 Mericüsü 'ana Herurexi canihüritüaricaitüni mücü cuiepa müti'aitanicü. Caniu'ena Qesusi hepaüsita que müraniuvacai.

2 Müpaü tinivarutahüave memipareviecai, Cari Vani canihücütüni Ti'üyame. 'Umüca panucuque, 'ayumieme türücariya nicuyuitüvani.

3 Mücü Herurexi yatiuta'aitacu meripai, niuviyarieni Vani, niuhüiyani, nanutahüiyani casariyanata, müpaü mütinaquecaicü Heruriya.

4 Müpaü tiniuyüni, Vani caviyarievétü cuxi müpaü mütitahüavecaicü Herurexi, Pücatauniva pemevitücünicü, 'utaitü, Heruriya xatatü. Mücü

Heruriya, Herurexi canicueyatücaitüni meri, ca'inavairievecacu cuxi yu'iva Piripe mütitevacai.

5 Herurexi pimiemücücai Vani, peru püvamacarücai teüteri, quename tixaxatametücai memütecu'erivacaicü.

6 Mericüsü tucarisie quepaucua Herurexi mutinuivaxüsie, Heruriya nu'aya 'ucatütü tiniutineini vahüxie. Pinaquecai Herurexi.

7 'Ayumieme puyühuritüa, quename tita mütitavavirieniqueyu timiniquecai, 'utaitü.

8 'Iya varusieya yatitahüavecu müpaü tinitahüave, Vani Ti'üyame mu'uya queneneu'ütüa 'ena pateyusie yecaimé.

9 Ti'aitame cui yuhiverietü müyühuritüacaicü teüteri hamatüana memütecuacai vahüxie, tini-uta'aíta mütimiquienicü.

10 Neinü'ani cuya tita'aitüaca Vani mu'uya manuxitenicü casariyanata.

11 Mu'uya 'atüariecu pateyusie yecaitü, 'üimari 'umiquieca, pi'ütüa yuvarusi.

12 Hicü Vani teyü'üquitüvametemama me'u'axüaca meneicueni caxarieya, meneica-teucu. Meheyecüneca meteneitaxatüani Qesusi.

*Teüteri que mütivarumi 'auxüme miriyari
(Maricuxi 6:30-44; Rucaxi 9:10-17; Vani 6:1-14)*

13 Mericüsü Qesusi tiutamariéca, neyani canuvásie cayerüca macumavesiepaitü yuxaüta. Teüteri mete'utamariéca, yü'ücama menecüne quiecaritesie meheyecüneca hepaüsitana meheta'axüanique.

14 Hicü 'anatiyeiximetü Qesusi, teüteri nivaruxeiya yumüireme. Vanenimayatü, nivarananayexürieni vahesüa miemete tecuicuate.

15 Hicü 'ucutaicarecu teyü'üquitüvamete 'auriena meniuyucuxeürieni müpaü me'utiyuatü, 'Ena canacumaveni, cananucayaniri memütecuaniquecaicü. Quenivareutanü'axüani teüteri, quiecaritesie memütayeixüanicü, 'icuai memüteyutinairienicü.

16 Qesusi masi müpaü tinivarutahüave, Pücaheuyevese memüyehucü. Xeme püta xequetenivarumicua.

17 Müme müpaü metenita'eiya, Quete 'ena tixaütü tepücatehexeiya, 'auxüme payari huta quesüteyari xeicüa tepexeiya.

18 Müpaü tinivarutahüave, 'Uva nehesüa xequenatua.

19 Hicü tivaruta'aitüaca teüteri memücuyaxixüanicü 'üxapa, 'enu'üca 'auxüme payari huta quesüteyari meta, taheima heutiniereca niyutanenevieni. 'Ititaraca pa nivaru'ütüani teyü'üquitüvamete, müme menivaruta'ütüani teüteri.

20 Yunaitü meniticuani meniutihuxani. Hicü menicuxeürieni tarimeyari manuyuhayevaxü, menitihüniya tamamata heimana huta quirivayari.

21 'Uquisi memüte'ucuai 'auxüme miriyari yacütütü mecaniyupaümecaitüni, 'ucari türi meta mepüca'inüaricai.

*Qesusi ha heima que müramiecai
(Maricuxi 6:45-52; Vani 6:16-21)*

22 Hicüsüari nivarutamexütüani teyü'üquitüvamete, canuvasie memücayaxecü memenucuhaitüiyacü 'anutaüyepaitü, 'arique püvarenü'a teüteri.

23 Varenü'aca, yemurisie neutiyune yuxaüta yutanenevienique. Hicü 'ucuyürecu mana necateitüni yuxaüta.

24 Hicü canuvasie meyetetü ha hixüapa meneutahucaitüni. Cuie hetevacacu, hamevari picuyuitüvacai canuva, hepana mu'ecacaicü.

25 Mericüsü 'esivatücacu tuxacüta, vahepa canamiecaitüni Qesusi haracuna heima 'umietü.

26 Teyü'üquitüvamete me'ixeyatü haracuna heima 'amiecame, meniyumuinacaitüni, müpaü meteniyücühüavecaitüni, Tietü 'iyari 'uyüximeni. Memamatü meniutihivacaitüni.

27 Hicü Qesusi niutaniuni müpaü tivacühüavetü, Yu'iyari xequeneucayasa, ne nepühücü. Xepücamamaca.

28 Hicü Pecuru müpaü tinita'eiya, Ti'aitame xüca 'ecü pehücütüni, quenetineuta'aitüa mana nemümicü 'ahesüa, ha heima ne'umietü.

29 'Iya rehüave, Quenaye'a. Canuvasie 'anacayaca Pecuru, ha heima namiecaitüni. Mana hura ninuani Qesusi manuvecaisie.

30 'Ixeiyaca 'eca que mütiu'ecacai niutimani. Nicayunirümecaitüni. Niutahiva müpaü 'utaitü, Ti'aitame queneneutavicueisitüa.

31 Hicü Qesusi yumama 'utaseraca niviya. Müpaü tinitahüave, 'E'e, cari 'ecü 'esiva xeicüa yuri pepüti'erie. Titayari peti'a'iyaritüacai.

32 Canuvasie mecayaxirümecacu 'eca neunuani.

33 Müme canuvasie memüyetecai nenevieri

mecanipitüani müpaü me'utiyuatü, Xasunicü Cacaüyari pecaninu'ayatüni 'ecü.

Teüteri Qesusi que mütivaranaxürüvacai Quenesareti cuieyarisie

(Maricuxi 6:53-56)

³⁴ Hicü 'anutaüye mehecüneca, Quenesareti cuieyarisie meneta'axüani.

³⁵ Mana quiecatari menimaicaitüni me'ixeyaca, niuqui meneutanü'axüani 'aura yunaime vahesüa. Meni'atüirivacaitüni tecuicucate yunaime.

³⁶ Cuini mieme menivaviriecaitüni me'imayüanique siqueresü 'ixuriquieyasie. Müme memimayüa mepanaxexürie yemecü.

15

Titacü müttiseviximarie tevi

(Maricuxi 7:1-23)

¹ Mericüsü 'ana Qesusisüa me-niu'axüani Pareseusixi, hipatüta 'inüaricü memüte'üquitametetücai, Querusareme memeyecü müpaü me'utiyuatü,

² Titayaricutaxi 'ahesüa miemete teyü'üquitüvamete mete'itisana yutusima vayeiyari. Cari mepüca'ucamaimava quepaucua memüte'uticua'a.

³ Mücü masi müpaü tinivaruta'eiya, Titayaricutaxi xeme püta yaxecateyurie Cacaüyari que müti'aita, yuyeiyarisie xemüteviyanicü.

⁴ Cacaüyari meripai müpaü niutayüni, Quetini-vareuyehüvirieca 'a'uquiyari 'avarusi. Tavarita müpaü niutayüni, Que mü'ane 'axa mutaineni

yu'uquiyari yuvarusi hepaüsita, que'umierieni xei mieme.

⁵ Xeme püta müpaü xeniutiyuaneni, Que mü'ane xeniü müpaü müticühüave yu'uquiyari ya yuvarusi, Que nematiparevieniquecai, mücü 'imiquieri püta nepayeitüa, haitü, mücücü xeniü pücaheuyevese 'uxa'atüni varie mütivareuyehüvirienicü yu'uquiyari yuvarusi.

⁶ Xepitürücariyapi tita Cacaüyari mütiutayü, yuyeyarisie yaxemütecahunicü.

⁷ Yacü xEICÜA xeputiyuane. Quisariyaxi 'aixüa putayü ticuxatatü xehepaüsita, müpaü 'utaitü,

⁸ 'Icü teüteri yutetacü xEICÜA

Quename meneteheuyehüvirie meputiyuane.

Que memüte'u'iyari püta, teva mepu'uva.

⁹ Yacü xEICÜA menenayexeiyani

Tita memüte'üqita, teüteri püta va'aisica mühücücü xEICÜA.

¹⁰ Mericüsü yu'aurie varutahüaveca teüteri, müpaü tinivarutahüave, Xequeneu'enana, xequetenemaivaveni.

¹¹ Tita tevi teta müreutahaque, mücücü pücaseviximarieni. Masi tita tetana müratineica, mücücü püta caniseviximariemücü tevi.

¹² Hicü teyü'üquitüvamete 'aura me'acüneca müpaü metenitahüave, Müpaü pecatimate, Pareseusixi mücü niuqui me'u'enieca meniuyeha'ani.

¹³ Müpaü tinivaruta'eiya, Naitü 'iteüri ne'uquiyari taheima macave müca'ica'e püvatihuna.

¹⁴ Xequenivahayevani. Me'acücüpetü mepüvarahapana hipame memacücüpe. 'Acüpetü

xeime macüpe xüca 'ahanani, yuhutatü mevatixavasio meneucaxüriecuni.

15 Hicü Pecuru müpaü tinitahüave, Quetaneuta-hecüasitüiya 'icü 'üquisica.

16 'Iya rehüave, Cari xemeta 'asixepücatemate.

17 Tietüsü müpaü xecatemaica, naitü rateta müreutahaque huriepana nicayune, nihüani.

18 Tita rateta müratineica 'iyarieyasie püta patineica. Mücütütü niseviximaca tevi.

19 Va'iyarisie natineicani tita memüteyurie, 'axa meteyücühüavetü, meteyumemivatü, mevacumaüvatü hipame va'ütama vacünama, mevacumaüvatü que mü'ane mücayü'üya mücayücüna, metenavayatü, mete'itavatü quepaucua memütehecüata, 'axa me'utiyuatü hipame vahepaüsita.

20 'Icücü caniseviximarieca tevi. Peru müpaü que memütecua'a meca'ucamaimavatü, mücücü pücaseviximarieni tevi.

*Yuri que müti'eriecai 'uca Canani quiecame
(Maricuxi 7:24-30)*

21 Mericüsü mana heyeyaca Quesusi, Tiru Siruni cuieyarisie neyani.

22 Hicü mana caninuani Canani quiecame 'uca mücü cuieyarisie heyeyaca. Niutahivacaitüni müpaü 'utaitü, Quenenenenimayaca Ti'aitame, Raviri pemünu'aya. Nenive 'uca cui püyüane, ca-caüyari 'axa mü'ane pinü'ü.

23 Quesusi püca'ita'ei. 'Aura me'acüneca teyü'üquitüvametemama, müpaü metenitahüave, Quenanunü'a. Tasicuveiyanetü putahiva xEICÜA.

24 Mücü müpaü niutayüni, Ne muxasi memeuyexürüve vahesüa xeicüa neneyenü'arieni 'Ixaheri quie quiecatari vahesüa.

25 'Uca 'aura 'ayaca niutihüximaqueni hetüana müpaü tivavirietü, Ti'aitame 'acu, queneneuparevi.

26 Müpaü tinita'eiya, 'Aixüa capü'aneniqueyu xüca tevi türi vapa vanavairienique, sinurixi xüca vaminique.

27 'Uca rehüave, Xasunicü peputaine Ti'aitame, peru 'asita sinurixi mepiticua'a temüxiquiyari vacusiyarima vamexasie manacavivive.

28 Hicü Qesusi müpaü tinita'eiya, 'Uca 'acu, cuini mieme yuri pepüti'erie. Que matinaque, yapeque'itüarieni. 'Anatütü cananayehüiyani nu'aya.

Qesusi que mütivaranyexürü yumüireme

29 Mericüsü mana heyeyaca Qesusi, haracuna tesita caninuani Carereya cuieyarisie. Yemurisie 'utiyaca mana nayerüni.

30 Hicü hesüana meniu'axüani yumüiretü teüteri huriecate mevaravitütü, müme meta vamamate mütutunicai memacücüpecai memünenurietücatei hipameri yumüireme. Hetüana menivacutua-caitüni, 'iya nivananyexürüvacaitüni.

31 'Ayumieme teüteri meniuhüxiyani mevaxey-atü nenuriecate que memüteniuvavecai, huriecate que memüte'u'uvacai, memacücüpecai que memütheunenierecai. 'Aixüa meniutiyanecaitüni 'Ixaherisixi yucacaüyari hepaüsita.

*Teüteri que mütivarumi nauca miriyari
(Maricuxi 8:1-10)*

³² Hicü Qesusi yu'aurie varutahüaveca yuhesüa miemete teyü'üquitüvamete müpaü tinivarutahüave, Ne teüteri nenivanenimayaca. Haica tucari meniuyurieni hicü nehesüa. 'Icuai mepücahexeiya. Nepücanaevaüriya meyhacacuitüveme nemüvarenü'anicü, capa metiveranaxüame mehecaxürieni huyeta.

³³ Hicü teyü'üquitüvamete müpaü metenitahüave, 'Uva macumavesie haque tepeicaxeiya pa yapaümeme temütevaminicü teüteri yayupaümeme.

³⁴ Qesusi müpaü tinivaruta'ivaviya, Quepaümeme xepexeiya pa. Müme müpaü meniutiyuane, 'Atahutame, quesüte meta yapaümeme 'esimepepeme.

³⁵ Tivaruta'aitüaca teüteri memücuyaxixüanicü cuiepa, pa cananucü'üni 'atahuta payari, quesüte meta.

³⁶ Pamüpariyusi 'ipitüaca Cacaüyari, nititara pa, tivaru'üitüa teyü'üquitüvamete, teyü'üquitüvameteta metevavuta'üitüa teüteri.

³⁷ Yunaitü mete'ucuaca meniutihuxani. Menicuxeürieni tarimeyari manuyuhayevaxü, 'atahuta quirivayari hüpüneme.

³⁸ Memüte'ucuai nauca miriyari mecaniyupaümecaitüni 'uquisi xeicüa, 'ucari türi meta mepüca'inüaricai.

³⁹ Hicü varutanü'axüaca teüteri canuvasie nicayerüni. Macarani cuieyarisie neyani.

16

*'Inüari que memüte'itavaviri Pareseusixi Saruseusixi
(Maricuxi 8:11-13; Rucaxi 12:54-56)*

1 Mericüsü Pareseusixi Saruseusixi meniu'axüani. Me'i'inüatatüvetü, menitavavirieni 'inüari memüxeiyacü taheima mieme mupitüarie.

2 'Iya müpaü tinivarutahüave, Xeme taicai müpaü xepütyuane, 'Uxa'a xüari sipüreu'aneni, camü haivitüri nixuxureni.

3 Ximerita hicü pücaviyerüme xepütyuane, camü haivitüri nixuxureni 'aneusuica. Tamüsü xepimate que mütiyuxexeiya haivitüri. Cari xepücayüvave xemeitimanicü 'inüari hicü muxuave que mütiyuxexeiya.

4 Hicü miemete teüteri 'axa mepüteyurie, mepüvacumaüva hipame va'ütama. Müya me'ananetü 'inüari mepücuvautüve memixeiyacü, peru 'inüari mepücapitüarieni, Cunasi 'inüari que müratüa, müpaü xeicüa mepütepitüarieni. Hicü varucu'eirieca neyani.

*Tiyucuxanariyame Pareseusixi vahesüa mümieme
(Maricuxi 8:14-21)*

5 Mericüsü teyü'üquitüvamete hamatüana menecüne 'anutaüyepai, peru metenatümaiya pa memanu'üniquecai.

6 Hicü Qesusi müpaü tinivarutahüave, Yumarima 'aixüa, xequeneyü'üviyani tiyucux-anariyame hepaüsita Pareseusixi Saruseusixi vahesüa mümieme.

7 Mücü müpaü meteniyutahüave, Pa temücaheye'üicü 'ayumieme müya canaineni.

8 Qesusi retimaica que memüteyücühüavecai, müpaü niutayüni, Titayari niuqui xetexüatüa xeme, pa tepücahexeiya xeteyücühüavetü. 'Esiva cari yuri xepüte'erie.

⁹ Cari 'asixepücatemate cuxi. Xepücahe'eriva 'auxüvime payari cümana yu'auxüvime miriyari mememiquie, quepaümeme quirivayari xemucuxeüri,

¹⁰ mesü 'atahuta payari cümana nauca miriyari mememiquie, quepaümeme quirivayiri xemucuxeüri.

¹¹ Titayari 'asixecatemate, quename pa necaxatatü müpaü netixe'utahüavixü, Xequeneyü'üviyani Pareseusixi Saruseusixi vahesüa mieme tiyucuxaniriyame hepaüsita, ne'utaitü.

¹² 'Anaque yamecatenetimani quename memüyü'üviyanicü tiyucuxanariyame hepaüsita cahainecai, masi Pareseusixi Saruseusixi va'üquisica hepaüsita memüyü'üviyanicü püta hainecai.

*Pecuru que mütiyuhecüataxü, Qesusisie tiviyatü
(Maricuxi 8:27-30; Rucaxi 9:18-21)*

¹³ Mericüsü Qesusi Sesareya Piripusie nuaca, nivacu'ivaviyacaitüni yuhesüa miemete teyü'üquitüvamete müpaü 'utaitü, Teüteri que me'utiyuane ne que nepüpaicü, Yuri Tevi que nemütihücü.

¹⁴ Mümesü müpaü metenita'eiya, Hipatü quename vaniu Vani Ti'üyame pehücü, meputiyuane, hipatüta quename vaniu 'Eriyaxi pehücü, hipatüta quename Queremiyaxi, 'ecüsü texaxatamate xevitü pepühücü meputiyuane.

¹⁵ Müpaü tinivarutahüave, Xemeta, que xe'utiyuane que nepüpaicü ne.

16 Simuni müpaü tinita'eiya Pecurutütü, Que mü'ane manayexeyarie Cürisitütü, 'ecü pecanihücütüni, Cacaüyari mayeniere pepünu'aya.

17 Qesusi müpaü tinitahüaveni, 'Aixüa pepu'itüarie 'ecü Simuni Cunasi pemünu'aya. Tevi vai xuriya xEICÜa hücütütü, yapücamatiu'üquitüa, masi ne'uquiyari taheima macave yama-tiniu'üquitüani.

18 Nesü müpaü nepümaticühüave, 'ecü Pecuru pecanihücütüni, tete pemütiteva. 'Icü tetesie nepüvaruti'uitüani müme 'arique memüyutixexeürivani nehesüa miemete. Müme mepüca'a'ivarieni, sepa memücüi'iva.

19 Yavi nepümasi'ütüani cümana müxünarüva haque müre'aita que mü'ane taheima macave. Tita cuiëpa pemücatitauni, müpaü pücatitauniyarieni taheimata. Tita cuiëpa pemütitaunie, müpaü pütitauniyarieni taheimata.

20 'Ana nivaruhüritüani teyü'üquitüvamete 'asimemücatehehüavenicü xeime quename Cürisitütücai.

Qesusi que mütivarutaxatüa que mütimierieniquecai

(Maricuxi 8:31-9:1; Rucaxi 9:22-27)

21 Mericüsü 'ana Qesusi nisütüani tiva-hecüatüatü yuhesüa miemete teyü'üquitüvamete, müpaü 'utaitü, Neuyeveca Querusareme nemeu-tiyunecü haitü, vaüca nemüticuine ta'uquiyarima vahesüa mara'acate memühüritüarie vahesüa müme meta 'inüaricü memüte'üquitamete vahesüa haitü, nepemierieni, hairieca tucari nepanucuqueni haitü.

22 Hicü Pecuru yateva heivitüca nisütüani 'icu'imaiyatü müpaü 'utaitü, Tixaü Ti'aitame. Müpaü pepüca'itüarieni.

23 Qesusi cui 'enutaxeiyatü müpaü tinitahüave Pecuru, Xaüsie queneuye'a, Cauyumarie 'acu. Pepünesicunuitüamücü, Cacaüyaripaü pemücare'iyaricü, teüteri vahepaü püta pemüre'iyaricü.

24 Hicü Qesusi müpaü tinivarutahüave yuhesüa miemete teyü'üquitüvamete, Tevi xüca yuvaüriyani nehamatü muyeicanicü, que'uyutatüani queyuvaüriyani sepa curuxisie mumierie, nehesie que-tiviyani.

25 Que mü'ane müyutavicueisitüamücü caniyutatümaiymücü. Que mü'ane püta müyutatümaiya nehesie mieme, niyutavicueisitüamücü yemecü.

26 Tevi nai cuiepa mütixuave xüca ti'ivanique, tita ra'ivaqueyu xüca yutatümaiyanique. Titacü tiyutuani tevi, yutucari mücanavaiyarienicü.

27 Yuri Tevi que nemütihücü, necaninuamücü ne'uquiyaripaü nemarivetü nenuqui tuayamete vahamatü. 'Ana nepürapica, yuxexütü que memüteyuriecäi 'anaque 'amecatenapiniyariecuni.

28 Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, hipatü 'ena memü'uva mepücacuini mexi mecanesixeyavave Yuri Tevi neye'acacu, neti'aitacacu.

17

*Yücü tiyuxexeyatü que müratüa
(Maricuxi 9:2-13; Rucaxi 9:28-36)*

¹ Mericüsü 'ataxeime tucari 'anucayacu, Quesusi canivarevitüni Pecuru, Cacuvu, 'ivaya meta Vani, yemuri 'emutevisie yühücüame.

² Hicü me'ixeyiacacu yücü 'anetü nayeitüarieni. Nayexavatüre taupaü. 'Ixuriquieya tuxatü ratüa hecüariyapaü.

³ Hicü mevaxeyiacacu memasiücütü menacüne Muisexi 'Eriyaxi, hamatüana metenicuxatacaitüni.

⁴ Hicü Pecuru müpaü tinitahüave Qesusi, Ti'aitame, 'aixüa cani'aneni, 'uva temu'uvacü tame. Xüari pümasinaque 'ena xamaru nemütivevieni haicame, 'ahesie mieme xeime, Muisexisie mieme xeime, 'Eriyaxisie mieme xeime.

⁵ Taniucacacu cuxi, yapaucua haivitüri müxavatü nivareutinani. Haivitürisie xevitü niutaniuni müpaü 'utaitü, 'Icü caninenivetüni münauqui'eriva, mücücü neninaqui'aca. Xequene'enieca 'iya.

⁶ Me'i'enieca teyü'üquitüvamete, meniu-tihüxima'uni cuini mieme memamatü.

⁷ Qesusi 'aura 'ayaca, varutimayüaca müpaü niutayüni, Xequenanucu'uti xepücaheumamaca.

⁸ Mehanenieretücüneca, Qesusi xeicüa mepuxei, xeime pücatixaü.

⁹ Hicü yemurisie me'acanexüaximecacu, Qesusi müpaü tinivaruta'aitüani, Tita xemüte'uxei, xeme xepücatehaxaxatüvani xeime, mexi cuxi müquite vasata neca'anucuquetüarieve, Yuri Tevi que nemütihücü, 'ariqueque xeicüa.

¹⁰ Hicü teyü'üquitüvamete müpaü metenitahüave, Mericüte müme 'inüaricü memüte'üquita, titayari müpaü mete'utiyuane quename heuyevese

'Eriyaxi meri munuanicü.

¹¹ Müpaü tinivaruta'eiya, Neuyeveca siepüre 'Eriyaxi meri munuanicü, 'aixüa miyurienicü naime.

¹² Ne masi müpaü nepütixecühüave, 'Eriyaxi 'ari caninuani. Mepüca'imaicai me'ixeiyatü, masi que mütivanaquecai yamepiyurie. Yaxeicüata Yuri Tevi que nemütihücü, nepüticuine yamenesiyuriecacu hepaüna.

¹³ 'Ana müpaü mepütehetima teyü'üquitüvamete, Vani Ti'üyame müxatacaicü.

*Quesusi que mürenayehüa temaicü müquierixiecai
(Maricuxi 9:14-29; Rucaxi 9:37-43)*

¹⁴ Mericüsü teüteri yumüiretü mana memu'uvacaisie meta'axüaximecacu, tevi 'aura caniuyani hesüana. 'Utitudumaqueca hüxiena

¹⁵ müpaü niutayüni, Ti'aitame 'acu, nenive quenenenimayaca. Püquierixie, cui püyüane. Heiva nativauseni taipa heivata hapa.

¹⁶ Neniva'atüirieni 'ahesüa miemete teyü'üquitüvamete. Mepüyutatexi me'enayehüanique.

¹⁷ Quesusi müpaü niutayüni, 'Acusü xeme hicü xemümiemete yuri xepücate'erie, yu'iyarisie xepüxamurie. Quepaümexa peuyevese xehamatü nemuyeicanicü, quepaümexa nepüxenevieca. Xequenavitüqui 'uva nehesüa.

¹⁸ Hicü Quesusi 'itatiecu cacaüyari 'axa mü'ane minücai, pixünaxü. 'Anatütüri nanayehüiyani temaicü.

¹⁹ Hicü teyü'üquitüvamete 'aura me'acüneca Quesusisüa yühücüate müpaü meniutiyuani, Titayari tete'itatexie tame te'eyenü'anique.

20 Müpaü tinivarutahüave, 'Esiva xEICÜa yuri xemüte'eriecÜ, 'ayumieme xepitatexie. Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, musitasa 'imüariyaripaü 'esipemecü xEICÜa xüca yuri xete'erieca, xüca müpaü xete'itahüave mücü yemuri mana muve, Queneu'apata 'uma püta, xe'utiyuatü, mücü niyupatamücü. Xeniquemacacuni naime.

21 Peru yunenevietü yuhaquietü xEICÜa caniyüveni meyenü'anicü müpaü mü'ane.

Tavari Quesusi que müTivarutahüavixü que müTimierieniquecai

(Maricuxi 9:30-32; Rucaxi 9:43-45)

22 Mericüsü quepaucua memuyucuxeüri Carereyasie, müpaü tinivarutahüave Quesusi, Yuri Tevi que nemütihücü, necaniyetuiyamücü teüteri vahesüa.

23 Müme mecanenimiecuni. Hairieca tucarisie necananucuquemücü. Cui mepüyuhiveriecai müme.

Tumini tuqui 'amüpasie mieme, que mütiuyutua

24 Mericüsü Caperünaume me'u'axüacu, müme tuqui 'amüpasie mieme tumini memücuxexeürivacai meniu'axüani Pecurusüa. Müpaü metenitahüave, 'Iya xeniu mütxe'üquitüa tuqui 'amüpasie mieme catiyutua.

25 Hü, pütuyutua, rehüave.

Hicü quita heutahacu 'asicatayüvecacu cuxi, Quesusi müpaü tinitahüave, Que peticu'eriva Simuni. Que hate mepücuetatüarie cuiepa memütama teva'aitüvamete vahesüa memüteyutuanicü 'amemüte'apicacü. Te'aitamete vanivema meteyutua, nusu hipatü mepüteyutua.

²⁶ Pecuru, Xüari hipatü mepüteyutua 'utayücu, Quesusi müpaü tinitahüave, Mericüte, vanivema mepüxüxüni.

²⁷ Peru tepücavahaxüatüani. 'Ayumieme haracuna quenemie, mana queneucavivi cuaisü. Que 'anetü meri manuviere quesü, mücü quenanatihani. Pehenutatetapieme mana tumini pepetaxeiya 'auxüme 'inüariyari tuminiyari. Mücü queni-vaye'üi quenivaruta'ütüa nehesie mieme 'ahesie miemeta.

18

*Que mü'ane masi müve'eme
(Maricuxi 9:33-37; Rucaxi 9:46-48)*

¹ Mericüsü 'ana Qesusisüa meniu'axüani teyü'üquitüvamete müpaü me'utiyuatü, Mericüte, quepaicü masi cuini mieme püve'eme, taheima macave que mütivaxeiya müme mütiva'aitüa.

² Quesusi yu'aurie 'itahüaveca nunusi vahüxie nitaqueni.

³ Müpaü niutayüni, Caniseüyeni que nemütixecühüave, ta'aurie xüca xeca'axürieni, türi vahepaü xe'ananetü xüca xeca'acüne yemecü xepücaheutahaxüani haque müre'aita que mü'ane taheima macave.

⁴ Que mü'ane yuhepaüsita 'asica'utaitü mayuyeitüani 'icü nunusipaü, mücü canihücütüni que mü'ane masi cuini mieme müve'emetüni, taheima macave que mütivaxeiya müme mütiva'aitüa.

⁵ Que mü'ane mitanaqui'erieni xeime nunusi 'icüpaü mü'ane nehesüa mümiemecü, mücü pünesitanaqui'erieni neta.

*Teüteri que memütecununuitüariva
(Maricuxi 9:42-48; Rucaxi 17:1-2)*

⁶ Mesü 'ime mecavavemetetütü yuri memüte'erie nehesie, que mü'ane micunuitüa sepa xeime, 'aixüa caniyüniqueyu masi xüca mata mahete 'acatütüarienique cüpieyasie, xüca haramarasie heucahüiyanique meucatevasie.

⁷ Xüa 'ui que me'itüarieni cuiepa memütama memüyucununuitüvacü. Neuyeveca teüteri memücunuitüarieni, peru xüa 'ui mücü tevi que mü'ane müvacunuitüani.

⁸ Xüca 'amama masihecahüpani ya 'a'üca, quenavitequi quenehüva. 'Aixüa caniyümücü masi pe-meutahanicü tucari maxuavesie pemamapurutü pe'ücapurutü, peru 'aixüa püca'yüni huta mamayari huta quetayari pehexeyatü xüca peheucahüiyani tai yuheyemecü müta'asie.

⁹ Xüca 'ahüxi masihecahüpani, quenivayetu'i quenehüva. Masi 'aixüa caniyümücü tapa xeicüa peheunieretü pemeutahanicü tucari maxuavesie, peru 'aixüa püca'yüni naisata peheunieretü xüca peheucahüiyani xasi taiyariyarisie.

*Muxa meuyevecai 'üxasieya hepaüsita ticuxatatü,
que müti'üquitacai
(Rucaxi 15:3-7)*

¹⁰ Yumarima 'aixüa xepücatave'erieca 'ime memücavavemete, sepa xeime. Müpaü nepütixecühüave, müme vaniuqui tuayamete yuheyemecü 'amecaniu'uvani ne'uquiyari taheima macavesüa, mepicühüave.

¹¹ Yuri Tevi nehücütütü que nemütinua, nevatavicueisitüanique memeuyexürie, 'ayumieme necaninuani.

12 Que xetecu'eriva. Tevi xüca xei sienituyari varexeiyani yumuxasi, xüca xevitü müme heuyeveni, hipame cativacu'eirieni hürisie nauca teviyari heimana tamamata heimana 'atanaucame, cativaumie meuyeve.

13 Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, xüca 'acu heitaxeiya, mücücü niyutemavieca cuini mieme, que mücatiyutemavie memücaheuyexüriecai vacü nauca teviyari heimana tamamata heimana 'atanaucame vacü.

14 Müpaü yaxeicüa xe'uquiyari taheima macave pücayuvaüriya meuyevenicü sepa xevitü 'icü memücavavemete.

*Que müreuyevese müreyehüvirienicü yu'iva
(Rucaxi 17:3)*

15 'A'iva xüca 'axa masi'uyurieni, mana quenemie yaquetineutahüavi yühücüate xeti'utü 'ecü 'iya. Xüca masi'u'enieni, 'a'ivatütü pühücütüni xeyunaqui'erietü.

16 Me xüca camasi'u'enieni, xeime quenavitüqui ya yuhutame, tehecüatamate vaniuquicü naitü niuqui müseirecü, yuhutame ya yuhaicame vaniuquicü.

17 Müme xüca cavaru'enieni, yaquetini-varutahüavi memüyutixexeüriva. Xücate cavaru'enieni memüyutixexeüriva, que mü'ane tanuivarisie mücamiemepaü quetineuxeiya, tiyucuanamepaü.

18 Caniseüyeni que nemütixecühüave, tita xemücatetaunie 'ena cuiepa, mücü pücatitauniyarieni taheimata, tita xemütetaunie 'ena cuiepa, mücüta pütitauniyarieni taheimata.

19 Tavari caniseüyeni que nemütixecühüave, yuhutatü xeme xeyu'enietü xüca yaxaicüa xeteyumaica 'ena cuiepa tita xemütetavauni hepaüsita, sepa que mütitita, ne'uquiyari taheima macave müpaü catinixepitüamücü.

20 Haque yuhutatü yuhaicatü memeyuxeürie menesitahüaveque, mana nepuyeicani vasata.

21 Hicü Pecuru 'aura 'ayaca müpaü tinitahüave, Ti'aitame, quepaümexa nepüreiyehüvirieni ne'iva, 'axa nesiyurieyu. 'Atahutamexa va'atü.

22 Quesusi müpaü tinitahüave, Ne 'atahutamexa nepücahaine, masi haica teviyari heimana tamamata heimana 'atahutamexa püta.

Tevi mücayuvaüriyacai müreiyehüvirienicü xeime

23 'Ayumieme nepaine, 'ipaü catini'aneni ti'aitametücacu que mü'ane taheima macave. Tevi yucuepa müti'aitametücai müpaü pütiuta'ai, te'uximayatametemama 'amemüte'apicacü tita müreuyevcai.

24 Mericüsü müpaü tisütüacu vavavirietü, xevitü hesüana pü'atüarie, meuyevcai xei miriyari miriyari 'inüariyari 'amürapicacü tumini.

25 Mücaheixeyacacü cümana mütiyutuanicü, mücü ti'aitame müpaü pütiuta'ai mütuiyacacü tevi, 'üyayata türiyamamata piniteyata, mücü tuminiyaricü 'amürapiniyarienicü.

26 Hicü hetüana niutihüximaqueni ti'uximayatame müpaü 'utaitü, Quenenecuevieca cuerietü, nai nepürapica.

27 Hicü mücü ti'uximayatame cusiyarieya 'inenimayatü nixüna, reiyehüviri tita müreuyevcai.

28 Mericüsü ti'uximayatame heyaca neitaxeiya yuhepaü 'aneme ti'uximayatame. Peuyevecai 'iya xei sienituyari 'inüariyari xeicüa mi'ütüanicü. Cüipitüana 'iviyaca müpaü tinitahüave, Queneneu'ütüa tita müreuyevese pemürapinecü.

29 Hetüana niutihüximaqueni hepaüna 'anetü ti'uximayatame, müpaü 'utaitü, Quenenecuevieca cueritü, nai nepürapica.

30 Mücü pücayuvaüriyacai, masi tiniuta'aita casariyanata manutahüiyanicü mexi carapivecai tita müreuyevecai.

31 Mericüsü hepaüna me'ananetü te'uximayatamete hipatü me'ixeyaca que mütiuyuri, cuini mieme meniyutihiverieni. Mehecüneca, que mütiuyü nai metenitaxatüani yucusiyari.

32 Hicü cusiyarieya 'itahüaveca müpaü tinitahüave, Cari 'axa pepütiuca'iyari. Camü ne nemareuyehüviri tita müreuyevecai pemürapinecü naimecü, yapemutayücü.

33 Caricuta müpaü careuyevecai 'ecütari peminenimayacacü 'iya 'ahepaü müti'uximayatame, yaxaicüa que nemümatiunenimayataxü ne.

34 Cusiyari ha'atü yemecü niyetuani teyu'uximatüvamete vahesüa mexi carapivecai tita müreuyevecai naime.

35 Yaxeicüata ne'uquiyari taheima macave püxeyurieni xüca yuxexuitü 'aixüa 'iyaricü xecatevareuyehüvirivani yu'ivama.

Quesusi que müti'üquitacai, memücu'eiriva vax-atatü

(Maricuxi 10:1-12; Rucaxi 16:18)

¹ Mericüsü Quesusi 'inüca 'icü niuqui, Carereya cuieyarisie niuyupata, Cureya cuieyarisie neyani Curutani hatuxameyari 'anutaüye.

² Teüteri yumüiretü meniveiyacaitüni. Mana nivarananayexürüvacaitüni.

³ Mericüsü Pareseusixi hesüana meniu'axüani me'ita'inüataque müpaü me'utiyuatü, Titauniva yü'üya mücu'eirienicü naimecü.

⁴ Mücü müpaü tinivaruta'eiya, Müpaü xecate'iterüvavave, mücü matüaripai müvarunetüa, 'uquitüme 'ucatüme müvarutivevi.

⁵ Müpaü niutayüni, 'Ayumieme 'uqui niyupatamücü, yu'uquiyari yuvarusi vahesüa niyeyeimücü, yü'üyasie tiniviyamücü püta. Memüyuhutacai xei vaiyari mecanacünicuni meyuxevitü, cananuyüneni.

⁶ 'Ayumieme mecaniyuxevini, mepücayhutari, xei vaiyari mehümetütü. 'Ayumieme Cacaüyari müvarutaxeviriyaxücü, tevi pücvataxüriexüani.

⁷ Peru müme müpaü metenitahüave, Mericüte, xüca müpaü 'aneni, titayari Muisexi müpaü tiu'aitaxü xapa 'eiriya hepaüsita mihuritüanicü micu'eirienicü.

⁸ Mücü müpaü tinivarutahüave, Muisexi yu'iyarisie xemü'itutupecü canixe'utaunieni xemüvacu'eirienicü yü'üitama. Peru matüaripaitü müpaü cacani'anecaitüni.

⁹ Ne masi müpaü nepütixetahüave, que mü'ane micu'eirieni yü'üya, mitivitüni xeime, mücü canicumaüvamücü que mü'ane mücayü'üya xeime

cünaya mühücücü, me xüca 'uca mü'üyayatücai 'icumayüaveni xeime mücayücüna meri xEICÜA, picu'eirieni. Que mü'ane meta mitivitüni mücu'eiriva, mücüta nicumaüvamücü xeime 'üyaya.

¹⁰ Hicü teyü'üquitüvamete müpaü metenicühüaveni, Cari xüca müpaü 'aneni 'uqui 'ucamatü que mütivaiyacü, 'aixüa cani'aneniqueyu masi xüca caneüquenique.

¹¹ Mücü müpaü tinivarutahüave, 'Icü niuqui yunaime vahesie pücamieme. Müme müpaü memütepitüarie, müme vahesie xEICÜA canimiemetüni.

¹² Hipatü mepücanëüquivave müpaü me'anenetü memutinuivaxücü. Hipatüta mepücanëüquivave müpaü me'aneneme teüteri memüvarayeitüacü. Hipatüta yücümana mepücanëüquivave, yamütiyünicü que müti'ane ti'aitametücacu que mü'ane taheima macave. Que mü'anesie mümieme 'icü, hesiena quetinaqueni.

Quesusi que mutayü türi vahesie mieme 'aixüa memü'itüarienicü

(Maricuxi 10:13-16; Rucaxi 18:15-17)

¹³ Mericüsü 'ana türi meni'atüarieni hesüana, vahesie 'utimeme müyutanenevienicü, peru teyü'üquitüvamete menivarutate'acaitüni.

¹⁴ Hicü Quesusi müpaü tinivarutahüave, Xequenivapitüaca türi, xepücavanenaca nehesüa memü'axenicü. Müya memü'anene catiniva'aitüvametüni que mü'ane taheima macave.

¹⁵ Hicü vahesie 'utimeca neyani.

'Uqui müxicutücai

(Maricuxi 10:17-31; Rucaxi 18:18-30)

16 Hicü 'uqui hecuatü hesüana ninuani müpaü ticühüavetü, Ti'aitame 'acu, tita reuyevese 'aixüa nemütiyurienicü, tucari mücaxüve nemexeiyanicü.

17 Müpaü tinita'eiya, Titayari peneticu'ivaviya tita 'aixüa müti'ane hepaüsita. Que mü'ane 'aixüa mü'ane yuxevitü 'apuyeica Cacaüyaritütü. 'Ayu-mieme xüca peheutahamücü tucari maxuavesie, yaquetinecamieni que müti'aita.

18 Rehüave, Que mü'ane 'aisica 'acu. Quesusi rehüave, Müpaü manuyüne, pepücati'amemivani pepüca'icumaüva xeime 'üyaya, pepücatinavayani, peti'itavatü pepücatihecüatani,

19 quetinivareuyehüvirieca 'a'uquiyari 'avarusi, quenenaqui'erieca 'ahepaü tevi que pemüti'anaqui'erie manuyüne.

20 Hicü 'uqui müpaü tinitahüave, 'Icü naimesie yanepüticamie temaicüyaripai. Tita cuxi reuyevese.

21 Quesusi müpaü tinitahüave, Xüca pe'avaüriyani pemaye'anicü, quenemie, quetineutua 'apini, quetinivarumicua memümamave. Müpaü petiyurieme vaüca pepeucaqueni taheima. 'Ana pe'ayame nehesie quetineuviya.

22 Hicü 'uqui 'icü niuqui 'u'enieca neyani yuhiverietü, vaüca mürexeiyacaicü.

23 Hicü Quesusi müpaü tinivarutahüave yuhesüa miemete teyü'üquitüvamete, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, canicuaniveni xicu maye'anicü müti'aitüvametünicü que mü'ane taheima macave.

24 Tavari müpaü nepütixecühüave, que müticuanive xicu maye'anicü Cacaüyari müti'aitüvametünicü, masi pücacuanive cameyu

manuyehanicü 'ivipame hüxieyasie.

²⁵ Me'u'enanaca teyü'üquitüvamete yeme meniuhüxiyani. Müpaü meniutiyanecaitüni, Xüca müpaü 'aneni, quepai püyüve mütavicieisitüarienicü.

²⁶ Hicü Qesusi vaxeyatü müpaü tinivarutahüave, Teüteri mepücaüyave, peru Cacaüyari naimecü caniyüveni.

²⁷ Hicü Pecuru müpaü tinitahüave, Camüsü tame tepeicü'eiri naime 'ahesie tepüteviya. Mericüte, tita tetehexeyani tame.

²⁸ Qesusi müpaü tinivarutahüave, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, xeme nehesie xemüteviya, quepaucua cuie mühecuasie temü'axüani, Yuri Tevi nehücütütü quepaucua ne'üvenisie nemayerüni neti'aitatü visi ne'aretü, 'ana xemeta 'isücate xecanacünicuni. Tamamata heimana huta 'üveniyarisie xe'ayaxeme xecateniva'aitüacacuni teüteri tamamata heimana yuhutame nuivarite 'Ixaherisie memüyecü.

²⁹ Que mü'ane micu'eiri yuqui yu'ivama 'uquisi 'ucari, yu'uquiyari yuvarusi yunivema yucüie, xüca varucu'eirieni nehesüa mümiemecü, mücü cuini mieme masi varexeiyatü canayeimücü, tucari mücaxüve hexeyatü payani.

³⁰ Yümüiretü hicü miemete memümexüacate 'imatüremete mecanacünicuni, 'imatüremete mexüacate mete'acüne.

20

Caxie haraverita memüte'uximayacai

¹ 'Ipaü catini'aneni ti'aitametücacu que mü'ane taheima macave. Tevi quiecame ximeri meri

neyani vata'inienique te'ivamete haraveritana memüteta'ivacü caxie hepaüsita.

² Müpaü tivarutahüavecü xei tucarisie mieme que mütiyutuacai, meniuyuvaüriya, nivarenü'ani yuharaverita.

³ Hicü 'anatinecu heyaca nivaruxeiya hipame quiecari hixüapa memüti'ucái mecate'ivatüvetü.

⁴ Müpaü tinivarutahüave, Xemeta haraverita xequenehu. Que mütiheiserie nepütixepitüani. Hicü menecüne.

⁵ Mericüsü tavari heyaca tuca tavarita cúa caviecacu yaxecüa pütüuyuri.

⁶ Hicü 'acayunirümecacu neyani. Hipameta nivarecaxeya mana meti'ucame. Müpaü tinivarutahüave, Titayari 'uva xeteti'u tucariçü xecate'ivatüvetü.

⁷ Müme müpaü metenitahüave, Tevi pücatasita'inieve temüteta'ivacü. Müpaü tinivarutahüave, Xemeta haraverita xequenehu. Que mütiheiserie, yaxepütepitüarieni.

⁸ Mericüsü 'ucutaicarecu haraveri cusiyari müpaü tinitahüave yuparevivame, Te'ivamete quenivaretahüavi, quenivare'ütüani va'ivarica xique miemetexi meri, 'ariqueque ximeri miemetexi.

⁹ Hicü müme 'acayunirümecacu memutahüavarie me'u'axüaca xei tucarisie mieme meniuta'ütüarieni yuxexütü.

¹⁰ Müme matüari memutahüavarie me'u'axüaca, müpaü mepütecu'erivacai vaücava masi memü'ütüarieniquecaicü, peru mümeta yaxecüa xei tucarisie mieme meniuta'ütüarieni yuxexütü.

¹¹ Me'itanaqui'erieca yu'ivarica, menitini-

uquimani haravericame

¹² müpaü me'utiyuatü, Camü 'ime 'imatüriecaque memü'axüa xei hurayari mepuyuri xeicüa caricuta yaxecüa pepütivarupitüa tahepaü, sepa tame temüte'ucacucuincai tucaricü, sepa temücuaxiyatücatei xüripa tame.

¹³ Mücü 'ita'eiyaca xeime müme müpaü niutayüni, Nehamicu 'axa nepücamasi'uyuri. Pecatiu'avaüri que nemaincai xei tucarisie mieme que memütinetuacai.

¹⁴ Quenanu'üi 'atumini, quenemie. Nepünevaüriya nemi'ütüanicü 'icü 'imatüreme que nemümatiu'ütüa 'ecü.

¹⁵ Catitauniva müpaü nemütiyurienicü nepinicü que mütinaque. Nusu 'axa pepünetiuxei 'ecü 'aixüa nemütiuca'iyaricü.

¹⁶ Müpaü yaxecüa müme hicü memü'imatüremete, 'ana mexüacate mecanacünicuni, mexüacate 'imatüremete mete'acüne. Yümüretü meputa'inierie, peru hipatü xeicüa mepanayexeyarie.

Tavari Qesusi que mutayü que mütimierieniquecai

(Maricuxi 10:32-34; Rucaxi 18:31-34)

¹⁷ Mericüsü Qesusi Querusareme quepaucua mumiecai, yateva nivarevitüni Tamamata Heimana Yuhutame yühücüame. Mana huyeta müpaü tinivarutahüave,

¹⁸ Neuxei, Querusareme tepeutiyune hicü. Yuri Tevi que nemütihücü necanietuiyamücü mara'acate memühüritüarie vahesüa, müme 'inüaricü memüte'üquita vahesüa. Va'isücate menesita'ivaviyayu necanimieriemücü.

19 'Ana meneniyetuacuni müme memücatateüterima vahesüa nemünanaimarienicü nemücuveyaxüanicü curuxisie nemümierienicü. Hairieca tucari 'aye'ayu necananucu-quetüariemücü.

*Cacuvu Vanimatü que memüte'itavaviri
(Maricuxi 10:35-45)*

20 Mericüsü hicü Severeu nivemama vavarusi hesüana ninuani yunivema varavitütü. Niu-tihüximaqueni hetüana tixaütü titavarienique.

21 Mücü müpäü tinitahüave, Tita pereuyehüva. Rehüave, Müpäü queneutayüqui, 'icü nenivema yuhutatü memayaxecü xevitü 'aserieta xevitü 'a'utata quepaucua peti'aitatü pemayani.

22 Quesusi müpäü tinivarutahüave, 'Asixepücatemate tita xemütecu'ivava. Nehepäü xete'ucacucuiinetü xeteyüvave xemenu'ienicü tita nemüranu'ieni ne, nehepäü xeteyüvave xema'ivarienicü, tevi que müranucanamiepäü hacü quepaucua muca'üyarie. Tepüyüvave mete'icühüave.

23 Müpäü tinivarutahüave, Yemecü nehepäü xepüte'ucacucuiineni xe'i'ietü tita nemüranu'ieni, xeca'üyarietü nemüca'üyarienipaü. Peru heiserie nepücahexeiya nemüxepitüanicü ni neserietta xeniu ni ne'utata xemutiyaxecü. Masi müme xeicüa ne'uquiyari micuha'aritüa vahesie mieme, yamecatenipitüariyecacuni müme püta.

24 Hicü hipatü tamamata me'u'enanaca menivarutixeümani yuhutame yu'ivamacame.

25 Hicü Quesusi yu'aurie varutahüaveca müpäü niutayüni, Xeme müpäü xepütemate, müme nuivarite vasata memüte'aitamete, müme

meteniva'uxitüaca mete'aitatü. Vavemete heiserie mecanexeyani vahepaüsita que memüteyurieni.

²⁶ Müpaü pücatiyüni xeme xesata. Que mü'ane xeme xesata ve'eme mayaniqueyu, mücü yunaimexeparevivame canayeimücü.

²⁷ Que mü'ane mexüacame mayaniqueyu xesata, yunaimexehesie mieme ti'uximayatü canayeimücü.

²⁸ Yaxeicüa Yuri Tevi nehücütütü que nemütinua, nemüpareviyanicü nepücanua, masi hipame nevaparevienique püta necaninuani, netucari nemüyetuanicü yumüireme vahesie mieme, nevaxünaque.

Que memüte'anutanenierixü yuhutatü me'acücüpetü

(Maricuxi 10:46-52; Rucaxi 18:35-43)

²⁹ Mericüsü Quericusie me'ayecünirümecacu, yumüiretü teüteri meniveiyacaitüni.

³⁰ Yuhutatü me'acücüpetü mana menicatecaitüni huye tesita. Hicü me'u'enanaca quename 'anuyeyaniquecai Qesusi, meniutihivani müpaü me'utiyuatü, Ti'aitame 'acu Raviri pemünu'aya, quetanenenimayaca.

³¹ Teüteri menivarutitieni cayuvatü memütetenicü. Müme masi vaüca meniutihivatücüne müpaü me'utiyuatü, Ti'aitame 'acu, quetanenenimayaca, Raviri pemünu'aya.

³² Hicü Qesusi mana 'utaqueca nivarutahüave. Müpaü niutayüni, Que tixenaque müpaü nemütiyurienicü xehesie mieme.

³³ Müpaü metenitahüave, Ti'aitame 'acu, tepanutanenierequeyu.

34 Hicü Qesusi vanenimayatü nivaramayüaxüani vahüxita. Yapaucua menanutaneniere, menenucuveiya mümeta.

21

Querusaremesie que müreutaha
(*Maricuxi 11:1-11; Rucaxi 19:28-40; Vani 12:12-19*)

¹ Mericüsü Querusaremesie meni'axüaximecaitüni. Vetüpaquesie nuaca Huriva Mati'u yemuriyaritüa, Qesusi nivarenü'ani teyü'üquitüvamete yuhutame

² müpaü tivarutahüaveca, Quiecarí 'anutaüye mucumasie xequenehu. Cuitü xecanivaretaxeiyacuni puxu macuvie nu'ayamame. Xevaracuxüname xequenivarahapani nehesüa.

³ Xevitü xüca xeta'ivaviya, müpaü xepüte'itahüave, Ti'aitame püvareuyehüva. Cuitü püvaranü'ani.

⁴ Müpaü tiniuyüni maye'anicü que mutayü Ca-caüyari, tixaxatame müpaü 'utainecacu,

⁵ Müpaü quetinetahüavi Siyuni müracuteva quiecame,

Neuxei, que mü'ane mümati'aitüa 'ahesüa canamieni

Ca'ayu'eriyatü, puxusie 'acaitü

Puxu nunusisíe 'anutiyerüme.

⁶ Hicü teyü'üquitüvamete mehecüneca, müpaü mete'uyurieca que mütivaru'aitüa Qesusi,

⁷ puxu meneyehana, nu'ayari. Yü'ücarí me'anutiveracu puxusie, nanutiyerüni.

⁸ Yumüiretü teüteri huyeta meni'itüaximecaitüni yü'ücari, hipatü cüye mamateya meheucuvite-quetü meni'itüaximecaitüni huyeta.

⁹ Teüteri yumüiretü memuhaitütüacai memu'imamatücai meniutihivacaitüni müpäü me'utiyuatü, 'Aixüa cani'aneni Raviri Nu'aya, 'aixüa queticuniuvani que mü'ane mamie Ti'aitamesüa miemetütü hepaüsita, 'aixüa cani'aneni que mü'ane taheima macave.

¹⁰ Hicü Querusareme heutahacu yunaitü quiecatari menanucu'uni müpäü me'utiyuatü, Qesü püpaicü 'icü.

¹¹ Teüteri müpäü meniutiyuanecaitüni, 'Icü catinixaxatametüni Qesusitütü, Nasareti quiecame Carereya cuieyarisie.

Que müti'iti tuqui 'amüpa

(Maricuxi 11:15-19; Rucaxi 19:45-48; Vani 2:13-22)

¹² Mericüsü Qesusi Cacaüyari tuquieya 'amüpata neutahani curaruta. Nivaranuyeveiya yunaime memütetuacai memütenanecai mana curarutapai. Tumini patamete vamexate natixürieni, cucuruxi vatuayamete va'üpari ratixüri.

¹³ Müpäü tinivarutahüave, 'Ipaü catine'uca, Nequi nenevieri quiyari canimarivacamücü, 'anuyütü, xemesü masi terü xecanayeitüani haque tenavayamete memeyu'avieta.

¹⁴ Hicü tuqui curaruyarita 'uvecacu, memacücüpecai memühurietücatei hesüana meniu'axüani, nivaranayexürieni.

¹⁵ Hicü mara'acate memühuritüariecai mümeta 'inüaricü memüte'üquitacai, me'ixeyaca

marivemecü que mütiyurienecai, mevaxeyatü türi meta tuqui curaruyarita memutihavacai, 'Aixüa cani'arani Raviri Nu'aya me'utiyuatü, müme meniuyeha'ani.

¹⁶ Müpaü metenitahüave, Cari pecati'ena que memutiyuane 'icü. Quesusi müpaü tinivarutahüave, Hü. Cauca hasuacu xeca'iterüvavave 'icü, Türi memüsiseve vatetasie Niuqui 'aixüa mü'ane Nepüvayenetüani nehepaüsita, maine.

¹⁷ Hicü varucu'eirieca, quiecarisie nivayeyani Vetaniyapai. Muva necateitüni.

*Que mütiuniu, 'axa mü'itüarienicü xapa mücatacacai
(Maricuxi 11:12-14, 20-26)*

¹⁸ Mericüsü ximeri tavari quiecarisie yemioximetü neuhacamücücaitüni.

¹⁹ Xapa cüeyari 'uxeiyaca huye tesita 'uveme, hepana neyani. Tixaü pücatiutaxei hesiena, xavari xeicüa. Müpaü tinitahüave xapa, Tavari pepücatacaca. Yapaucua niutavani xapa.

²⁰ Me'ixeyaca teyü'üquitüvamete menihüxiyacaitüni müpaü me'utiyuatü, 'E'e, quetü, yapaucua putava xapa.

²¹ Quesusi müpaü tivacühüave, Caniseüyeni que nemütixecühüave, xüca yuri xete'erieca, xüca xe'iyari cayuhutani, que mütiuyü xapa hepaüsita, müpaü xepüteyurieca xemeta. Mücü meta, sepa müpaü xemüte'itahüave yemuri mana muve, Queneu'apata, haramarasie queneu'ahüva, xe'utiyuatü, müpaü pütüyüni.

22 Sepa que mütitita, nai xemütetavauni xeyunenevietü, xüca yuri xete'erieca, xeheixeyatü xepacüne.

*Quesusi heiserie que mürexeyacai
(Maricuxi 11:27-33; Rucaxi 20:1-8)*

23 Mericüsü tuquipa heta'acu mara'acate memühüritüariecai teüteri va'uquiyarima yunaitü 'aura menacüne ti'üquitacacu. Müpaü meniutiyuane, Heiserie haque pemieme pemeixeya 'ipaü pemütiyuriencü. Quepai 'icü heiserie masi'upitüa.

24 Quesusi müpaü tivaruta'ei, Neta tixaütü nepütixeta'ivaviya. Xüca xenesita'eiya, neta yanepütixetahüave haque memieme heiserie nemexeya yanemütiyuriencü.

25 Tamüsü Vani quepaucua müti'üyanecai, haque pemiemetücai 'üyaricaya. Taheima macave pipitüa, teüteri nusu mepipitüa. Mümeri niuqui menixuatüacaitüni müpaü meteyücühüavetü yunaitü, Xüca tame müpaü te'utiyuaneni quename taheima macave 'ipitüa, mücü müpaü pütaticühüaveni, Mericüte, titayari yuri xecate'ita'eriri.

26 Mesü xüca müpaü te'utiyuaneni quename teüteri me'ipitüa xEICÜA, camü tepüvamacaxe teüteri. Yunaitü Vani tixaxatametüme mepü'erie.

27 Hicü Quesusi müpaü meteniuta'eiya, 'Asitepücatemate. Mücüta müpaü tinivarutahüave, Mericüte, neta 'asinepücatixetahüave haque memieme heiserie nemexeya yanemütiyuriencü.

*Tevi nivemama yuhutame va'üxasi hepäüsita tic-
uxatatü, que müti'üquitacai*

28 Perusü que xetecu'eriva. Tevi yunivema nivarexeiyacaitüni yuhutame. Xeimesüa nuaca müpaü tinitahüave, Nenive 'acu, hicü quetine'uximayatamie haraverita.

29 'Iya rehüave, Nepücanevaüriya. 'Ariquesietü yücü tiyutihüaveca neyani.

30 Mericüsü 'arique 'ivayasüa nuaca yaxaicüa tinitahüave. 'Iya, 'Au ne'uquiyari 'utayüca, pücahetüa.

31 Mericüte, que mü'ane mücü 'icü yapüticatüa 'uquiyarieya que mütinaquecai. Müpaü mete'icühüave, Matüari mitahüavixüsetü. Hicü Qesusi müpaü tinivarutahüave, Niuqui caniseüeni que nemütixecühüave, 'asita müme memüteteyuiriyari cuviyexunu tuminieya, 'ucari meta tuminicü memüyuvitünüa mecanixe'anuhaitüiyacuni memaye'axüanicü Cacaüyari mütiva'aitüvametünicü, xeme pücatixaü.

32 Vani xehesüa ninuani huye xex-eisitüanique, tixecuxaxatüvatü heiseriemecü yaxemütecahunicü. Yuri xepücate'uta'eri hesiena, peru 'asita müme memüteteyuiriyari cuviyexunu tuminieya, 'ucari meta tuminicü memüyuvitünüa müme yuri meteniuta'eriecaxüani hesiena. Xeme masi xete'uxeiyaca que mütiuyü, ni 'ariqueque xepücatehayevacai que xemüteteyuriecäi, yuri xepücate'uta'eri hesiena.

*Te'üviyamete 'axa teyuruvamete
(Maricuxi 12:1-12; Rucaxi 20:9-19)*

33 Xeimeta 'üxasi xequene'enieca xemüteteyü'üquitüacacü. Quiecame haraveri niu-tavevieni. Caxie 'uca'uitüaca nicurarutüiya, caxie

püname nivati'inieni, 'e'utevime niutavevieni neniereme, capa caxie 'ucacuaiyanicü.

Te'üviyamete nivaruhüritüani vacuetatüatü, teva retüa.

³⁴ Mericüsü ticuaximecacu, yuhesüa miemete te'uximayatamete nivarenü'ani te'üviyamete vahesüa memenuñicü 'icuaxi cusiyarisie mütinaquequeaicü.

³⁵ Te'üviyamete masi mevarutiviyaca te'uximayatamete hesüana memeyecü, xeime meniucuvaxüani, xeime mete'umi, xeime mete'utituaxixü.

³⁶ Hicü hipame tavari nivareyenü'axüani te'uximayatamete yumüireme masi. Yaxeicüa mepüvaruyuri.

³⁷ 'Imatürieca vahesüa neinü'ani yunive müpäü 'utaitü, Xüari meteneiyehüviriecuni nenive.

³⁸ Hicü te'üviyamete nu'aya me'uxeiyaca müpäü meniutiyuanecaitüni, Camüsü 'icüsie 'ariqueta catininaquimücü cusiyari pinieya. Cümü tepimieni, tepiviya tita hesiena mütinaque 'arique.

³⁹ Me'iviyaca haraveri vari meneicahüani mepimi.

⁴⁰ Mericüte, quepaucua munuani haraveri cusiyari, que vayurieni te'üviyamete müme.

⁴¹ Müpäü metenitahüave, 'Axa 'anemecü nivatixütüamücü 'axa memüte'uyuricü müme, hipame püta nivahüritüamücü te'üviyamete, 'icuaxiyari memiyetuirieni cusiyari quepaucua tucari maye'ani.

⁴² Hicü Qesusi müpäü tinivarutahüave, Hasuacu xecate'ititerüvavave 'utüarica xapayarisie que maine,

Mücü tete memutixani'eri qui vevivamete
 Mücü 'isiquina titutuicame nayani.
 Ti'aitame müpaü catiniuyurieni.
 Canimariveni que temüte'ixeiya,
 manuyüne.

⁴³ 'Ayumieme müpaü nepütixecühüave,
 xepücapitüarieni xeme xemeixeiyanicü Cacaüyari
 tixe'aitüvametüme. Hipatü püta 'icuaixiyari
 memütixuavitüani yamecatenipitüariēcacuni xei
 nuivariyari.

⁴⁴ Xüca 'iya tetesie 'ucaveni pütimure. Xüca hesiena
 'ucaveni tete, pitapüna.

⁴⁵ Hicü mara'acate memühüritüariēcai
 Pareseusixi vahamatü me'ienieca 'üxasieya,
 müpaü metenimaicaitüni müvaxatacaicü müme.

⁴⁶ Metenicuvautüvecaitüni que memüte'iviyacü,
 peru 'asimepücate'uyuri mevamacatü teüteri.
 Müme müpaü mepütecu'erivacai quename
 tixaxatame hücütücai Quesusi.

22

*Neüquiya 'ixüarariyari 'üxasieya hepaüsita ticux-
 atatü, que müti'üquitacai*

¹ Mericüsü Quesusi tavari 'üxasi hepaüsita tic-
 uxatatü tinivaruta'üquitüani müpaü 'utaitü, 'Ipaü
 catini'aneni ti'aitametücacu que mü'ane taheima
 macave.

² Tevi yucuiēpa müti'aitametücai neüquiya
 'ixüarariyari niutavevieni yunivesie mieme.

³ Yuhesüa miemete te'uximayatamete
 nivareutanü'axüani memüvatahüavecü müme
 meripai memuta'inierie neüquiyacü. Müme
 memuta'inierie mepüçayünecai memacüneçü.

4 Tavari tivareutanü'axüa te'uximayatamete hipame müpaü tivarutahüaveca, Memuta'inierie müpaü xequetenivaretahüavi, Neuxei, ne'icuai 'apürapine, turusixi mete'ucui'ivaxü, vacaisixi meta memüvaiyatüca xemütecuanicü, nai pütiha'arisie. Xequenacüni neüquiyapa.

5 Memuta'inierie me'itave'erietü masi meneutayeixüani xevitü yuvaxata, xevitüta yutientapai.

6 Hipatüta mevarutiviyaca te'uximayatametemama, 'axa mepüvaruyuri mepüvarucui.

7 Hicü ti'aitame niuyeha'ani. Varenü'acu cuyaxi yuhesüa miemete menivarutixütüani müme teyumemivamete, vaquiecaru mete'utataiyaxü.

8 'Ana müpaü tinivarutahüave yuhesüa miemete te'uximayatamete, Neüquiya pücuha'arisieri peru memuta'inierie 'aixüa mepücate'u'iyaricai.

9 'Ayumieme xequeneutayeixüa huye manuyehanesiepai. Yunaima xemüvaretaxeiya xequeni-vareta'ini neüquiyapa.

10 Mericüsü te'uximayatamete huyeta meheutayeixüaca menivarucuxeürieni yunaima memüvaretaxei 'axa teyuruvamete 'aixüa teyuruvamete yunaima. 'Ixüaramete mecanihüpüncaitüni haque neüquiya meveviya.

11 Mericüsü ti'aitame mana heutahaca vax-eiyaque 'ixüaramete, tevi niuxeiya mana 'acaima neüquiyapa mieme 'ixuriqui müca'anacatücücai.

12 Müpaü tinitahüave, Nehamicu 'acu, quepaütütü 'uva pepataha neüquiyapa mieme 'ixuriqui peca'anacatütü. Mücü cayuvatü tinicateitüni.

13 Hicü ti'aitame müpaü tinivarutahüave yuparevivamete, Xequenanahüa 'ücateyasie

mamateyasie, xequenanyehüva tacua yüvipa.
Mana pütasuacani püyutaqueveni.

¹⁴ Yümüretüsü meputa'inierie, peru hipatü xecüa mepanayexeyarie.

Cuviyexunu tuminieya

(Maricuxi 12:13-17; Rucaxi 20:20-26)

¹⁵ Mericüsü Pareseusixi menecüne. Mepuyu'eni que memüte'iviyacü niuquieyasie.

¹⁶ Hicü yuhesüa miemete teyü'üquitüvamete menivarenü'ani hesüana, hipame meta Herurexisie memüteviyacai, müpaü memüte'itahüavecü, Neuxei ti'üquitame tame müpaü tepütemate 'ecü yuri pemutainecü, Cacaüyari huyeya hepaüsita pemüti'üquitacü que mütivaiyacü, pemüca'acuerivayuriecü sepa xevitü que mütüyücühüave, yücü pemücativaxeyiacü teüteri.

¹⁷ Hicümüsüari, yaquetatineutahüavi que pemüticu'eriva. Ti'aitame Sesaxi tumini que mütivava cuviyexunusie mieme, titauniva mütiyutuanicü, pücatauniva nusu.

¹⁸ Qesusi timaitü 'axa que memiyuriecucai müpaü niutayüni, Cari yacü xecüa xepüyüa. Titararicutaxi xenete'inüatatüve.

¹⁹ Tumini para xequeneneuxeisitüa xeime cümana mütiuyutua. Müme xei tuminiyari meni'ütüani.

²⁰ Hicü müpaü tinivarutahüave, Quepai ramu'u püra'uxa, quepai püra'utüarica 'icü.

²¹ Mete'icühüave, Sesaxi. Hicü müpaü tinivarutahüave, Mericüte, tita Sesaxisüa mütimieme xequetenapinirieca Sesaxi, tita

Cacaüyarisüa mütimieme, xequetenapinirieca Cacaüyari.

22 Me'i'enieca meniuhüxiyani. Hicü me'icü'eirieca menecüne.

Que memüte'ita'ivaviyaxü, müquite que memüte'anucu'uni hepäüsita

(Maricuxi 12:18-27; Rucaxi 20:27-40)

23 Mericüsü mücü tucarisie Saruseusixi hesüana meniu'axüani. Müme müpaü pütivaniuquitücai que-name meca'anutaneniere müquite. Hicü müpaü metenita'ivaviya,

24 Ti'üquitame, Muisexi müpaü niutayüni, tevi xüca 'umüni türi cavarexeiyatü, 'ivaya nitivitümücü yucue, türi nivativevimücü 'ivaya mumüpaü memütetetevacacü.

25 Mericüsü tahesüa 'amenititecaitüni yu'ivamatü 'atahutatü. Vamasi 'utineüqueca niumüni. Türi mücavarexeiyacaicü, yü'üya caniucu'eirieni mutaya mitivitünicü.

26 Mutaya yaxaicüa tiniuyurieni, 'itivitüca niumüni, 'utümana mieme meta, 'atahutatü yunaitü.

27 'Imatürieaque niumüni 'uca.

28 Mericüte quepaucua xeniu memanucu'uni, 'atahutatü memitivitü, que mü'ane ra'üya pürayani.

29 Qesusi müpaü tinivaruta'eiya, Xepuyuyari xemüca'imatecü 'utüarica xapayari que maine, 'asixemücatematecü Cacaüyari que mütitürücaüye.

30 Quepaucua memanucu'uni mepücaneneüqueni mepücaviquieca, masi Cacaüyari niuquieya tuayamete vahepaü mepü'aneneni taheima.

31 Müquite que memüte'anucu'uni que müre'uxa cauca hasuacu xeca'iterüvavave tita mütxe'utahüavixü Cacaüyari müpaü 'utaitü,

32 Ne 'Apurahami 'Isahaqui Cacuvu necanivacacaüyaritüni, manuyüne. 'Ayumieme müquite pücavaxata, quename vacacaüyari haitü. Memayeyuyuri püta vacacaüyari caniyuxatani, sepa memucui.

33 Me'u'enanaca teüteri, menihüxiyacaitüni 'üquisicayacü.

*'Aitüarica müve'eme
(Maricuxi 12:28-34)*

34 Mericüsü Pareseusixi me'u'enanaca que mütivarunütüa Saruseusixi meniuyucuxeürieni 'axeicüa.

35 Hicü xevitü müme 'inüari niuquiyari mümaicai nita'inüata müpaü ticu'ivaviyatü,

36 Ti'üquitame 'acu, que mü'ane 'aitüarica masi peuyevese 'inüari niuquiyarisie mieme.

37 'Iya rehüave, Quenenaqui'erieca Ti'aitame mü'acacaüyari, nai que pemütiuca'iyari, nai que pemüti'amate, nai que pemüticu'eriva, manuyüne.

38 'Icü 'aitüarica masi yemecü caneuyeveca, cananuhaitüaca.

39 'Utümana mieme hepaüna cananuyüneni, 'Ahepaü tevi quenenaqui'erieca que pemüti'anaqui'erie, 'anuyütü.

40 'Icü niuqui hutatü canenucutuica 'inüari niuquiyari texaxatamete vaniüqui naime.

*Cürisitu quepai püranive, que mütivaruta'ivaviyaxü
(Maricuxi 12:35-37; Rucaxi 20:41-44)*

41 Mericüsü Pareseusixi memuyucuxeürie Quesusi nivaruta'ivaviya

⁴² müpaü 'utaitü, Que xetecu'eriva Cürisitu hepaüsita. Que mü'ane püraxiüyari. Müpaü mete'itahüavixü, Raviri canixiüyariyatüni.

⁴³ Müpaü tinivarutahüave, Mericüte, Cacaüyari 'Iyarieya 'icuyütüvacacu, titayari Raviritütü Neti'aitüvame titaterüvaxü müpaü 'utaitü,

⁴⁴ Ti'aitame müpaü tinitahüave que mü'ane müneti'aitüa,

Neserieta quenacani

'Ahetüapai mexi nevarahapani müme memümasi'aca'unie.

⁴⁵ Mericüte, xüca Cürisitu tita'aitüani Raviri, que timasiücü quename xiüyarieya.

⁴⁶ Xevitü pücaýüvecái míta'eiyacü. Tavari ni xevitü pücaýuvaüriyacái tixaütü mütita'ivaviyacü 'arique.

23

Quesusi que mütivaruniuquima müme 'inüaricü memüte'üquitametetücai, Pareseusixi meta

(Maricuxi 12:38-40; Rucaxi 11:37-54; 20:45-47)

¹ Mericüsü Quesusi tinivacuxaxatüvacaitüni teüteri yuhesüa miemete teyü'üquitüvameteta

² müpaü 'utaitü, Müme 'inüaricü memüte'üquita Pareseusixita Muisexi 'uvenieyasie me'atetü mepüte'üquita.

³ 'Ayumieme nai que memütexecühüave yaxequeteneyurieca yaxequetenecahuni, peru que memüteyurie yaxepücateyurieca xeme. Mepütecuxata peru yamepücateyurie.

⁴ 'Ica meniucuha'aritüani mahetete mücuanivetüca, teüteri vanaiparisie menivarutitütüvani, peru mepücaýuvaüriya ni yu'itüvamecü memüvaporevienicü.

5 Nai que memüteyurie, yamepüteyurie teüteri memüvaxeyacü xeicüa. 'Epatayeyeu cuitaxiyari cümana niuqui xapayari manahüa quepaucua yuyeyari memüvevie, 'apünene va'ücaru putuniyari.

6 Püvanaque quiecame 'aurie memayaxecü 'ixüararipa, teüteri vahüxie memayaxecü tuqita,

7 püvanaque vaürisica memüpituarienicü quiecaru hixüapa, teüteri Ti'üquitame me'utiyuatü memüvatahüavecü püvanaque.

8 Xemesü Ti'üquitame xepücate'uterüvarüvani. Xevitiüxa catinixe'üquitüaca, xeme yunaitü xecaniyu'ivamaca.

9 Ne'uquiyari xepücatecühüavarüvani cuiepa, xevitiüxa müxe'uquiyaricü taheima macave.

10 Te'üquitamete xepücate'uterüvarüvani, xevitiüxa tixe'üquitüvame mühücücü Cürisitütütü.

11 Que mü'ane xeme masi mümariva, peuyevese mücü xeparevivame mayanicü.

12 Que mü'ane tixaütü tihücütütü mayuyeitüva, mücü tixaü catihücütütü canayeitüariemücü masi. Que mü'ane tixaü catihücütütü mayuyeitüva, mücü masi tixautü tihücütütü canayeitüariemücü.

13 Xüa 'ui xeme 'inüaricü xemüte'üquita, xemeta Pareseusixi, que xe'itüarieni yacü xeicüa xemüyüacü. Xepücavataunie teüteri memaye'axüanicü mütiva'aitüvametünicü que mü'ane taheima macave. Xeme xepücayuvaüriya müpaü xemüte'aye'axüanicü, müme meta memüyüvaüriya, xepüvanena.

14 Xüa 'ui xeme 'inüaricü xemüte'üquita, xemeta Pareseusixi, que xe'itüarieni yacü xeicüa xemüyüacü. Xepütevarutixütüiri viyurasixi vapini,

'exeteheutevitü neneviericü, mücamasiücünicü que xemüteyurie. Xehesie masi yemecü tinahüivamücü.

¹⁵ Xüa 'ui xeme 'inüaricü xemüte'üquita, xemeta Pareseusixi, que xe'itüarieni yacü xeicüa xemüyüacü. Naisarie haramarasie cuiempa xepücu'uva, xe'ivautüvetü xeime xenücame xemayeitüanicü. Quepaucua xemeitaxeiya, xecanipata, masi yemecü hesiena mütinaquenicü xasi taiyariyarisie meucahüiyanicü, xehesie 'axa mü'ane que mütinaque xeicüa pücatixatü.

¹⁶ Xüa 'ui xeme xe'acücüpetü xemüvarahapana hipame, müpaü xe'utiyuatü, Que mü'ane tuqui 'amüpa xatatü müyühuritüa, yacü püyühuritüa. Me xüca yühuritüatü huru tepüayari xatani cümana müquemaritüarie tuqui, peuyevese yamüticamienicü que mutayü.

¹⁷ Cari 'asixepücatemate, xepacücüpe. Que mü'ane masi yemecü peuyevese, huru nusu, tuqui nusu peuyevese tuqui huru müpatacü Cacaüyarisüa mieme mayanicü.

¹⁸ Mücü meta, que mü'ane xeniu mürayutimavatüre xatatü müyühuritüa, yacü püyühuritüa. Me xeniu xüca mavari heimana mürapine xatatü yühuritüani, peuyevese yamüticamienicü que mutayü.

¹⁹ Xepacücüpe. Que mü'ane masi yemecü peuyevese, mavari nusu, mürayutimavatüre nusu peuyevese, mücü mipatacü mavari Cacaüyarisüa mieme mayanicü.

²⁰ Que mü'ane mürayutimavatürecü xatatü müyühuritüa, mücü xatatü püyühuritüa, nai heimana mürapine xatatü püyühuritüata.

²¹ Que mü'ane müyühuritüa tuqui 'amüpa xatatü, mücü xatatü püyühuritüa, que mü'ane tuquita mayeca xatatü püyühuritüata.

²² Que mü'ane muyuavi xatatü müyühuritüa Cacaüyari 'uvenieya xatatü püyühuritüa, que mü'ane hesiena macave xatatü püyühuritüata.

²³ Xüa 'ui xeme 'inüaricü xemüte'üquita, xemeta Pareseusixi, que xe'itüarieni yacü xeicüa xemüayüacü. Tamamata taparisie mieme, xei tapari xepüyuvaüriya xemixatüanicü Cacaüyari, 'asita yerüvavuenta texuxuri cuminu naime. Peru xepihayeva tita masi müreuyevese 'inüari niuquiyarisie mieme, heiseriemecü yaxemüteyuriecacü, xemüteyucananimayacacü, yaxemütecahunicü que xemutiyuane. Müpaü püta püreuyevese müpaü mütiyurienenicü, siepüre catihayevatü xei tapari 'ixatüatü.

²⁴ Xe'acücüpetü xepüvarahapana hipame. Cari yu'isarisie xepenuyecase xecüi xemücahexünicü, peru xepexü cameyu 'amüna.

²⁵ Xüa 'ui xeme 'inüaricü xemüte'üquita, xemeta Pareseusixi, que xe'itüarieni yacü xeicüa xemüyüacü. Que mü'ane herie xeicüa müca'itiva tecüxi xacü, müpaü xepüyüa, peru yutaüta xepühüpüne xetnavacutü xeyutatuatü.

²⁶ Cari Pareseu pehücütütü pepacüpe. Taütana meri quenivacu'itiexüa tecüxi, herieta 'itiyatü mayanicütari.

²⁷ Xüa 'ui xeme 'inüaricü xemüte'üquita, xemeta Pareseusixi, que xe'itüarieni yacü xeicüa xemüyüacü. Müqui teucume meunaximapaü xecani'aneneni. Herie visi pütiyuxexeiya, peru pühüne müquite va'umeyari naitü müca'itiyatüca.

28 Xemeta yaxaicüa herie xEICÜA müme heiseriemecü yamemütecahu vahepaü xepüteyuxexeiya, teüteri que memütexexeiya, peru xepühüpüne yacü xEICÜA xeyüatü, yaxecatecacünicütü.

29 Xüa 'ui xeme 'inüaricü xemüte'üquita, xemeta Pareseusixi, que xe'itüarieni yacü xEICÜA xemüyüacü. Texaxatamete vateucumete xepüvaveviri, müme heiseriemecü yamemütecahucai vateucumete visi xepüte'uquemaritüa.

30 Müpaü xeputiyuane, Tame xüari xüca 'ate'u'uvanique quepaucua ta'uquiyarima 'amemu'uvacai, tamesüari tepücavapareviecaqueyu mütayeurienicü texaxatamete vaxuriya.

31 Xemesietü xepüyuhecüata, müme texaxatamete memüvarucui que xemütevanivema.

32 Xe'uquiyarima que memüte'isütüa mecuxi xequenaye'atüaca vahepaü.

33 Cari cuterixi xepühüme, terücaxi xepüva'ivama. Quepaütücacu xepüyutavicueisitüani xemücaheucaxüriyanicü xasi taiyariyarisie, 'isücame xeta'ivaviyayu.

34 'Ayumieme xehesüa nepüvarenü'avani texaxatamete, temaivavemete, 'inüaricü te'üquitamete. Hipame müme xepüvacuini, curuxisie xepüvacavütüani, hipame müme xepüvativayani yutuquita, quiecarisie xepüvaranuyeveveyani xeime quiecarisie.

35 'Ayumieme xehesie pürahüiyani yunaime heiseriemecü yamemütecahu vaxuriyacü cuiepa mütayeurivecü, Haveri heiseriemecü yamüticameicai xuriyayacü meri, 'asita Sacariya

Verequiyaxi nu'aya xuriyayacüque, xemimi tuquita caheta'avecacu, mürayutimavatüre heyeyacu.

³⁶ Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, 'icü naitü pürahüiyani hicü miemete teüteri vahesie.

Quesusi yuhiverietü que mutayü Querusareme quiecatari vahepaüsita

(Rucaxi 13:34-35)

³⁷ Querusareme 'acu, Querusareme, 'ahesüa quiecatari mecanivatacucuyani texaxatamete, mecanivatituaxani Cacaüyari nü'arimama 'ahesüa memü'axe. Müixa nepünevauüriyacai nemüvacuxeürenicü 'atüriyama, vacana yunivema que mütivacuxexeüriva yu'anatüa. Mepücayuvaüri.

³⁸ Camüsü xequi 'uyemavetü pücu'eiriva.

³⁹ Müpaü nepütixetahüave, tavori xepücanesixeiya mexi tucari ca'aye'ave quepaucua müpaü xemutiyuaneni, 'Aixüa queticuniuvani que mü'ane Ti'aitamesüa miemetütü mamie hepaüsita.

24

Quesusi que mutayü, tuqui 'amüpa que mütica'unarieniquecai 'arique

(Maricuxi 13:1-2; Rucaxi 21:5-6)

¹ Mericüsü Quesusi tuqui 'amüpata vayeyaca neyani. Hesüana miemete teyü'üquitüvamete 'aura menacüne me'ixeisitüanique quite tuqui curaruyarita miemete.

² Mücü müpaü tinivacühüaveni, Xete'ixeiya 'icü naime. Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, tete pücahayevarieni yuheima 'atetü. Naitü masi nica'unariemücü.

*Inüari que mütimasüücüni taparirümecacu
(Maricuxi 13:3-23; Rucaxi 21:7-24; 17:22-24)*

³ Hicü mana 'ayerücu Huriva Mati'u yemuriyarisie teyü'üquitüvamete 'auriena menacüne yühücüate mecotecacu. Müpaü metenitahüave, Quetatineutaxatüa quepaucua müpaü pütüyüni que pemainecai. Tita ti'inüariyaritüni quepaucua pemunuani, quepaucua mütaparirümeni.

⁴ Hicü Qesusi müpaü tivacühüave, Xequeneyu-cuerivayurieca capa xevitü tixe'u'irüviyacü.

⁵ Yümüiretü mepü'axüani müpaü me'utiyuatü quename nehesüa memiemete, Neri Cürisitu nepühücü, me'utiyuatü. Mepüteva'irüviya yumüireme.

⁶ Xepüva'enieni cuyaxi meyucuitüveme, cuya ni-uqui xepü'enieni. Yumarima xepücaxamurieca. Peuyevese müpaü mütiyünicü, peru 'acuxi naitü pücatapare mücücü.

⁷ Nuivarite mecaniyeha'acuni mevacuicutü hipame nuivarite. Xexuime cuieyarisie quiecatari mepüyeha'ani, hipame cuieyarisie miemete mevacuicutü. Naisarie vaüca cuiniya canitixuaverimücü, haca canitavemücü cuie canitayüamücü.

⁸ 'Icü naitü müpaü tiyüyu, mücücü cuiniya püsütüarieni xeicüa.

⁹ 'Anari mecanixeyetuacuni xemü'uximatüarietacü. Mepüxecuinisü, yunaitü nuivarite mepüxe'uxive'erieca nehesüa xemümiemetecü.

¹⁰ 'Ana yumüiretü mepücunuitüarieni, mepüyuyetüani mepüyuye'uxive'erieni.

11 Yumüiretü texaxatamete mepanucu'uni mete'itavatü. Mepüteva'irüviya yumüireme.

12 Cuini mieme memücayuvaüriyacü yamemütecahunicü, 'ayumieme yumüiretü mepütivaüripiximeni que memüteyucanaqui'erie.

13 Que mü'ane tiuca'enivatü 'amuyeicani tapareyuque, mücü canitavicueisitüariemücü.

14 'Icü niuqui'aixüa manuyüne que müti'ane 'Iya ti'aitametücacü manuyüne, mücü catinicuxaxasivamücü naisarie memeutitei teüteri, memühecüasitüiyarienicü yunaitü nuivarite. 'Anaque nitaparimücü.

15 'Uxa'atüni xepixeiya mücü tevi müvaseviximani müracumaveriyani mana 'utiveme haque mevayepasie Cacaüyarisie mieme, Cacaüyari que mutayü Tanieri tixaxatame ya'utainecacu, titerüvame quetimaive tita mütixata.

16 'Anari müme Cureya cuieyarisie meme'uvani hürisiepai meque'uyuta'unaxüani.

17 Que mü'ane caretasie müyeca 'uxipietü, ya-paucua que'anacayani. Ni yuquita pücaheutahani yupini tivayepinique, püyuta'una püta.

18 Que mü'ane yeuta meyeicani yu'utüma pücanuani yü'ücarı tivayehurienique.

19 Xüa 'ui müme memuhuca, müme memütesisitüani mücü tucari 'aye'ayu.

20 Xequeneyunenevieca muhaütüsie müca'aye'anicü xemüyuta'unaxüanicü, mesü 'uxipiya tucarisie ca'aye'anicü.

21 'Ana cuini mieme 'uximatüarica canitixu-averimücü yamemücate'uximatüarievavepaü cuie munetüariepai hicüque, tavari que mücatitixuavere 'ariqueta.

22 Mücü 'uximatüarica xüca 'esicareuteritüarienneque, ni xevitü haquevasü pücatavicueniqueyu. Peru memanuyexeiyarie vacü, 'uximatüarica 'esipüreuteritüarieni.

23 Anari xüca xevitü müpaü tixecühüaveni, Camü 'ena caniuyeicani Cürisitu, Camü mana, xüca haineni nusu, yuri xepücate'erieca.

24 Mete'itavatü mepü'axüani Cürisitusixi meyuxatatü texaxatamete meyuxatatü. 'Inüari mepütivevieni mamarivaveme meteva'irüviyaque 'asita müme memanuyexeiyarie xüca meyüvavenique.

25 Tamüsü müpaü catiyüvecacu cuxi, müpaü nepütixe'utahüavixü.

26 'Ayumieme xüca müpaü metexecühüaveni, Neuxei, macumavesie neyeicani, mana xepücaheuyeneicani. Xüca müpaü metexecühüaveni, Neuxei, quita peti'aviesie, yuri xepücate'erieca.

27 Merücariaya naisarie que mütimasiücü muyuavisie tahixüata 'umerücatü tasutüapai, müpaüta naisarie catinimasiücücamücü quepaucua munuani Yuri Tevi.

28 Canimasiücüni caxari sepa haque meca, mana meniyucuxeüriecuni virücüxi.

Yuri Tevi que mütinuani

(Maricuxi 13:24-37; Rucaxi 21:25-33; 17:26-30, 34-36)

29 'Ana cuitü 'uximatüarica heunuayu, tau niyürimücü, meseri pücahecüarivieni, xuravesixi mepücaxürieni muyuavisie miemete, müme türücariaya memexeiya muyuavisie mepücuyuitüarieni.

³⁰ 'Ana masiücütü canayeimücü Yuri Tevi 'inüarieya taheima. 'Ana yunaitü nuivarite cuiepa memütama meniyutihiveriecuni, mecanixeyacuni Yuri Tevi muyuavisie mieme haisata 'acamiecame, türücaüyetü cui xavatütü.

³¹ Cuxineta hüsiyacacu püvatanü'axüani yutupirisixima, müme mepüvacuxeürieni müme müvaranuyexei, taserieta ta'utata tahixüata tasütüapai memu'uva, naisarie cuie manuniere muyuavitüa.

³² Pinicü xequeteneyü'üquitüaca. Quepaucua xavari mücavivieni xüca yürani, xüca mamateya cuneicani, müpaü xepütemaica tasüari 'auracacutüca.

³³ Xemeta yaxecüa quepaucua xemixeiya 'ipaü tiyüanecacu naitü, müpaü xequetenemaica que-name hehura quitenie müta'aximenipaü.

³⁴ Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, Hicü miemete mepücacuini mexi ca'aye'ave 'icü naitü.

³⁵ Muyuavi cuie pütixüni, peru nenuqui pücaxüni.

³⁶ Tevi 'asipücatimate quepaucua maye'ani mücü tucari. Taheima miemete tupirisixita 'asimepücatemate, Cacaüyari Nu'aya 'asipücatimate, 'uquiyarieya xecüa pütimate.

³⁷ Que mütiuyü Nuhexi 'amuyeicacaisie, müpaüta catiniyümücü quepaucua Yuri Tevi munuani.

³⁸ 'Anapai memücatihauvecai cuxi, mepütecuatüvecai mepü'ietüvecai mepüneneüquecai mepüvatavitütüvacai. 'Ariqueque tucari naye'ani quepaucua Nuhexi meutaha canuvasie.

39 'Asimepücatemaicai, 'ariqueque xeicüa quepaucua ha mütitüa müvarehausitüa yunaimé. Yaxeicüa catiniyümücü quepaucua Yuri Tevi munuani.

40 'Anari yuhutatü xüca me'u'uvani vaxata, xevitü panutivitüquieni xevitü pücu'eiriva.

41 Yuhutatü xüca metüxüni yu'aurie, xevitü ranutivitüquieni xevitü ticu'eiriva.

42 'Ayumieme xequenayeneniereni 'asix-emücatematecü que mü'ane tucarisie munuani xecusiyari.

43 'Ipaüsiere xequetenemaica, quiecame xüca müpaü timaicaque que mü'ane hurayarisie munuaniquecai tinavayame, payeniereniqueyu püca'ipitüaniqueyu meutahanicü quitana.

44 'Ayumieme xemeta xequeneha'arisieca. Quepaucua canuaximeme xemü'erieca, 'ana caninuamücü Yuri Tevi.

*Ti'uximayatame yamüticamie yamücaticamie
(Rucaxi 12:41-48)*

45 Qui cusiyari que mü'ane pühürütüani yuquita miemete te'uximayatamete vacü, mütivaminicü quepaucua memeyehüva. Que mü'ane yamüticamie, que mü'ane müyumate, mücü canihürütüariemücü.

46 'Aixüa pütütüarieni 'iya ti'uximayatame xüca cusiyarieya nuame 'itaxeiya müpaü tiyurieneme.

47 Niuqui caniseüeni que nemütixecühüave, pütihürütüani yupini hepaüsita naime.

48 Me xüca 'iya ti'uximayatame 'axa tiuca'iyaritü müpaü tiyücühüaveni yu'iyarisie, Necusiyari 'epüreutevi canuavetü,

49 xüca varutivatüyani yuhepaü
te'uximayatamete, xüca ticucuaneni xüca
cu'ieneni tarüvecarixi vahamatü,

50 mücü ti'uximayatame cusiyarieya
caninuamücü quepaucua müca'icuevie yapaucua
quepaucua 'asimücatimate ti'uximayatame.

51 Hixüata piviteni mücü, müme yacü xEICÜA
memüyüa vahepaü pütipitüani. Manari putasua-
cani püyutaqueveni.

25

*Tamamata 'üimarixi va'üxasi hepaüsita ticuxatatü,
que müti'üquitacai*

1 Mericüsü 'ana 'ipaü catini'anemücü
ti'aitametücacu que mü'ane taheima macave.
Neüquiyapa, neneüqueme mücueviyasie 'üimarixi
tamamata yücüxeme me'a'ütü menecüne
me'inaqueque.

2 Yu'auxüvitü müme 'asimepücatemaicai,
yu'auxüvitü mepütemaivavecai.

3 Müme 'asimemücatemaicai yücüxeme me'a'ütü
haseitiyari mepücaheyeha.

4 Memütemaivavecai haseiti mepahapacai
puteyasie yemaneme yücüxeme me'a'ütü.

5 Yunaitü mepeucusicucai neneüqueme
'ereutevicacu, meneucusu.

6 Tücarı hixüapa xevitü niutahiva, Neuxei
neneüqueme mana pamie, xequenenaquiyu,
'utaitü.

7 Hicü 'üimarixi yunaitü menenucu'uni,
menicuha'aritüani yücüxeme.

8 Müme 'asimemücatemaicai müpaü
metenivarutahüave memütemaivavecai, 'Esiva

xequetaneumicua yuhaseiti, tame tacüxeme mütüxüaximecü.

⁹ Memütemaivavecai müpaü metenivaruta'eiya, Tietüsü catinaquimücü tahesie mieme xehesie miemeta. Mecuxi xequenehu tetuayamete vah-esüa, xequenenanai yuhesie mieme.

¹⁰ Hicü mexi meheinanetüvecai neneüqueme caninuani. Müme memucuha'arisie 'utümana meneutahaxüani 'ixüararipa. Quitenie neucunare.

¹¹ 'Arique mücaque memeicunanai mecaniu'axüani 'üimarixi müpaü me'utiyuatü, Ti'aitame 'acu, Ti'aitame, quetatineuyepiri.

¹² Mücü müpaü tivacühüave, Yuricü nepücaxemate.

¹³ 'Ayumieme nepaine, xemeta xequenayeneniereni 'asixemücatematecü que mü'ane tucarisie que mü'ane hurayarisie munuani.

Vaücava tumini 'üxasieya hepaüsita ticuxatatü, que müti'üquitacai

¹⁴ Mücü meta, 'ipaü catini'anemücü, tevi teva müyemiecai que mütiuyuri. Yu'aurie nivarutahüave yuhesüa miemete te'uximayatamete. Yupini tini-vayetuirieni.

¹⁵ Xeime niu'ütüani 'auxüme quirivayari tumini, xeimeta huta quirivayari tiu'ütüa, xeimeta xei quirivayari tumini. Que memüteyüvavecai yux-exütü, yapaümeme mepu'ütüarie. Hicü neyani.

¹⁶ Que mü'ane 'auxüme quirivayari mu'ütüarie tumini, cuitü neyani, mücücü tinituacaitüni. Tavari 'auxüme quirivayari pana'ivaxü tumini.

¹⁷ Yaxeicüa 'iya hutame mu'ütüarie tavari hutame rana'ivaxü.

18 Peru 'iya xei quirivayari mu'ütüarie mana vayeyaca cuieta nivati'inieni titi'avietaxü yucusiyari tuminieya.

19 Mericüsü te'uximayatamete vacusiyari 'epüreuterixü, 'ariqueque caninuani. Cuenita nívaruvevirieni.

20 Que mü'ane 'auxüme quirivayari mu'ütüarie nuaca, ni'atüirieni tamamata quirivayari müpaü 'utaitü, Cusiyari 'ecü tumini 'auxüme quirivayari pepünesi'uyetuiri. Neuxei, mücücü tavari 'auxüme quirivayari nepana'ivaxü.

21 Cusiyarieya müpaü tinitahüave, 'Aixüa puyü, ti'uximayatame pecanihücütüni 'aixüa pemütiuca'iyari yapemüticamie. 'Esivacütütü yapepüticamiecai, hicü vaüca nepümatihüritüani. 'Acusiyaripaü pe'atemavietü peque'ayani.

22 Hicü 'iya huta quirivayari mu'ütüarie nuaca müpaü niutayüni, Cusiyari 'ecü tumini huta quirivayari pepünesi'uyetuiri. Neuxei mücücü tavari huta quirivayari nepana'ivaxü.

23 Cusiyarieya müpaü tinitahüave, 'Aixüa puyü, ti'uximayatame 'aixüa pemütiuca'iyari yapemüticamie pecanihücütüni. 'Esivacütütü yapepüticamiecai, hicü vaüca nepümatihüritüani. 'Acusiyaripaü pe'atemavietü peque'ayani.

24 Hicü 'iya xei quirivayari mutanaqui'erie müpaü niutayüni, Cusiyari nepümasimate 'ecü pema'a'eriyacü. Pepuca'isana haque pemücaheca'e, pepicuxexeüriva haque pemücaheicaxüri.

25 Neri nematü neneyani netiti'avietaxü 'atümini cuieta. Camü 'apini.

26 Hicü cusiyarieya müpaü tinitahüave, Cari

ti'uximayatame 'axa pemütiuca'iyari pemü'a'üraxi pecanihücütüni. 'Ecüsietü pepünesimate que nemütiuca'isana haque nemücaheca'e, que nemüticuxexeüriva haque nemücaheicaxüri.

²⁷ 'Ayumieme peuyevecai 'ecü siquresü netumini pemüyetuanicü tumini hüvemete vah-esüa, ne nenuame nepini nemütitanaqui'erienicü yapaümeme 'ana'ivayu.

²⁸ Tamüsü xequenonavairi 'iya tuminieya, xe-quene'ütüta 'iya tamamata quirivayari mexeiya.

²⁹ Que mü'ane tixaütü mürexeiya tavari cuxi pütimiquieni, manayuhayevanicü. Que mü'ane tixaü mücarexeiya, sepa que mütitita mürexeiya, pütinavaiyarieni.

³⁰ 'Iya ti'uximayatame 'asimücatiuyuri xequenanyehüva tacua yüvipa. Mana putasuacani pütiyutaqueveni.

'Isücame que mütivata'ivaviya nuivarite

³¹ Mericüsü quepaucua munuani Yuri Tevi marivetü, yunaitü tupirisiximama me'iteütacacu Cacaüyarisie mieme memüpasie, 'ana marivetü payerüni yu'uvenisie.

³² Yunaitü nuivarite menicuxeüriyacuni hüxiena. Nivapatamücü, muxasi vahüveme que mütivapata muxasi sipuri.

³³ Muxasi nivati'uitüamücü yuserieta sipuri yu'utata.

³⁴ 'Ana Ti'aitame müpaü pütivatahüave müme serietana memüti'uni, Xequenaye'axüari xeme. Ne'uquiyari 'aixüa paine xehepaüsita. Xeheixeyatü xequenacüni tixe'aitüvametüme,

xehesie mieme que mütiucuha'arisie quepaucua cuie munetüarie.

³⁵ Ne neheuhacamüccacu xepünete'umi, neheuharimüccacu xepünesi'uharitüa, necuyeicametüme xepünesi'utanaqui'eri,

³⁶ nemavecacu xepünesi'uquemaritüa, neticuyecacu xepünesi'üviyacai, ne'anutahüiyacu nehësüa xepü'axecai.

³⁷ 'Anari müme heiseriemecü yamemütecahu müpaü metenitahüavicuni, Ti'aitame quepaucua tepümasi'uxei peheuhacamüccüme temate'umi, peheuharimüccüme tepümasi'uharitüa.

³⁸ Quepaucasü tepümasi'uxei pecuyecame temasi'utanaqui'eri, pemaveme temate'utiquemaritüa.

³⁹ Quepaucua tepümasi'uxei peticuyeme pe'anutahüiyacu 'ahesüa tete'axecai.

⁴⁰ Hicü Ti'aitame müpaü tinivatahüavimüccü, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, müpaü que xemüvaruyurie 'ime ne'ivama sepa memü'imatüremetetücai, müpaü xepünesi'uyuri ne.

⁴¹ Hicü müpaü pütivacühüavenita müme 'utatana memüti'uni, Nehesüa xequeneutayeixüa xeme 'axa xemütecühüavarüva. Tai yuheyemecü müta'asie Cauyumariesie mieme tupirisiximama vahesie mieme mucuha'arisesie xequenehu.

⁴² Neri neheuhacamüccacu xepücanete'umi. Neheuharimüccacu xepücanesi'uharitüa.

⁴³ Necuyeicametüme xepücanesi'utanaqui'erie, nemavecacu xepücanesi'utiquemaritüa, neticuyecacu ne'anutahüiyacu xepücanesi'üviyacai.

⁴⁴ 'Anari müme müpaü metenitahüavicuni, Ti'aitame quepaucua tepümasi'uxei peheuha-

camücüme peheuharimücüme pecuyeicame
pemaveme peticuyeme pe'anutahüiyacu,
temücatavaüriyacai temasiparevienicü.

⁴⁵ Hicü müpaü tinivatahüavimücü, Niuqui
caniseüyeni que nemütixecühüave, müpaü
que xemücavaruyuri 'ime ne'ivama sepa
memü'imatüremetetücai, müpaü xepücanesi'uyuri
ne.

⁴⁶ Mümesü mecaniyehuni yuheyemecü
memü'uximatüariēcacü, müme heiseriemecü
yamemütecahu tucari mücaxüve memexeyacü
püta mecaniyehuni.

26

Que memüte'imieniquecai Quesusi

(Maricuxi 14:1-2; Rucaxi 22:1-2; Vani 11:45-53)

¹ Mericüsü Quesusi 'inüca 'icü niuqui naime,
müpaü tinivarutahüave yuhesüa miemete
teyü'üquitüvamete,

² Xeme müpaü xepütemate, huta tucari 'anu-
cayayu, Pasicua 'ixüarari canatinemücü quepau-
cua teme'eriva, Cacaüyari que mütivaruhayevaxü
tateüterima. 'Ana Yuri Tevi nehücütütü neniye-
tuyamücü curuxisie nemümierienicü.

³ Hicü 'ana mara'acate memühüritüariēcai
teüteri va'uquiyarima meniuyucuxeürieni
mara'acame mühüritüariēcaisüa Caipasi
mütitevacaisüa.

⁴ Meniuyu'enieni, me'icuananame memiviy-
acü Quesusi, memimienicü.

⁵ Müpaü meniutiyuanecaitüni, 'Ixüaramete
vahüxie xEICÜA tepüca'iviya, teüteri
me'uyuxamurienicü.

*Visi mu'üa que mütiucaviriyari Quesusisie
(Maricuxi 14:3-9; Vani 12:1-8)*

⁶ Mericüsü Qesusi mana niucateitüni Vetaniyasie Simunisüa cuiniyacü meripai müca'itiyacaisüa.

⁷ Hicü 'uca mana ninuani tete puteyayari visi mü'ane 'ahanatü visi mu'üa 'aye'üneme cuini mieme müraye'axe. Neitituani Qesusi mu'uyasie ticuacacu.

⁸ Hicü teyü'üquitüvamete me'ixeyatü meni-uyeha'ani müpaü me'utiyuatü, Titayaricutaxi yacü xeicüa reiyehüa.

⁹ Püyüveniqueyu vaücavamecü mütuiyacü, tuminiyari memümiquienicü memümamave.

¹⁰ Qesusi müpaü retimaica, müpaü tinivaru-tahüave, Titayari xete'i'uximatüa 'uca. 'Aixüa tini-uyurieni nehesie mieme.

¹¹ 'Uxa'atüni varie 'amecaniu'uvacuni memümamave xehesüa, nesiere xehesüa 'anepüca'uyeicani 'uxa'atüni varie.

¹² 'Ipaü que müreititua visi mu'üa nehesie, nesicuha'aritüatü nemücateuquienicü müpaü pütüuyuri.

¹³ Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, sepanetü haque 'icü niuqui 'aixüa manuyüne hepaüsita mecuxaxasivani naisarie cuiepa, que mütiuyuri 'icü 'uca canitaxasiemücü ma'erivanicü.

*Cura que mütiuyuvaüri miyetuanicü Qesusi
(Maricuxi 14:10-11; Rucaxi 22:3-6)*

¹⁴ Mericüsü Cura Tamamata Heimana Yuhutame müxevitütücai 'Isicariutitanaca mütitevacai mana neyani mara'acate memühüritüariecai vahesüa.

15 Müpaü tinivarutahüave, Tita xenete'üitüani nemüxeyetuirienicü. Müme yuhamatüa me'uyu'enieca xei teviyari heimana tamamata meni'üitüani pürata tuminiyari.

16 'Ana nisutüani ticuvaunetü quepaucua 'aixüa müyüniqeyu müvayetuirienicü.

Ti'aitame 'Icuaiya que mütiu'aisie 'inüariyari
(*Maricuxi 14:12-25; Rucaxi 22:7-23; Vani 13:21-30; 1 Curinitutari 11:23-26*)

17 Mericüsü 'anatücacu Pa Mücacuxanariyari tucariyari, teyü'üquitüvamete Qesusi 'aurie meniuyucuxeürieni müpaü me'utiyuatü, Haque masihenaque 'aixüa temeiyurienicü, 'ecü 'ixüarari 'icuaiyari pemürecuanicü.

18 Müpaü tivacühüave, Xeimesüa xequenehu quiecarisie. Müpaü xequetenetahüavi, Ti'üquitame müpaü paine, Netucari caneutihuraniri. 'Aqita Pasicua 'ixüarari nepütavevieniqueyu nehesüa miemete teyü'üquitüvamete vahamatü.

19 Hicü Qesusi que mütivaruta'aitüa yamepüte'uyurie. 'Aixüa mepiyuri Pasicua 'ixüarari 'icuaiyari, para meme'erivanicü Cacaüyari que mütivaruhayevaxü vateüterima.

20 Hicü 'ucutaicarecu mexa 'aurie nayerüni Tamamata Heimana Yuhutame vahamatü.

21 Metecuacacu müpaü niutayüni, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, xevitü xeme pünesiyetuanı.

22 Cuini mieme meyhiverietü yuxexuitü müpaü metenitihüavetücüne, Ne netihücü Ti'aitame.

23 'Iya müpaü tinivarutahüave, Xevitü canihücütüni nehamatü pa manati'üve xacüsie, 'iya caneniyetuamücü.

24 Yuri Tevi que nemütiteva necaniyemieni nemümierienicü que müre'uxa nehepaüsita, peru xüa 'ui 'iya tevi que mü'ane münesiyetuanı Yuri Tevi nehücütüme. Masi 'aixüa pü'aneniqueyu xüca ca'utinuivaque 'iya tevi.

25 Hicü miyetuaniquecai Curatütü müpaü niu-tayüni, Ti'üquitame netihücü ne. Rehüave, 'Ecüsü müpaü pecaniutaineni.

26 Hicü metecuacacu Qesusi pa nanucu'üni. 'Aixüa 'utayüca Cacaüyari hepaüsita pa hepaüsita, nititara tivarumi teyü'üquitüvamete. Müpaü niu-tayüni, Xequenanu'üi xequeneuticua'i. 'Icü caninevaiyaritüni.

27 Hicü 'enucuhanaca tecüxi, pamüpariyusi 'ip-itüaca Cacaüyari, nivaru'itüani müpaü 'utaitü, Yunaitü xequenanuti'ixüa 'icü.

28 'Icü caninexuriyatüni, türatu mühecua caniseiriyamücü. Yümüireme vahesie mieme nitayeuriamücü memüteheuyehüviyarienicü 'axa memüte'uyuricü.

29 Müpaü nepütixecühüave, tavarı havaicü nepüca'enu'ieni 'icü caxie hayari, mexi tucari ca'aye'ave quepaucua hecuamecü nemenu'ieni xehamatü haque ne'uquiyari müre'aita.

Qesusi que mutayü, Pecuru que mütiyucu'imavaniquecai, quename ca'imaicai 'utaitü (Maricuxi 14:26-31; Rucaxi 22:31-34; Vani 13:36-38)

30 Hicü cuicari Cacaüyari hepaüsita me'uticuicaca menecüne Huriva Mati'u.

31 Hicü Qesusi müpaü tinivarutahüave, Xeme yunaitü xepücunuitüarieni 'icü tücarisie necümana. Müpaü püre'uxa, Nepimieni muxasi vahüveme, muxasi müva'üviyacai menitaxüriexüacuni.

32 Nemierieme ne'anucuqueme nenixe'anucuhaitüiyamücü Carereyasiepaütü.

33 Hicü Pecuru müpaü tinitahüave, Sepanetü yunaitü memucunuitüarie 'acümana, ne hasuacu nepücacunuani.

34 Qesusi rehüave, Niuqui caniseüyeni que nematicühüave, 'icü tücarisie vacana 'uquiri catahivavecacu cuxi, 'ecü haicacüa pepü'acu'imavani, quename pecanesimate pe'utaitü.

35 Pecuru rehüave, Sepanetü meuyevese 'ahamatü nemumierieni, nepücanecu'imavani quename necamasimate ne'utaitü. Yunaitü teyü'üquitüvamete yaxecüa meniutiyuanecaitüni.

*Qesusi que mütiyutanenevie Quetisemanisie
(Maricuxi 14:32-42; Rucaxi 22:39-46)*

36 Mericüsü Qesusi Quetisemani mütiuyetevasio neta'ani vahamatü. Müpaü tinivarutahüave teyü'üquitüvamete, 'Uva xequenateni, ne mexicuxi 'uma nepünenenevimie.

37 Hicü Pecurumame Severeu nivemama yuhutame nivarevitüni manapai, nisütüani yuhiverietü yu'iyaritüatü.

38 Hicü müpaü tinivarutahüave, Ne'iyarisie cuini mieme neninehieverieca, mücücü nenimüximeni. 'Uva xequeneyuhayeva xequenetaneniereni nehamatü.

39 'Esiva 'uma 'uyaca niutihüximaqueni. Niyutanenevieni müpaü 'utaitü, Ne'uquiyari xüca tüma yüvenique müca'aye'anicü, 'icü hivericacü nemüca'itüarienicü cuerietü. Mesü que münetinaque ne pücatixaü, que matinaque 'ecü püta yaneque'itüarieni.

40 Teyü'üquitüvamete memanatecaisie nuaca, nivaretaxeiya mecusume. Müpaü tinitahüave Pecuru, 'E'e xecateyüvavecai siquieresü xei hurayari xemütanenierenicü nehamatü.

41 Xequenetaneniereni, xequeneyunenevieca capa 'axa xete'uyurienicü xe'uta'inüasieme. Xe'iyari caniyuvaüriyani, xevaiyari masi puverani.

42 Hicü hutarieca heyaca niyutanenevieni müpaü 'utaitü, Ne'uquiyari, xüca cayüveni 'icü manuyeyanicü, xüca heuyeveca yanemü'itüarienicü, que mümatinaque yaquetiuyüni.

43 Nuaca tavari nivaretaxeiya mecusume, memücusimarietücateicü.

44 Varucu'eirieca tavari heyaca hairieca tiyutanenevi yaxaicüa 'utaitü.

45 Hicü teyü'üquitüvamete memanatecaisie nuaca müpaü tinivarutahüave, Xetecusu cuxi xete'uxipie. Camü, canaye'aximeniri, Yuri Tevi que nemütihücü, nemüyetuiyanicü 'axa teyuruvamete vahesüa.

46 Xequenanucu'uti tepüvanaquiyu. Que mü'ane münesiyetuani 'acanamieni.

Quesusi que mütiuviyarie
(*Maricuxi 14:43-50; Rucaxi 22:47-53; Vani 18:2-11*)

47 Mericüsü 'utaniucacacu cuxi Cura mana caninuani Tamamata Heimana Yuhutame müxevitütücai. Yuvaücavame teüteri yuhamame nivaravitücücaitüni 'ixiparate cüyexi mete'u'ücame, mara'acate memühüritüarica teüteri va'uquiyarima mevareyenü'acu.

48 'Iya miyetuaniquecai 'inüari püvarupitüa mevayecünirümeccacu, müpaü 'utaitü, Que mü'ane nemütavaürütüani ne'i'isetü, mücü canihücütüni. Xequeneuviya.

49 Hicü Quesusisüa nuaca müpaü niutayüni, Que 'acu Ti'üquitame. Ni'iseni.

50 Hicü Qesusi müpaü tinitahüave, Nehamicu, titacü pemütinua, yaquetineuyuri. Hicü 'auriena me'uyucuxeürieca, Qesusi meniuviya.

51 Müme Qesusimatü mem'u'uvacai xevitü nivatihana yu'ixipara. 'Ivaca ti'uximayatame mara'acame mühüritüaricaisüa mieme, nacaya naviteni.

52 Hicü Qesusi müpaü tinitahüave, Painatana queneuca'uta 'a'ixipara. Yunaitü 'ixiparasie memüteviya, 'ixiparacü mepüca'unarieni.

53 Müpaü pecaticu'eriva nemüyüvecü nemitavavirienicü ne'uquiyari, mücü cuitü müvaranü'anicü yutupirisixima tamamata heimana huta vaxayari meyupaümeme.

54 Peru xüca müpaü netiyurienique, quepaü raye'aniqueyu 'utüarica meuyevese ipaü mütiyüni manuyüne.

55 Hicü 'ana Qesusi müpaü tinivarutahüave teüteri, Cari xepeyecü 'ixiparate cüyexi xe'u'ütü xenesiviyaque, que mütiviviyarüva tinavayame. Müixa tuquita nenayecateitüni tucaricü

neti'üquitatü. 'Ana xepücanesihevi.

⁵⁶ Perusü 'ipaü naitü pütiuyü, maye'anicü texaxatamete que memutiyua 'utüarica xapayarisie. Hicü teyü'üquitüvamete yunaitü me'icu'eirieca meniyuta'unaxüani.

Quesusi que mütiutahüavarie 'isücate vahüxie

(Maricuxi 14:53-65; Rucaxi 22:54-55, 63-71; Vani 18:12-14, 19-24)

⁵⁷ Müme memiviya Quesusi mecani'atüirieni Caipasi. Mücü mara'acame mühüritüariecai canihücütücaitüni. Hesüana müme 'inüaricü memüte'üquitametetücai meniyucuxeürieni 'uquiravesixi vahamatü.

⁵⁸ Pecuru niveiyacaitüni yateva mara'acame mühüritüariecai quitanapaitü. Mana heutahaca tupirisixi va'aurie nayerüni niereque que mü'itüarieniquecai.

⁵⁹ Hicü mara'acate memühüritüariecai vahamatü yunaitü 'isücate 'axeicüa menivavautüvecaitüni memunenierixü, Quesusi memütaxanetacü, vaniuquicü mümierienicü.

⁶⁰ Mepüyutexiecai sepa yumüretü mete'itavatü memu'axüa metehecüatatü que memüte'unenierixü. 'Imatürieca yuhutatü me'anucu'uca,

⁶¹ müpaü meniutiyuani, 'Icü müpaü painecai, Ne necaniyüveni nemica'unacü Cacaüyari tuquieya, tavarai hairieca tucari nerenuquitüani.

⁶² Hicü mara'acame mühüritüariecai 'anucüqueca müpaü tinitahüave, Tixaü pecatitaniuni 'ahepaüsita, 'ipaü que memümatexaneta 'ime.

⁶³ Quesusi 'asipücahainecai. Hicü mara'acame mühüritüariecai müpaü tinitahüave,

Nepümasihüritüa Cacaüyari mayeyuri
masi'eniecacu yapemütaticühüavenicü xüca
cürisitu pehücütüni Cacaüyari nu'aya.

⁶⁴ Qesusi cayucu'imavatü müpaü ticühüave,
'Ecü müpaü pecaniutaineni. Mücü meta, müpaü
nepütixecühüave, Yemecü xecanenixeiyacuni
Yuri Tevi que nemütihücü, mana ne'acaima
Que Mü'ane Mütürücaüye serieta, haisata
ne'acamicame taheima.

⁶⁵ Hicü mara'acame mühüritüariecai yu'ixuriqui
niutasana müpaü 'utaitü, Cari pisevixima Ca-
caüyari 'axa 'utaitü. Que cuxi tetevareuyehüva
memunenierixü. Xemetütü hicüri xepi'eni que
mütisevixima Cacaüyari 'axa 'utaitü.

⁶⁶ Que xetecu'eriva. Müme müpaü
metenicühüaveni, Peuyevese mümierienicü.

⁶⁷ Hicü mericü meniti'aüsicamatücüne huxitana,
menitihusutücüne. Hipatü 'auritapana meneiti-
vani

⁶⁸ müpaü me'utiyuatü, Cari pepütixaxatame.
Mericüte Cürisitu, quetaneutaxatüa que mü'ane
pümasiheutiva.

*Pecuru que mütiyucu'imavacai, quename Qesusi
camaicai 'utaitü*

*(Maricuxi 14:66-72; Rucaxi 22:56-62; Vani
18:15-18, 25-27)*

⁶⁹ Mericüsü Pecuru tacua niucateitüni.
Ti'uximayatame hesüana nuaca 'üimaritütü
müpaü tinitahüave, 'E'e, 'ecütari Qesusimatü
pepuyeicacai Carereya quiecamematü.

⁷⁰ 'Iya niyucu'imavacaitüni yunaime vahüxie
müpaü 'utaitü, 'Asinepücatimate tita pemütixata.

⁷¹ Mana heyacu quitenie xevitü nixeiya 'uca. Müpaü tinivarutahüave müme mana memüti'ucai, 'Icüri Qesusi Nasaretitanacamatü puyeicacai.

⁷² Tavari niyuta'imani yühüritüatü müpaü 'utaitü, Cacaüyari nesi'eniecacu nepaine, nepüca'imate mücü tevi.

⁷³ Yareutevicacu vana memüti'ucai me'u'axüaca müpaü metenitahüave Pecuru, Yuricü 'ecü xevitü pecanihücütüni müme. 'Aniuquicü pepümasiücü que pemütiumiüca.

⁷⁴ Hicü 'axa tiniutiniutüyani, müpaü 'utaitü, Cacaüyari xüca 'axa nesiurienique tüma xüca neti'itavani, yemecü nepaine, nepüca'imate mücü tevi. Yapaucua niutahiva vacana.

⁷⁵ Pecuru ne'erivacaitüni Qesusi niuquieya que mütitahüavixü, Vacana catahivavecacu cuxi, 'ecü haicacüa pepü'acu'imavani quename pecanesimate pe'utaitü. 'Anuyeyaca niutasuani cui yuhiverietü.

27

Qesusi que mütiutahüavarie Piratu hüxie

(Maricuxi 15:1; Rucaxi 23:1-2; Vani 18:28-32)

¹ Mericüsü ximeri yunaitü mara'acate memühüritüariecai teüteri va'uquiyarima vahamatü meniuyucuxeürieni meyu'enienique Qesusi hepaüsita, memimienicü.

² Meneihana hüacame, Piratu meniyetuirieni cu-vexunaruri.

Cura que mütiümü

³ Mericüsü Cura miyetua tiutamariECA que-name 'isücate mete'uta'aitaxü mümierienicü, yücü

tiniyücühüavecaitüni. Vatumini nivarecu'ütüani mara'acate memühürütüariecai 'uquiravesixi, xei teviyari heimana tamamata pürata tuminiyari,

⁴ müpaü 'utaitü, 'Axa nepütiuyuri nemiyetuacü tevi hesiena mücarahüiya, xuriyaya mütayeurienicü. Müme müpaü metenicühüavecaitüni, Sepasü tame, 'ecü püta pepü'acuerivayurieca.

⁵ Tuquita heicaxürieca tumini nivayeyani. Heyaca niyucavieni.

⁶ Mara'acate memühürütüariecai meheiti'üca tumini müpaü meniutiyuanecaitüni, Pücatauniva temeicaxürienicü tuqui tuminiyari meucavesie, muyetuiyacü tevi xuriyaya mütayeurienicü.

⁷ Me'uyu'enieca cuie mecaniunaneni mücü tuminicü xari vevivame cuieya, mana heu'uvacate teva miemete vateuquiyapa mayanicü.

⁸ 'Ayumieme mücü cuie Xuriya Mataxüri catiniuyetevaca hicüque.

⁹ 'Anari naye'ani tita Cacaüyari mütiutayü Queremiyaxi müpaü 'utainecacu tixaxatametütü, Menei'üni xei teviyari heimana tamamata pürata tuminiyari, que müraye'arücai 'iya, 'Ixaherisixi teüteriyari müpaü mete'eye'atüacu,

¹⁰ mepi'ütüa xari vevivame meminanairienicü cuie, Ti'aitame que münetiü'aitüa.

Piratu Quesusi que mütiuta'ivaviyaxü

(Maricuxi 15:2-5; Rucaxi 23:3-5; Vani 18:33-38)

¹¹ Mericüsü Quesusi niutaquerieni cuvexunaruri huxie. Mücü müpaü tinita'ivaviya, 'Ecü Huriyusixi teüteriyari tiva'aitüvame petihücü

'ecü. Qesusi cayucu'imavatü rehüave, 'Ecüsü müpaü pecaniutaineni.

¹² Mara'acate memühürütüariecai 'uquiravesixi me'ixanetacacu 'asipücatiuta'a.

¹³ Hicü Piratu müpaü tinitahüave, Pecativa'enie que müreupaüme memaitüca 'ahepaüsita memunierixü.

¹⁴ 'Iya havaicü püca'ita'ei. 'Ayumieme cui ni'iyarixiecaitüni cuvexunaruri.

*Cuvexunaruri que mütiuta'aitaxü. Qesusi mümierienicü
(Maricuxi 15:6-20; Rucaxi 23:13-25; Vani 18:38-19.16)*

¹⁵ Mericüsü xexuime 'ixüarapa cuvexunaruri niyuvaüriyacaitüni memanutaxürivacai xevitü müxünarienicü teüteri vahesie mieme, que mü'ane müvanaquecai.

¹⁶ 'Ana 'anutahüiyacame mecanexeyacaitüni mümarivacai Vaxavaxi mütitevacai.

¹⁷ Me'uyucuxeüriecu Piratu müpaü tinivarutahüave, Que mü'ane püxenaque nemüxexünirieni, Vaxavaxiri, mesü Qesusiri Cürisitu müterüvarüva.

¹⁸ Müpaü pütimaicai, me'ütesatü memiyetuacü.

¹⁹ Hicü Piratu mana 'acaicu 'isücame 'uvenieyasie, 'üyaya niuqui neinü'airieni müpaü 'utaitü, Queneuhayeva mücü tevi heiseriemecü yamüticamie. Cümana vaüca nepütiucuinixü neheinüsita hicü yüvicüta.

²⁰ Mericüsü mara'acate memühürütüariecai 'uquiravesixita menivarutahüave teüteri memitavavirienicü Vaxavaxi, memüteta'aitacü Qesusi mümierienicü.

21 Hicü müpaü tinivarutahüave cuvexunaruri, 'Ime yuhutame que mü'ane püxenaque nemüxexünirienicü. Müme müpaü mepaitücatei, Vaxavaxi queneuxüna.

22 Piratu tivacühüave, Mericüte, queri ne'iyurieni Qesusi 'icü Cürisitu müterüvarüva. Yunaitü mete'icühüave, Curuxisie que'umierieni.

23 'Iya tivarahüave, Titayaricuta, queri tiuyuri 'axa tiuyuri. Müme cuini mieme meniutihivatücüne müpaü me'utiyuatü, Curuxisie que'umierieniricü.

24 Piratu tiuxeiyaca que mütiyutexienecai, masi cuini mieme que memüteyuxamurietüvecai, ha ni-uta'aita, niucamaimani teüteri vahüxie müpaü 'utaitü, Ne nepü'itiya, nehésie pücarahüivani 'icü xuriyayacü, xeme püta xehésie pürahüiyani.

25 Yunaitü teüteri müpaü metenitahüave, Xuriyayacü tahésie querahüivani, tatüriyama vahesieta.

26 Hicü nivaruxünirieni Vaxavaxi. Tiuta'aitaca Qesusi mücuveiyaxüanicü, niyetuani curuxisie mümierienicü.

27 Mericüsü cuvexunarurisüa miemete cuyaxi parasiyusie meheivitüca Qesusi cuyaxi vaquita, menivaruta'inieni cuyaxi mana memayetecai yunaima.

28 Me'itiquemaripieca, cuya 'ücarieya mütaüräyeye menenacuvirieni.

29 Xuya mumayari me'utasaca mu'uyasie menenutimanirieni, haca 'isüyari menicueitüani serietana. Hüxiena metitunuma'utü meninanaimacaitüni müpaü me'utiyuatü, Que 'acu Huriyusixi tiva'aitüvame.

30 Me'i'aüsicavieca, haca meninavairieni, cümana mu'uyasie menicuvayacaitüni.

31 Me'inanaimaca meninavairieni 'ücari, menitiquemaritüani 'ixuriquieyacü. Mana meneihana curuxisie mümierenicü.

Quesusi que mütiümierie curuxisie

(*Maricuxi 15:21-32; Rucaxi 23:26-43; Vani 19:17-27*)

32 Mericüsü mana me'uyehutü menitaxeiya Sirenetanaca Simuni titevacame. Mecaniviya menütüquirienicü curuxieya.

33 Curucuta mütiuyetevasio meniu'axüani, tani-uquicü Müqui Mu'uya Manuca mütiuyetevasio.

34 Mana meni'itüani vinu masina siürica nücame meuyuyehüacacü. He'inüataca püca'i'imücücai.

35 Curuxisie me'icavieca cuyaxi meniyuta'iva que memüteheitahuriexüaniquecaicü 'ixuriquieya.

36 Mana mecatetü meni'üviyacaitüni.

37 Mu'uya heima meneivera xapa, que mütiutaxanesie re'ucame, 'ICÜ QUESUSI CANIHÜCÜTÜNI HURIYUSIXI MÜTIVA'AITÜVAME, 'anuyüneme.

38 Mericüsü 'auriena meniivarutivütüani tenavayamete yuhutame curuxisie, serietana xeime 'utatana xeime.

39 Hicü müme memanuyecücacai 'axa metenicühüavecaitüni yumu'u me'utisiquetü

40 müpaü me'utiyuatü, Cari 'ecü pepica'unaquecai tuqui, haica tucari 'anayeyayu pepenuquitüaniquecai. Parasü, queneu'atavicueisitüa xüca Cacaüyari penu'ayatüni. Curuxisie quenacaye'a.

41 Müpaüta mara'acate memühürütüariecai mümeta 'inüaricü memüte'üquitametetücai 'uquiravesixi vahamatü me'inanaimatü yunaitü müpaü meniutiyuanecaitüni,

42 Hipame niu nivatavicueisitüvacaitüni, pücaüve müyutavicueisitüanicü yücümana. Cari 'Ixaherisixi catatini'aitüvametüni niu. Mericüte, hicü que'acayani curuxisie, yuri temüteta'erienicü tame hesiena.

43 Mücüsietü Cacaüyarisie yuri püti'eriecai, hicü xüca 'inaqui'erieca que'itavicueisitüani müpaü maineacü, Ne Cacaüyari necaninu'ayatüni.

44 Tenavayameteta 'auriena curuxisie memuyevücai yaxaicüa 'axa metenicühüavecaitüni.

Quesusi que mütiyetua yu'yari

(Maricuxi 15:33-41; Rucaxi 23:44-49; Vani 19:28-30)

45 Mericüsü tuca niucuyüre naisarie mana cuiepa cüa caviecacuque niucuhecüare.

46 Hicü cüa caviecacu Quesusi carima niutahiva müpaü 'utaitü, Heri, Heri, rama savacütani, taniuquicü Necacaüyari necacaüyari titayari penetiucu'eiri manuyüne.

47 Hipatü müme muva memüti'ucai me'u'enanaca müpaü meniutiyuani, 'Eriyaxi niutahüave.

48 Xevitü müme 'unausarümetü neyani, ha'iseveme 'acuetü nitihüniya vinu masinacü. Hacasie 'iqueca neitiserieni menu'ienicü.

49 Hipatü müpaü meniutiyuani, 'Acuxisü tepütaneniereni, siparasü 'Eriyaxi xüca 'uhamieni 'itavicueisitüanique.

⁵⁰ Qesusi tavari carima 'utahivaca niyetuani yu'iyari.

⁵¹ Hicü 'ixuriqui 'emayesuicai meuvücai tuquita hixüata nisane heimana 'acayuaca. Cuie putayua, tetexi tiutitarixü.

⁵² Teuquiya nanutiyepietücani, yumüiretü Cacaüyari teüterimama memecusixüa mepanucu'uitüarie.

⁵³ Teuquiyapa meheyecüneca Cacaüyari quiecariena meneutahaxüani 'anucuquecu 'iya, yumüiretü mepüvaruxei.

⁵⁴ Hicü cuya mühüritüariecai hipatü hamatüana memi'üviyacai Qesusi quepauca cuie memuxei 'uyuaneme memixei naitü que mütiuyü, cuini mieme menimamacaitüni müpaü me'utiyuatü, Yuricü 'icü Cacaüyari caninu'ayatücaitüni.

⁵⁵ Yumüiretüta 'ucari mana meniti'ucaitüni teva metanenieretü. Müme Qesusimatü meneyecüne Carereyasie mete'iminique.

⁵⁶ Mariya Mararatanaca xevitüta Mariya Cacuvu Cuse müvavarusitücai, Severeu nivemama vavarusi hipatüta mana meniti'ucaitüni.

Qesusi que mütiucateuqui

(Maricuxi 15:42-47; Rucaxi 23:50-56; Vani 19:38-42)

⁵⁷ Mericüsü 'acayunirümeccacu, tevi mana ninuani xicutütü 'Arimateya quiecametütü Cuse titevatü mütiyü'üquitüvametücai Qesusisüa mieme.

⁵⁸ Piratusüa nuaca nitavavirieni Qesusi caxarieya. Hicü Piratu müpaü pütü'aitaxü müyetuiriyarienicü.

⁵⁹ Hicü Qesusi caxarieya necueni nita'eima rinu 'ixuriquiyaricü 'itiyacamecü.

⁶⁰ Yuteuquiyapa neitateni mühecuacaisie meripai mütiuta'aitacai müvaye'inierienicü 'aitüa. Tete 'amüнена 'acacurupaca teuquiya heunaca, neyani.

⁶¹ Mana meniucateitüni Mariya Mararatanaca xevitü Mariyamatü teuquiya hüxie.

Cuyaxi que memüte'i'üviyacai teuquiya

⁶² Mericüsü 'uxa'arieca, Pienixi 'utaxücu, mara'acate memühüritüariecai Pareseusixi vahamatü meniuyucuxeürieni Piratusüa

⁶³ müpaü me'utiyuatü, Ti'aitame tame tepe'eriva 'iya tiyu'irüviyame que mainecai 'ayeyuritü cuxi, Haica tucari 'aye'ayu nepanucuqueni 'utaitü.

⁶⁴ 'Ayumieme quetineuta'aita teuquiya mü'üviyarienicü hairieca tixüyuque, capa teyü'üquitüvamete yüvicüta me'axüame me'inavanicü, müpaü capa meteverutahüavecü teüteri, Müquite vasata panucuque. Xüca müpaü meteyurienique, 'imatürieca mieme 'irüinari pe'ivaniqueyu meripai mieme.

⁶⁵ Piratu müpaü tinivacühüaveni, Xemesietü cuyaxi xequenivaranuvitüqui. Xequenehu xequene'üviyani que xemüteyüvave.

⁶⁶ Müme mehecüneca meni'üviyacaitüni teuquiya. Cuyaxi menivaruhüritüani, tetesie teuquiya meniu'inüaritüani yuseyucü.

28

Que müranucuquetüarie 'umieriecu
(*Maricuxi 16:1-8; Rucaxi 24:1-12; Vani 20:1-10*)

1 Mericüsü 'uxiþiya tucari 'utaxücu semana mexüacame tucarisie yuimuana Mariya Mararatanaca xevitü Mariyamatü mana meniu'axüani me'ixeiyaque teuquiya.

2 Hicü cuie carima niutayüani. Taheima naca-neni Ti'aitame tupirieya. Nuaca, heicurupaca tete, hesiena nayerüni.

3 Merücariyapaü pütüyuxexeyacai, 'ixuriquiteya pütuxacai 'üvipaü.

4 Me'imacatü tehüvemete cuyaxi meputiyüyacacai, müquite vahepaü me'ananetü menacüne.

5 Hicü niuqui tuayame müpaü tinivarutahüave 'ucari, Xepücaheumamaca xeme. Ne müpaü nepütimate xemicuvautüve Quesusi curuxisie memierie.

6 'Uva pücayecä. Panucuquetüarie que mainecai. Xequenacüni xequeneu'ixüari haque matequi.

7 Hicü cuitü xequenehu, müpaü xequetenivaretahüavi teyü'üquitüvametemama müquite vasata manucuquetüariécü, müxe'anuhaitüiyacü Carereyasiepai. Mana xecaneixeyacuni. Camü yanepütixe'utahüavixüri.

8 Cuitü teuquiyapa meheycüneca memamatü cui meyutemamavietü meniutanausaxüani memütevataxatüanicü teyü'üquitüvametemama.

9 Hicü mana me'uhucacu Quesusi nivanancunaque müpaü 'utaitü, 'Aixüa 'acu. Müme hetüana me'utihüxima'uca menimayüani quetayasie, nenevieri menipitüani.

10 Hicü müpaü tinivacühüaveni Quesusi, Xepücaheumamaca. Xequenehu, xequetenivaretaxatüa ne'ivama Carereyapai memüyehücü.

Mana mepünesihexeiya.

Cuyaxi que memütevarutahüavixü mara'acate memühürütüariecai

¹¹ Mericüsü 'ucari me'uhucacu, cuyaxi hipatü quiecarisie menecüneta. Naitü que müreyü metenivarutaxatüani mara'acate memühürütüariecai.

¹² Hicü 'uquiravesixi vahamatü me'uyucuxeürieca me'uyu'enieca yunaitü, tumini vaüca menivaru'ütüani cuyaxi

¹³ müpaü me'utiyuatü, Xeme müpaü xequeneu-tiyuaneni, Teyü'üquitüvametemama meniu'axüani, mepinava mexi tecusucái.

¹⁴ Xüca cuvexunaruri tiutamarieni, tame 'aixüa tepiyurieni xehesie mücarahüiyanicü.

¹⁵ Müme tumini me'utanaqui'erieca yamepüteyuriecai que memüte'utahüavarie. Müpaü pürecuxaxasiva Huriyusixi vasata hicüque.

Quesusi que müttivaruhürütüa nü'arisixi (Maricuxi 16:14-18; Rucaxi 24:36-49; Vani 20:19-23)

¹⁶ Hicü teyü'üquitüvamete Tamamata Heimana Xevitü Carereya menecüne mücü yemurisiepai Quesusi que müttivarehüavecai memüyehucü.

¹⁷ Me'ixeyatü nenevieri mecanipitüacaitüni, hipatüsietü müme 'asimepücatemaicai xüca yuritücaitüni me xüca catixaütüni.

¹⁸ Hicü Quesusi 'aura niuyani, tinivarutaxatüani müpaü 'utaitü, Naimecü heiserie nepexeiya taheima cuiepata.

¹⁹ 'Ayumieme xequeneutayeixüa, teyü'üquitüvamete xequenivarayeitüa yunaime

nuivarite, xevaca'üyatü ta'uquiyarisüa nu'ayasüa
'Iyari Mütiyupatasüa memümiemetetünicü,
²⁰ xeteva'üquitüatü yamemütecahunicü nai que
nemütixe'u'aitüa. Camüsü, nesietü tucarcü xe-
hamatü nepuyeicani mexi cataparive. Müpaü xe-
icüa cani'aneni.

**Cacaüyari niuquieya xapayari türatu hecuame
hepaüsita tati'aitüvame tasivicueisitüvame
Qesusi Cürisitu mi'atüa
New Testament in Huichol (MX:hch:Huichol)
El Nuevo Testamento de nuestro señor y salvador
Jesucristo**

copyright © 1988 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Huichol

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Huichol [hch], Mexico

Copyright Information

© 1988, Wycliffe Bible Translators, Inc.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Huichol

© 1988, Wycliffe Bible Translators, Inc.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

cxl

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-25

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 29 Jan 2022

79690d81-fd4b-51b4-a3a6-712e0fddaca3